Văzută de Victor Ciorbea, Andrei Cornea, Cristian Mititelu, Emil Hurezeanu

REMANIEREA

Emil Constantinescu

pag. 11-12

Ana Blandiana

pag. 9-10

Congresul 5

Nr. 49 (407), 9 - 15 decembrie 1997

22

ANUL VIII

1500 lei

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

SUPLIMENT GRATUIT

IMPOZITELE ÎN FOSTELE ŢĂRI COMUNISTE

pag. 8

Finanţe Daniel Dăianu

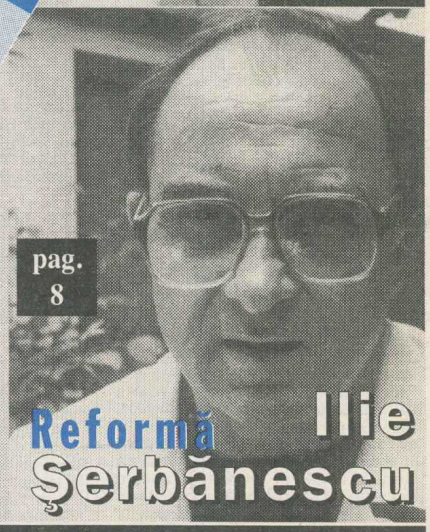

pag. 8

Reformă Ilie Şerbănescu

Istoria unui asasinat: Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu

pag. 13-14

GABRIELA ADAMEŞTEANU

Vindecarea unei boli cronice

Odată depăşită luna noiembrie, în care se trăieşte anxietatea iernii, amplificată de trauma lipsurilor ceauşiste, tensiunea vieţii politice a scăzut brusc. După ce guvernul a obţinut un respiro din partea sindicatelor, care şi ele doreau să intre cît mai repede în vacanţă, s-a deschis, neaşteptat de repede, uşa sărbătorilor: Decembrie – Ziua Naţională, Moş Nicolae, Timişoara, Revoluţia, Crăciunul, Revelionul. Un orar bătut în cuie, în fiecare an. Şi, cu toate acestea, pomenindu-se nas în nas cu Ziua Naţională, parte dintre notabilităţi au fost atît de surprinse, încît au uitat să mai arboreze drapele.

Un psihoterapeut ar putea citi în acest gest faptul că un an de guvernare democratică, avînd drept imediate consecinţe „imaginea României în lume" cîrpită – de bine, de rău – şi o îmblînzire a presei internaţionale pe acest subiect nu au reuşit să vindece boala naţională gravă, a cărei denumire în genere se evită a fi rostită („ruşinea de a fi român"). Deşi ea are rădăcini adînci, pînă la Dinicu Golescu, a devenit acută în ultimii 50 de ani. Nici un popor pe lume nu trăieşte doar în cotidian, ci, de cîteva ori pe an, măcar, în simbolic. Cum mai au destul efort de făcut pînă vor accede, pe merit, la identitatea europeană, românii ar trebui să-şi depăşească această boală, greu mărturisită – „ruşinea de a fi român".

Simptomele ei apar în nenumărate cărţi – memorii, discursuri parlamentare –, în istoria orală. Şi, bineînţeles, dăm zilnic de ele în discuţiile cu românii, din ţară ori străinătate: o frămîntare continuă, jenată şi jenantă, un dispreţ exagerat la adresa unora şi a altora, dar mai ales a tuturor, absenţa încrederii şi lipsa de solidaritate, excesul de bîrfe joase, veninoase, provinciale. Boala este cu atît cu atît mai gravă, cu cît majoritatea acestor oameni continuă să fie legaţi – fie şi prin ură, fie şi prin dispreţ – de România şi de conaţionalii lor, în care nu se recunosc, aşa cum unii nu-şî recunosc chipul neplăcut în oglindă.

Cu această ocazie mi-am amintit iar toamna lui 1990, cînd am ajuns într-o localitate din centrul Statelor Unite, la o bursă oferită scriitorilor (International Writing Program al statului Iowa). Mă rupsesem greu din ţară, pentru că eram fascinată de tot ce se întîmpla. Am fost aruncată brusc într-o lume senină şi normală: un mic oraşel universitar, cu tineret care lucra *part-time* ca să se întreţină, cu parcuri minunate, cu veverite care traversau încrezătoare străzile, cu case luminoase, de regulă cu un etaj, şi fără garduri. La multe din aceste locuinţe particulare era arborat, zilnic, steagul american. Împreună cu colegul meu, poetul Mircea Cărtărescu, am comentat îndelung acest fapt, uimitor pentru noi. Sînt sigură că el are legătură cu faptul că cetăţenia americană este la ora actuală cea mai preţioasă din lume, nu doar pentru că e vorba de cetăţenii unei supraputeri, ci şi pentru modul în care acest stat puternic se implică în destinele individuale.

Mi-am amintit în nenumărate rînduri casele din Iowa City pe care stătea demn steagul american, semn al unei cetăţenii mult dorite. De pildă, cînd un prieten american, originar din România, un om de calitate intelectuală şi morală deosebită, mi-a spus că el simte imboldul să se ridice în picioare ori de cîte ori aude imnul american. Mi-am amintit şi cînd un foarte tînăr comentator politic român, scriind despre 1 Decembrie 1997, a ţinut neapărat să pună întrebarea pe care el o credea retorică: *„Cine mai este emoţionat cînd aude imnul României?"*. Un imn care (trebuie menţionat) n-are deocamdată decît cîţiva ani. Poate tocmai de aceea?

Cum se poate vindeca această boală cronică, transmiţînd complexul cetăţenilor unui stat relativ tînăr, marcat de o cultură patriarhală, de tip rural, care nu prea acordă respect individului, cu disfuncţii sociale, cu grave vicisitudini istorice ce au atras după ele umiliri succesive ale populaţiei, culminînd cu un regim de ocupaţie sovietic în urma căruia s-a instaurat o ierarhie a non-valorilor, o etică a demagogiei, grotesc naţionalistă? Cum să nu te încurci în dezgustătoarele demagogii autohtone care au utilizat vechile mituri naţionale, de secol 19, pentru a distruge România şi a o ţine mereu cu faţa spre Est?

Este, desigur, o descoperire a ultimilor ani pentru fiecare dintre noi „să gîndeşti pozitiv", aşa cum în America eşti sfătuit zilnic să faci. Doza enormă de pesimism la scară individuală şi naţională ingurgitată în România (deseori administrată dinadins de profesioniştii anumitor instituţii) acţionează ca o otravă remanentă încă. Trebuie luptat împotriva ei pentru a ieşi treptat, fie şi după o generaţie-două, din boala cronică naţională. Cum?

Conştientizînd, de pildă, că nu este nici o ruşine, aşa cum nu este nici o mîndrie să fii român. E doar un fapt banal, aşa cum te naşti brun sau blond. Cei perseverenţi şi înzestraţi pot să capete într-o viaţă altă cetăţenie, aşa cum cosmetica şi chirurgia estetică dau posibilitatea celor ce au curaj şi bani să-şi schimbe înfăţişarea. Dar, de cele mai multe ori, o viaţă nu e suficientă pentru a uita România, cu toate păcatele ei.

Conştientizînd, de pildă, că sîntem confruntaţi cu greutăţi zilnice, dar şi că este o deosebire de esenţă între cei ce au acces la putere din toamna trecută şi cei de dinainte. Că anii cei mai grei ne stau în urmă. Că accesul specialiştilor, al oamenilor valoroşi şi bine intenţionaţi în posturi de conducere (aşa cum s-a petrecut la recenta remaniere) este una dintre soluţii pentru a repara dezastrul din această ţară. Etc.

Cred că, la anul, fiecare dintre primării ar trebui să se gîndească din vreme la modul în care pot convinge populaţia că 1 Decembrie nu este doar o sărbătoare plicticoasă, cu discursuri ţepene pe care nu le aude nimeni, ci una în care fiecare cetăţean poate găsi un mic motiv de bucurie. Pentru aceasta trebuie, firesţe, bun-gust, imaginaţie şi bani. Să nu spuneţi că la noi aşa ceva nu se găseşte.

Jurnal vienez (III)
În cripta Habsburgilor

Încă acum doi ani am aflat că la Viena există o criptă (Kaisergrufft), foarte aproape de celebra Operă vieneză, unde sînt expuse sarcofagele cu trupurile îmbălsămate ale împăraţilor, împărăteselor, ale prinţilor şi prinţeselor provenind din Casa de Habsburg. Trebuie să recunosc că nu m-am grăbit să o vizitez fiindcă mi-a fost frică, mai ales că nu am prea văzut turişti înghesuindu-se la intrare. Fascinat însă de viaţa romantică, nonconformistă, uşor extravagantă a împărătesei Elisabeta, alintată Sissy, cea mai frumoasă împărăteasă pe care a avut-o vreodată Austria, am vrut să-i văd sarcofagul şi să îl ating. (Amintesc cititorilor că împărăratul Franz Josef – care a condus imperiul timp de 68 de ani – 1848–1916, împreună cu Sissy, ne-a vizitat ţara, la Sinaia, invitaţi de regele Carol I şi de regina noastră, Elisabeta – alias Carmen Sylva.) Pentru că avea înclinaţii artistice şi o gîndire... republicană, Carmen Sylva întruchipa idealul uman pentru Sissy (cf. Brigitte Hamann, ***The Reluctant Empress. A Biography of Empress Elisabeth of Austria***, 1996, p. 291. Sper să am timp să mă ocup de această vizită!). Trebuie să recunosc însă că nu aş fi avut nici acum curajul de a coborî în criptă, dacă nu făceam această vizită împreună cu doamna dr. Doina Pungă, consilier la Muzeul Naţional de Artă din Bucureşti. Iar de faţă cu femeile, noi, bărbaţii, trebuie să dovedim că avem curaj!

Iată-ne, aşadar, la intrarea în Kaisergrufft. N-a fost nevoie să urmăm instrucţiunile de la intrare (*„Bateţi sau sunaţi!"*), fiindcă tocmai ieşeau două persoane, probabil doi turişti. În spatele uşii masive de stejar se afla un călugăr bătrîn, din Ordinul Capucinilor. Aflînd că sîntem din România, ne-a lăsat să intrăm fără să plătim. Înaintăm pe un coridor, destul de luminat, apoi coborîm, la dreapta, pe o scară cu multe trepte, ca într-o staţie de metrou (la Viena, ca şi la Praga, staţiile de metrou sînt foarte adînci). Sîntem în sala sarcofagelor! Sînt 134 de sarcofage, aliniate, de-o parte şi de alta a culoarului pe care înaintăm. Mărimile şi forma acestora diferă, în funcţie de importanţa pe care au avut-o cei care se odihnesc în ele. În dreptul fiecărui sarcofag, pe gărduleţul care delimitează culoarul, se află numele defunctului şi anii între care a trăit. Bat discret în cîteva sarcofage, dar, din cauza masivităţii metalului, nu iese nici un sunet. Examinez împreunarea capacului cu sarcofagul propriu-zis. Îmbinarea este sudată, încît profanarea, dacă ar tenta pe cineva, este exclusă. Iată sarcofagul lui Iosif al II-lea, *„drăguţul împărat"*, atît de iubit de către românii ardeleni! În timpul uneia din vizitele sale prin Transilvania, a mers, de la Cluj la Sibiu (via Turda), pe drumul pe care mă duc eu la Nandra! Ciudat, nu?

Aşezat într-o poziţie centrală, privilegiată, se află impozantul sarcofag al Mariei Tereza, împărăteasa care, aşa cum am mai spus, nu-mi este deloc simpatică, fiindcă ne-a răpit Bucovina. Sarcofagul ei impresionează nu numai prin lucrătura artistică, ci şi prin dimensiunile sale. Are mărimea unui... microbuz (nu găsesc pe moment alt termen de comparaţie) şi a fost făcut, desigur, pe măsura corpului supraponderal al împărătesei din anii senectuţii, aceasta şi ca urmare a celor... 16 copii născuţi de împărăteasă. (Profesorul Hans Dama îmi spunea că nici soţul împărătesei nu s-a lăsat mai prejos. Cum Tereza era mai tot timpul gravidă, el a avut, cu diverse dame de curte, un număr de... 104 copii! Spre cinstea lui, ca bărbat, i-a recunoscut pe toţi şi le-a asigurat pensii speciale, dintr-un fond creat anume în acest scop!) Alături de sarcofagul Mariei Tereza se află cel al contesei Karoline Fucs-Mollardt, guvernanta suveranei. *„Este* – aflu din ***Scrisorile vieneze*** ale profesorului Ştefan Munteanu – *singura nehabsburgică din această criptă; împărăteasa a ţinut s-o aibă lîngă ea şi după moarte"*. Din aceeaşi lucrare am aflat că în această „lume" a sarcofagelor s-a aflat şi cel al nefericitului Rege al Romei sau Ducele de Reichstadt, cum îl numesc austriecii, fiul lui Napoleon I. *„Dar, în 1940, Hitler a ţinut să facă un gest «mărinimos», transferînd la Paris rămăşiţele pămînteşti ale înstrăinatului fiu al lui Napoleon, crescut în palatul Schonbrunn şi depus acum în Domul Invalizilor, alături de ilustrul său tată"* (p. 18).

În ultima sală se află sarcofagul, extrem de simplu (ca un sicriu obişnuit), al marelui Franz Josef, flancat în stînga de cel al soţiei sale, Sissy, ucisă, cum se ştie, pe o stradă din Geneva, iar în dreapta, parcă pentru simetria dramei, se află sarcofagul lui Rudolf, fiul lor, mort de tînăr, în timpul unei partide de vînătoare în pădurea de la Mayerling (nici azi nu se ştie dacă a fost accident sau sinucidere). Sarcofagul frumoasei Sissy este acoperit cu flori, artificiale, dar şi naturale, avînd şi o coroană cu tricolorul maghiar (ea a fost şi regină a Ungariei). În aceeaşi sală, la ieşire, se poate vedea sarcofagul Zitei, ultima împărăteasă habsburgică, moartă la peste 90 de ani. Soţul ei, împăratul Carl Franz Josef von Habsburg-Lothringen, ultimul împărat habsburgic, a murit în 1922, la Madeira, în Portugalia, şi are aici doar un bust. Figura lui îmi este cunoscută, fiindcă în 16 octombrie 1918, simţind că i se prăbuşeşte imperiul, a făcut acel faimos apel – „Către popoarele mele credincioase" – în care promitea marea cu sarea, ca Ceauşescu din balconul Comitetului Central. Fiul Zitei şi al lui Carl este actualul parlamentar european, Otto von Habsburg, mediatizat şi în presa românească postdecembristă.

Ilie Rad

Fragmentele de mai sus fac parte din lucrarea ***Viena văzută din Nandra****, aflată în pregătire*

Stimată Redacţie,

Acest articol l-am conceput la cererea Comitetului Internaţional „Ravensbrück", din care fac şi eu parte, ca membru.

Articolul a fost tradus în limba franceză şi germană şi expus în Muzeul Ravensbrück.

Întrucît în articol mă refer şi la cetăţeni români care au suferit în lagărul „Mauthausen", este bine ca cetăţenii, tineretul din România să cunoască cruzimile naziştilor, ale fasciştilor.

Vă rog să publicaţi acest articol în ziarul dv.

Vă mulţumesc.

Gruia Sarolta
Bucureşti, 10 oct. 1997

Transportul „NN"

Auschwitz, Buchenwald, Bergen Belsen, Maidanek, Treblinka, Mauthausen, Ravensbrück sînt numai cîteva dintre numele de tristă memorie ale lagărelor de exterminare naziste, care au împînzit Europa între anii 1939–1945.

Feldmareşalul Keitel a recunoscut, la Procesul de la Nürnberg, că dintre crimele de război comise de el, cea mai gravă a fost punerea în aplicare a decretului „Noapte şi Ceaţă", „NN", formulat de Hitler personal la 7.12.1941. Acest ordin prevede ca prizonierii să „dispară" fără a lăsa nici o urmă, în noapte şi ceaţă (*NN – Nacht und Nebel*). Deci, folosindu-se astfel de măsuri, nici familia, nici populaţia să nu cunoască soarta condamnatului. Să nu se ştie locul unde se află, vii sau morţi.

Unul dintre cele mai sinistre puncte de destinaţie ale transporturilor „NN" a fost lagărul pentru femei de la „Ravensbrück", în Meklenburg, provincie situată în nord-estul Germaniei, între Elba şi Oder. Totalul prizonierelor, spre sfîrşitul anului 1944, s-a ridicat la 115.000, din care au pierit 92.000 de femei şi copii.

S-au aflat la Ravensbrück femei, soţii de personalităţi remarcabile ale rezistenţelor din Franţa, Belgia, Norvegia etc., care au fost deţinute în blocul „NN" nr. 32.

Marie Claude Vaillant Couturier din Franţa, rămasă la Ravensbrück pînă după sfîrşitul războiului pentru a ajuta la transferarea bolnavilor în spitale, nota următoarele rînduri: *„Transportul «NN» a părăsit Ravensbrück pentru Mauthausen la 2 martie 1945. Nu se cunoaşte soarta lor... Circulă zvonul la Ravensbrück că este vorba de un transport destinat exterminării"...*

În Franţa, subsemnata am fost emigrantă politică. În iunie 1941, m-am angajat voluntară în rezistenţa franceză. Fiind arestată la 15 decembrie 1942, am făcut mai întîi trei luni de închisoare la Frèsne, de unde apoi am fost transferată la cazematele din lagărul de ostateci Romainville de lîngă Paris, iar în iunie 1943 deportată împreună cu un grup de franţuzoaice în lagărul de exterminare de la Ravensbrück. Aici am rămas pînă în martie 1945, la Blocul „NN" 32, apoi am fost transportată cu 1.500 de femei franceze, belgiene, olandeze, norvegiene la Mauthausen.

Am fost înghesuite în vagoane destinate transportului de vite. Fără geamuri, 80 de femei în fiecare vagon. Eram în picioare, fiind imposibil să ne aşezăm. Am primit cîte o bucată de pîine, fără apă. Trenul mergea 2 nopţi şi o zi pînă la gara Mauthausen, nu departe de Viena.

Cînd s-a oprit trenul, la gara Mauthausen, era o dimineaţă răcoroasă. SS-iştii strigau să coborîm din tren şi cereau să ne aşezăm în rînduri de cîte cinci persoane. Pe drum au murit multe femei. Cele vii eram în stare de o emoţie de groază, la coborîrea din tren văzînd în depărtare peste o colină coşuri fumegînde, cu flăcări care emanau fum şi un miros de carne arsă. Multe dintre noi au leşinat, neputînd continua pe jos drumul. Pe stînga drumului nostru spre lagăr curgea Dunărea, pe dreapta era o peluză. Femeile leşinate au fost împuşcate în ceafă sau tîmplă, scoase de lîngă noi din drum de SS-işti şi întinse pe peluze. Ceilalţi, încă în viaţă, mergeam cu o stare de groază de imaginea sinistră, lăsînd în urma noastră tovarăşi dragi, omoriţi de fascişti.

Cînd am ajuns la poarta lagărului, SS-iştii se schimbau cu SS-işti cu cîini, care ne loveau să intrăm la duşuri, să ne dezbrăcăm pentru dezinfecţie.

În acel vacarm al înjurăturilor, al lătratului cîinilor, am intrat la duşuri şi aşteptam să iasă din duşuri gazul, cum am aflat că la Auschwitz au exterminat astfel, prin gazare, milioane de oameni, printre care bătrîni şi copii. Acel moment de aşteptare era pentru noi foarte dramatic. Totuşi, din duş a curs apă şi ne-am curăţat. Pînă la urmă am primit o cămaşă bărbătească şi „calsoane" (acel lagăr era pentru bărbaţi) şi apoi ne-au îndreptat către un bloc cu paie pe pardoseală şi eram culcate în modul în care sînt aşezate sardelele în cutii. După două săptămîni de carantină, timp în care nu am primit aproape nici o hrană, prizonierii, aflînd de venirea noastră, ne-au ajutat cu cartofi, lipsindu-se de porţia lor. După carantină am fost duse la cariera de piatră, unde am coborît şi urcat 270 de scări pe zi, cu pietre în mîini. (Mulţi dintre prizonierii bărbaţi ai acestui lagăr au devenit victimele acestui loc.) Metodă de a le omorî, SS-iştii le-au forţat să ducă pe spate pietre care cîntăreau de la 20 la 50 de kg, pe scări, iar apoi, încă înainte să ajungă deasupra carierei, erau doborîte de SS-işti dacă erau văzute că merg încet sau se opresc.

Printre victimele de aici s-a numărat şi românul Faltin Mihai, fost luptător în Spania republicană, care, după ce a fost doborît de pe scări cu pietre şi a căzut între morţi, a fost dus la crematoriu cu morţii pe o tarabă să fie incinerat; el a fost însă salvat de un medic francez, care, constatînd că încă are puls, l-a scos dintre celelalte trupuri destinate arderii. Faltin a supravieţuit şi, după război, s-a reîntors în ţară.

Cei care s-au aflat în această perioadă în lagărul de la Mauthausen au păstrat o amintire de neuitat despre atitudinea curajoasă antifascistă a altor sase cetăţeni români care, în acel infern, protestaseră împotriva cruzimii SS-iştilor: ţinîndu-se de brîu, cîntînd, s-au îndreptat spre sîrma ghimpată, încărcată cu electricitate, au fost străpunşi cu mitraliera de gardianul SS (din cartea ***Semnul albastru*** a rezistenţilor spanioli, p. 73).

Femeile au fost duse în fabricile din apropiere, dar care au fost bombardate de aliaţi. Altele s-au ascuns printre cadavrele celor răpuse de tifos să nu fie luate pentru muncă la fabrici. Astfel am supravieţuit şi eu.

În dimineaţa zilei de 22 aprilie 1945, Crucea Roşie elveţiană a pătruns în lagărul de la Mauthausen, ducîndu-ne mai întîi în Elveţia şi apoi în Franţa, Belgia, Norvegia pe femeile care supravieţuiserăm coşmarului. În Franţa am aflat că am fost schimbate cu prizonieri germani.

A venit eliberarea, pacea. Viaţa şi-a reluat cursul. Ţările afectate de război au început reconstrucţia.

Supravieţuitorii lagărelor de exterminare au păstrat însă viu nu numai destinul personal, ci şi unele fapte de istorie dramatice, de o cruzime greu de imaginat de către cei care n-au cunoscut direct o asemenea experienţă. Unii au scris cărţi cu memorii din perioada de detenţie. Alţii au continuat să se întîlnească în asociaţii de luptă antifascistă, într-o solidaritate dincolo de naţionalitate, religie şi culoare politică.

Rolul asumat de aceştia este de a nu lăsa uitarea să se aştearnă pe această pată ruşinoasă din istoria umanităţii, aşa cum există o tendinţă de uitare, mai mult, o negare a adevărului.

Consider că evocarea bestialităţii hitlerismului se impune cu necesitate. Tineretul trebuie să fie vigilent, să combată falsificarea istoriei şi să lupte împotriva rasismului, antisemitismului şi a xenofobiei care alcătuiesc identitatea fascismului.

Gruia Sarolta
număr de la Ravensbrück: 21.660
număr de la Mauthausen: 1.472
Carte de Deportée Resistente din Franţa
numărul 20.013.759

Începînd cu 25 noiembrie a.c.

PREŢURI NOI LA ABONAMENTELE INTERNE

Foarte avantajos pentru cadre didactice, elevi, studenţi, pensionari, fosti deţinuţi politici şi veterani de război:

- Numai **12.000 lei** pe 3 luni, cu expediere la domiciliu (reducere **38%**);
- Numai **9.500 lei** pe 3 luni, cu ridicare de la redacţie (reducere **51%**).

Acest program este subvenţionat de Asociaţia Est-Libertés

PRACTIC JUMĂTATE DIN EXEMPLARELE PRIMITE SÎNT GRATUITE.

Pentru celelalte categorii de cititori abonamentele sînt, de asemenea, cu reducere:

- **15.000 lei** pe 3 luni (reducere **23%**), cu expediere la domiciliu;
- **12.000 lei** pe 3 luni (reducere **38%**), cu ridicare de la redacţie.

Cei interesaţi sînt rugaţi să achite la sediul redacţiei (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poştal suma corespunzătoare, pe adresa: *Revista "22", cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei 155, Bloc D1, Bucureşti,*
Adeverinţele (talon de pensie, adeverinţe şcolare etc.) valabile un an se expediază pe adresa: *Revista "22" Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti,* cu specificarea pentru *Serviciul de Difuzare*.

MĂRIRILE DE PREŢ NU AFECTEAZĂ ABONAMENTELE DEJA ACHITATE

N.C. MUNTEANU

Mînăstirea Secu

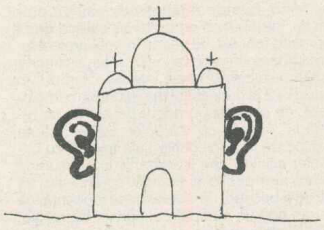

Slujitorii Bisericii Ortodoxe au fost mai înclinaţi spre colaborarea cu securitatea decît restul românilor? Preoţii au păcătuit, cu vorba şi cu fapta, mai mult decît tractoriştii, contabilii, inginerii, scriitorii, pictorii, compozitorii, ziariştii. Mai mult chiar şi decît securiştii? Nu s-ar zice, dacă aruncăm un ochi mai atent prin cărţile mai mult sau mai puţin albe ale securităţii, cele apărute pînă în prezent.

Înainte de a arunca cu piatra, se cuvine să reamintim că biserica, laolaltă cu ea şi credinţa, a supravieţuit în ciuda ateismului militant şi agresivităţii antireligioase a regimului comunist. Au fost folosite metode dintre cele mai abjecte pentru îngrădirea credinţei şi a rolului bisericii în societatea românească. Dincolo de propaganda antireligioasă, de prigonirea credincioşilor, de alungarea călugărilor şi maicilor din mînăstiri, de demolarea bisericilor, s-a procedat în mod sistematic la compromiterea oamenilor bisericii. Chiar din clipa naşterii, securitatea, braţul înarmat al comunismului, a avut un serviciu special însărcinat cu supravegherea şi infiltrarea bisericii. S-a trecut la racolarea de informatori în toate cultele, fie prin exploatarea convingerilor patriotice ale clerului, fie prin şantajare pentru fapte şi materiale compromiţătoare, pentru acte penale sau considerate subversive.

Potrivit istoricului Marius Oprea, care a avut acces la unele documente ale securităţii legate de raporturile securităţii cu biserica în anii 1949–1951, majoritatea notelor informative proveneau de la enoriaşi şi nu de la preoţi. Şi pentru că rezultatele nu erau deloc pe măsura sarcinilor, etapa următoare a fost întocmirea de dosare pentru clerici. Din peste 400.000 de dosare de evidenţă a elementelor duşmănoase **nearestate**, mai bine de 130.000 erau ale preoţilor din diferite culte.

Etapa următoare a fost represiunea. Scoaterea în afara legii a Bisericii Greco-Catolice a fost însoţită de arestarea şi condamnarea la ani grei de puşcărie a mii de preoţi şi înalţi clerici. Nici slujitorii Bisericii Ortodoxe, deşi în ansamblu securitatea considera că aceştia „nu manifestă o ostilitate **deschisă**", n-au făcut excepţie. În volumul dedicat rezistenţei anticomuniste româneşti, Cicerone Ionitoiu apreciază la circa 4.000 numărul preoţilor care au trecut prin gulagul românesc, jumătate fiind ortodocşi.

Ce nu s-a reuşit cu represiunea s-a încercat a se desăvîrşi prin atragerea, ba chiar obligarea ierarhiei bisericeşti la activităţi laice cvasi-politice, manifestări pentru pace, locuri în Marea Adunare Naţională sau alte fronturi ale democraţiei şi unităţii socialiste, tot pentru compromiterea lor în ochii enoriaşilor.

Ierarhia bisericească a fost silită să dea Cezarului ce-i al Cezarului. Unii, din slăbiciuni dintre cele mai omeneşti, au exagerat, au dat Cezarului mai mult decît li s-a cerut, odată cu conştiinţa, şi-au vîndut şi sufletul. Înalte feţe ale Bisericii Ortodoxe s-au lăsat tîrîte în acţiuni de propagandă ale regimului comunist, cea mai ruşinoasă dintre ele fiind minciunile sfruntate în legătură cu sistematizarea satelor şi dărîmarea unor lăcaşe de cult din Bucureşti. N-au fost singurii.

La aceste păcate omeneşti ale înaltei ierarhii ortodoxe mai trebuie adăugată obedienţa cu care unii au acceptat să se transforme în unelte ale puterii în prigonirea unor preoţi care au îndrăznit să protesteze deschis împotriva regimului comunist. Cazul preotului Gheorghe Calciu Dumitreasa e cel mai cunoscut.

Problema colaborării unor oameni ai bisericii cu securitatea continuă să rămînă o rană deschisă. Periodic, în pană de subiecte de senzaţie, unele ziare o aduc în actualitate. Dovezile sînt subţirele. Pe de o parte, sînt mărturiile discutabile ale unor foşti securişti. Discutabile, pentru că de regulă lipsesc nume, detalii, împrejurările care au împins la colaborare. Pe de altă parte, încă şi mai discutabile sînt speculaţiile legate de carierele unor înalte feţe bisericeşti şi studiile lor din străinătate, situaţie care nu putea scăpa fără a fi exploatată de vigilenta securitate. „Contactele" cu oamenii securităţii nu puteau fi evitate, oricum. Cîţi dintre cei care au avut ocazia să călătorească în Occident, şi dacă doreau s-o mai facă, au îndrăznit să nu dea seamă organelor competente, fie şi la o simplă şuetă? Cine n-a făcut-o, într-un fel sau altul, e îndreptăţit să dea cu piatra.

ÎPS Nicolae Corneanu şi episcopul Andrei de Alba Iulia şi-au mărturisit păcatul, şi-au cerut iertare, au dat detalii asupra împrejurărilor în care l-au săvîrşit, sînt pentru accesul la dosarele securităţii. În declaraţia „Ora adevărului", din ianuarie 1990, membrii sfîntului Sinod şi-au recunoscut vina de a fi făcut regimului comunist o seamă de concesii, ca tribut pentru interesele vitale ale bisericii. Resuscitarea periodică a problemei colaborării unora dintre oamenii bisericii cu regimul comunist şi cu securitatea este reflexul spaimelor, neîncrederilor şi suspiciunilor care continuă să ne învenineze existenţa. Din păcate, înalta ierarhie ortodoxă continuă să le considere drept semn al campaniei de discreditare a Bisericii Ortodoxe. E o exagerare nefericită. Biserica nu se reduce doar la vîrfurile ierarhiei bisericeşti, încă şi mai puţin la cei care au acceptat pactul cu diavolul. Refuzul clarificării nu poate decît să alimenteze suspiciunile. Biserica avea datoria, ar fi avut şi timpul, să-şi elaboreze propria ei carte albă în această controversată şi dureroasă problemă. Cheia tuturor relelor e desigur securitatea, instituţie infinit mai vinovată decît preoţii care au căzut în păcat. Acolo, la Mînăstirea Secu, s-au aflat funcţionarii răului, care n-au iertat nimic, care n-au lăsat nimic şi pe nimeni nemînjit. E o mînăstire care continuă să fie ferecată cu şapte lacăte şi de către criptocomunişti, şi de către actualii democraţi.

Adevărul, oricît de dureros, inclusiv rolul unor oameni ai bisericii în supravegherea exilului, trebuie adus la lumină. Biserica trebuie să aibă tăria să-l înfrunte. Pentru că resurecţia morală a românilor trece şi prin biserică.

ANUNŢ

Revista „22" scoate la concurs 2 posturi de redactor (de preferinţă în domeniile social, economic, politic). Condiţii de participare: studii superioare, experienţă în scris, interes pentru profesie. CV-urile se vor depune la secretariatul revistei pînă la data de 23 decembrie, cu specificarea „pentru concurs".

Rezistenţa armată anticomunistă

Pe data de 6 decembrie, la Muzeul Ţăranului Român, a avut loc o întîlnire a supravieţuitorilor rezistenţei armate anticomuniste din munţi. A fost invitat şi preşedintele Emil Constantinescu, căruia participanţii i-au adresat următoarea scrisoare. În numerele următoare vom reveni asupra acestui subiect.

Domnule preşedinte,

Supravieţuitorii luptei armate împotriva comunismului şi urmaşii celor ce-au căzut luptînd rugăm conducerea supremă a României ca, în mod oficial:

1. Să recunoască lupta şi jertfa Rezistenţei armate anticomuniste ca luptă legală şi dreaptă pentru apărarea fiinţei neamului nostru, a demnităţii naţionale, a credinţei în Dumnezeu, pentru un viitor fericit al României, ca o pagină glorioasă din Istoria Patriei.

Este vorba de mii de luptători (militari, preoţi, învăţători, studenţi, elevi de liceu, ţărani, muncitori) bărbaţi şi femei, care pe întreg cuprinsul României s-au organizat în grupuri de rezistenţă armată împotriva regimului comunist, plătind îndrăzneala cu moartea sau cu ani grei de închisoare, cu confiscarea averii şi alungarea familiilor din case şi chinuirea lor.

Luptătorii au avut conştiinţa că ei reprezintă adevăratul stat român şi nu cel instaurat prin forţa ocupantului sovietic.

2. Să fie reîncadraţi luptătorii în Corpul Armatei Române, fiecare la foaia lui matricolă, precum şi încadrarea în acelaşi corp a celor ce nu erau luaţi în evidenţa militară datorită tinereţii lor.

Am avut convingerea că la vremea aceea noi, cei ce luptam împotriva statului comunist, reprezentam adevărata armată română şi nu cea silită şi umilită să cînte: „O, Moscova, patria mea". Cu această convingere am luptat atunci.

3. Să se considere foştii luptători încă în viaţă ca veterani de război, soţiile celor morţi ca văduve de război, iar copiii lor ca orfani de război.

4. Să se anuleze legile, dispoziţiile, hotărîrile judecătoreşti, abuzurile făcute sub orice formă de către guvernul comunist cu caracter defăimător şi represiv cu privire la luptătorii din Rezistenţa anticomunistă (amintim că şi în momentul actual în cazierul nostru sînt trecute toate condamnările avute cu aceleaşi calificative defăimătoare ca atunci cînd au fost pronunţate).

5. Să se scoată la lumină toate arhivele securităţii comuniste şi ale altor autorităţi comuniste pentru a se afla tot adevărul.

Memoria luptătorilor e încă învăluită în minciună, ură, defăimare sau tăcere. La televiziune, în afara „Memorialului Durerii" (şi el marginalizat şi defăimat), Rezistenţa armată anticomunistă încă nu a avut acces. Se scriu încă şi azi, după Revoluţie, cărţi în care sîntem trataţi ca trădători, spioni, bandiţi, teroriştii, în timp ce cei ca Nicolski sînt prezentaţi ca patrioţi.

Cei ucişi dintre noi nu mai pot răspunde, iar supravieţuitorii nu avem posibilitatea de a mărturisi şi răspîndi adevărul în public.

În cei opt ani de la Revoluţie am fost trataţi cel mult ca victime ale comunismului, calitate ce nu ne reprezintă. Noi am fost soldaţi ai neamului nostru şi nu victime.

6. Să se afle, din documente şi din anchetarea celor vinovaţi de uciderea luptătorilor, locul unde zac îngropaţi pentru a-i scoate de acolo şi a-i înmormînta creştineşte.

Trebuie spus, domnule preşedinte, că nu noi luptătorii, morţi sau vii, avem nevoie de această recunoaştere a luptei şi jertfei noastre. Nu pentru glorie deşartă sau bunuri materiale ne-am jertfit tinereţea şi viaţa. De această recunoaştere are nevoie faţa României, murdărită de atîtea laşităţi şi trădări, de ea are nevoie Istoria României.

Lupta noastră am caracterizat-o atunci într-un Testament, cînd ne-am adresat veşnicei Românii:

„Mamă Ţară, iartă-ne că am cutezat să luptăm şi să murim pentru Tine!"

Consiliul de Conducere al Fundaţiei „Luptătorii din Rezistenţa armată anticomunistă"

PS pe scurt

Alianţa Civică rămîne în CDR

Conducerea Alianţei Civice, aleasă cu ocazia Congresului al V-lea al Alianţei, din 29–30 noiembrie, este următoarea: **Ana Blandiana**, preşedinte; **Valerian Stan**, preşedinte executiv; **Petre Mihai Băcanu**, **Romulus Rusan** şi **Lucia Hossu-Longin**, vicepreşedinţi.

În urma dezbaterilor privind raporturile sale cu CDR, Alianţa Civică a hotărît să rămînă în Convenţie, cu condiţia de a se respecta, în curs de două luni, condiţiile exprimate în Moţiunea AC menite să reactiveze Convenţia: *„1) Reorganizarea şi punerea în stare de funcţionare a structurilor centrale şi locale ale CDR; 2) Reactivarea departamentelor de studii, funcţionale şi de comunicare cu CDR; 3) Participarea formaţiunilor civice la actul de decizie, atît la nivel central, cît şi la nivel local (...)".* În aceeaşi moţiune, se afirmă voinţa Alianţei de a-şi acorda în continuare sprijinul CDR: *„actuala guvernare reprezintă o şansă unică pentru reforma morală, economică şi socială (...) pentru dezvoltarea unui stat de drept"* şi se cere premierului Ciorbea ca *„să-şi exercite mandatul cu mai multă autoritate şi severitate"* şi să nu mai permită subiectivisme după remaniere.

Preşedintele Constantinescu la Haga

Între 2 şi 3 decembrie 1997, preşedintele Constantinescu s-a aflat la Haga, unde a participat la cea de-a X-a întîlnire anuală a Institutului **Global Panel**. Întîlnirile acestei organizaţii au reputaţia unor evenimente internaţionale importante. În acest an, tema reuniunii a fost „Rolul conducătorilor în evoluţiile internaţionale: spre secolul XXI". Preşedintele României a rostit o alocuţiune şi a participat la un dejun de lucru consacrat României, găzduit de ABN AMRO Bank. Preşedintele Emil Constantinescu a mai participat la seminarul „România, ţara reformei şi a oportunităţilor de afaceri".

PS pe scurt

În atenţia abonaţilor din străinătate

IMPORTANT

• În ultima perioadă, mai multe exemplare expediate în străinătate au fost returnate în mod nejustificat. • În toate aceste cazuri, redacţia reexpediază abonaţilor fiecare număr neprimit. Pe această cale, rugăm toţi abonaţii să ne semnaleze situaţiile de neprimire a abonamentului. • Precizăm că sînt în curs de desfăşurare demersuri făcute la autorităţile poştale pentru eliminarea acestor disfuncţii.

Scrisoare din America

Am primit scrisoarea care urmează pe Internet şi v-o trimit cu acordul autorului, domnul Mircea Popescu, membru al „Romanian Lobby" şi director pentru Statele Unite al proaspăt înfiinţatei „Uniunea Românească". Ne-am întîlnit acum mai puţin de un an – tot pe Internet – şi am vorbit numai la telefon, dar am învăţat să-i respect dedicaţia, eficacitatea şi discernămîntul în acţiunea care s-a soldat cu publicarea în *Los Angeles Times* a apelului „Romania Belongs in NATO" semnat de aproape o mie de români americani. În seara zilei în care am primit scrisoarea lui Mircea Popescu, participam pentru prima oară la recepţia organizată în cinstea zilei de 1 Decembrie la reşedinţa din Washington a ambasadorului României. Anul trecut n-am putut, pînă anul trecut n-am vrut. În faţa reşedinţei, un grup, în majoritate tineri, manifesta cu pancarde care cereau, în special, înlocuirea ambasadorului. Erau vocali şi încruntaţi, dar nu agresivi. Am văzut şi o maşină a poliţiei, care poate că ar fi fost acolo şi fără ei. Înăuntru, mi s-a cerut de către unii americani să explic cine erau şi ce voiau manifestanţii. Am explicat. Cred că au înţeles. Era – şi nu era – simplu.

Scrisoarea lui Mircea Popescu e un apel la introspecţie şi dialog. Îmi permit să adaug că, fără un dialog lucid şi nepătimaş, emigraţia română nu va deveni niciodată forţa care îşi doreşte şi ar putea să fie. Şi în ţară, şi afară.

Valetin Feyns
Washington, decembrie 1997

Intransigenţă sau orbire?

Cu tristeţe, remarc că intransigenţa care orbeşte şi dezbină comunităţile româneşti continuă să fie prezentă şi să se manifeste, tocmai în ziua cea mare a Unităţii Neamului, 1 Decembrie. Primesc telefoane, mi se transmit mesaje prin care sînt avertizat asupra „şifonării" imaginii mele în cazul în care voi da curs invitaţiei consulului general al României din Los Angeles de a participa la celebrarea oficială a sărbătorii naţionale a României. Se face o voită sau inconştientă confuzie între persoană şi funcţie, între Bujor Sion şi funcţia de reprezentant actual al României. Faptul că Mihai Bujor Sion are un trecut, că eu am un cu totul alt trecut, nu ne împiedică ca aici, pe partea cealaltă a globului, printre străini, să ne amintim şi să celebrăm ziua ţării noastre. Înainte de a fi adversari , sîntem români.

Am participat la proteste în România stăpînită de Iliescu, dar, în ziua de 1 Decembrie, opoziţia şi puterea au sfinţit ziua împăcării şi unităţii naţionale prin participarea în aceeaşi tribună de la Alba Iulia. Cu atît mai dureroase au fost şi au rămas în amintire incitările la ură împotriva lui Coposu şi ale altor lideri ai opoziţiei din capitala unirii neamului, în acel prim decembrie al începutului de redare a istoriei. Oare, aici, în ziua aniversării devenirii noastre ca Stat Naţional Unitar, arătîndu-le străinilor dezbinarea, vom reuşi să facem curăţenie în ograda României? Ne vor înţelege străinii şi ne vor sprijini, sau ne vor privi cu consternare şi desconsiderare? Patima ne va umbri şi acum minţile, pentru a repeta acel 1 Decembrie 1990?

Vă invit, pe aceia care îmi trimiteţi avertismente, ca şi pe cei care mai aveţi dubii, la un dialog sincer cu sufletele şi conştiinţele voastre. Luaţi-vă cîteva minute pentru a găsi răspuns la aceste întrebări.

Mircea Popescu
Aliso Viejo, California,
30 noiembrie 1997

Drept la replică...

...d-lui Gabriel Andreescu

Oare am dreptul să cer, de la un intelectual de calitatea dv., un minimum de bună-credinţă în disputa cu un „adversar" de idei? Sînteţi liber să nu fiţi de acord cu sensul şi rosturile proiectului meu de lege privind protecţia limbii române. Dar e profund nedemn, faţă de reputaţia dv., să vă prefaceţi, într-un mod pe care l-aş califica drept aproape fariseic, că vedeţi în acel proiect lucruri aberante, monstruoase şi să le circumscrieţi aşa-ziselor mele intenţii. Cînd eu, în articolul 2 al proiectului (ameliorabil, completabil, de altfel) spun negru pe alb că se referă la *„textele cu caracter utilitar"*, că se exclud de la prevederile sale textele cu caracter ştiinţific sau literar-artistic, precum şi **orice alte** publicaţii în limbi străine, dv. vă faceţi a pricepe, cu o veninoasă inocenţă, că eu aş dori un autodafé al cărţilor de religie, eseistică, bucătărie, că eu, un Goebbels autohton la pătrat, aş dori să se spună *„adio librăriilor pentru carte străină"* şi alte asemenea născociri infamante! În loc să observaţi că, în comparaţie cu Legea similară din Franţa, de pildă, proiectul meu este mult mai puţin aspru, necerînd **înlăturarea** inscripţiilor în limbi străine, ci doar precedarea lor de către (sau dublarea cu) textul românesc, îmi puneţi în seamă (dar mi-e imposibil să cred că dv. chiar aţi crezut ce aţi scris) bestialităţi de genul: adio vizionări CNN, mesaje pe Internet, ba chiar, culme a răstălmăcirii, *„anihilarea întregului sistem de educaţie în limba maternă!"* Nu, d-le Gabriel Andreescu, nimic din aceste barbarii nu se află nici în litera, nici în spiritul textului de lege pe care-l propun. Nici una din consecinţele fantasmagorice, pe care mimaţi a le întrezări acolo, nu există cu adevărat în mintea mea (şi ştiţi bine asta!) sau în paginile proiectului – şi fătarnicul proces de intenţie pe care mi-l faceţi mă umple de o indicibilă mîhnire.

...d-lui Michael Shafir

Articolul d-lui Michael Shafir, din nr. 48 al revistei *„22"*, intitulat „Plecînd de la un citat", a constituit pentru mine o tristă surpriză. Primesc cu seninătate critica, observaţia, mustrarea, corijarea – dar nu falsul, nu reaua-credinţă! D-l Shafir a ascultat la Radio România Actualităţi un fragment din discursul pe care l-am ţinut în plenul Senatului, în legătură cu Ordonanţa 36, în ziua de 25 noiembrie. Eu citam în acel discurs celebra frază *„Right or wrong, is my country!"* (*„Că are sau că n-are dreptate, e ţara mea!"*), care aparţine lui Charles Churchill. Pripit şi fraudulos, d-l Shafir mă acuză astfel: *„D-l senator George Pruteanu îi atribuie lui Winston Churchill cunoscuta afirmaţie «**My country, right or wrong!**». De altfel, o mai făcuse, chiar într-un articol-răspuns publicat în paginile acestei reviste"*. **Dar**, aşa cum se poate verifica citind fragmentele din discurs, reproduse în, de pildă, *Adevărul* din 27 nov. sau *Jurnalul naţional* din 28 nov., ori stenograma şedinţei din ziua de 25 nov., sau, în fine, ascultînd banda de magnetofon cu înregistrarea expozeului meu (sînt gata s-o pun la dispoziţia redacţiei *„22"*) –, **eu nu am vorbit de nici un „Winston"**. La fel, în ceea ce priveşte articolul la care trimite d-l Shafir, din *„22"* nr. 40 (7–13 oct.): nici acolo eu **nu am comis eroarea** pe care, cu rea-credinţă, mi-o atribuie d-l Shafir; dacă d-sa îmi poate arăta, în textul meu, cuvîntul „Winston", înghit toată revista şi vin la Canossa. Cum, însă, nu poate, socot că e de datoria d-lui Michael Shafir să-şi facă *mea culpa*.

PS. De fapt, în ansamblu, intervenţia d-lui Michael Shafir este, în cazul de faţă, cam lipsită de rost. Fraza cu pricina, deşi nu aparţine unui mare politician, ci unui mic poet, a intrat în fondul de aur al memoriei umanităţii, care a găsit în ea, de sute de ani, expresia unui răvăşitor şi inefabil ataşament. Că nu e a unui prim-ministru, ci a unui artist, asta nu-i răpeşte nimic din tulburătorul mesaj. Eu le-am adresat-o, în spiritul unei depline fraţii, liderilor UDMR, rugîndu-i să-şi privească cu bunăvoinţă ţara, care **este** şi a lor, chiar şi atunci cînd li se pare că ea greşeşte.

George Pruteanu
Bucureşti, 4 decembrie 1997

BURSE
NEW EUROPE COLLEGE - RELINK

CONCURS PENTRU BURSELE 1998-2001

"New Europe College" anunţă concursul pentru 10 burse RELINK pentru perioada 1998-2001.
Programul RELINK urmăreşte sprijinirea tinerilor cercetători români din domeniile ştiinţelor umaniste şi sociale, care au beneficiat de burse/stagii de cercetare în străinătate. Bursele RELINK vizează asigurarea în continuare a unui mediu propice de cercetare pe durata a trei ani. Bursa, în valoare globală de cca. 20.000 USD, va permite fiecărui bursier:
- efectuarea unei călătorii de cercetare de o lună în fiecare an al bursei într-un centru universitar din străinătate;
- achiziţionarea de literatură de specialitate;
- folosinţa personală a unui computer (notebook).

CONDIŢII DE PARTICIPARE:
1. cetăţenie română;
2. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;
3. candidatul trebuie să fie angajat într-o instituţie de învăţământ superior sau de cercetare;
4. se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani;
5. candidatul trebuie să facă dovada unui stagiu de cercetare în străinătate
6. foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

CONDIŢII ALE BURSEI:
Programul RELINK presupune, de-a lungul celor trei ani ai bursei, organizarea de către fiecare bursier a unui seminar pe probleme de specialitate, ţinerea unui număr de conferinţe, participarea la diverse colocvii, simpozioane, mese rotunde, etc. organizate de către New Europe College.

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:
Formulare de participare la concurs pot fi ridicate de la sediul Colegiului în zilele de luni, marţi, joi şi vineri, orele 12-17. Pentru candidaţii din provincie, formularele vor fi expediate, la cerere, prin poştă.

Termenul limită de depunere a formularului completat este 9.02.1998.

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel/fax (01) 642.54.77 sau 210.76.09 între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare sau la e-mail nec@ap.nec.ro

Adresa: New Europe College, Str. Matei Voievod 18, 73222 Bucureşti

BURSE
"NEW EUROPE COLLEGE"

PENTRU ANUL UNIVERSITAR 1998-99

"New Europe College" anunţă concursul anual pentru 10 burse de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.1998-31.07.1999) în domeniile ştiinţelor umaniste şi sociale.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:
cetăţenie română;
candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani;
foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi transdisciplinare. Prin urmare, proiectele de un interes restrâns sau cele cu un caracter de strictă specialitate au puţine şanse să fie acceptate.

CONDIŢII ALE BURSEI:
Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămână. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare străine. Valoarea bursei e echivalentul în lei a 600 DM lunar (plus 5000 DM pentru călătoria de cercetare).

ÎNSCRIEREA LA CONCURS:
Formulare de participare la concurs pot fi ridicate de la sediul Colegiului în zilele de luni, marţi, joi şi vineri, orele 12-17. Pentru candidaţii din provincie, formularele vor fi expediate, la cerere, prin poştă.

Termenul limită de depunere a formularului completat este 9.02.1998.

Relaţii suplimentare la tel./fax (01) 642.54.77 sau 210.76.09
între orele 10-17 (luni-vineri), sau la e-mail nec@ap.nec.ro

Adresa: New Europe College, str. Matei Voievod 18,
73222 Bucureşti

CRISTIAN MITITELU

CDR şi Remanierea

S-a dezbătut mult paternitatea remanierii. Să fie preşedintele? Primul-ministru? Să fie un hibrid (d-nii Dăianu şi Valentin Ionescu susţinuţi de Cotroceni, d-l Şerbănescu, eventual, de primul-ministru?) Să se fi decis cu acordul tardiv şi tacit al liderilor CDR, sau peste capul lor? Oricare ar fi răspunsul, remanierea guvernului devenise inevitabilă. Presa crease un climat de expectativă vecin cu isteria, iar miniştrii vizaţi riscau să-şi piardă complet autoritatea. Guvernul se îndrepta spre un scenariu cunoscut şi care trebuia evitat cu orice chip: poticnirea reformei în plină perioadă de austeritate pentru majoritatea populaţiei, de unde riscul de a compromite ideea de reformă în România şi cel de a pierde sprijinul organismelor financiare internaţionale.

S-au enumerat diverse cauze ale acestei evoluţii, de la moştenirea unei situaţii financiare grave şi a unui aparat administrativ reticent faţă de reformă, la dificultatea de a guverna în coaliţie şi neacceptarea responsabilităţii colective a guvernului (miniştri care se pronunţă în nume propriu sau critică deciziile guvernului din care fac parte). Mă tem că se pot adăuga şi altele mai banale care ţin, dacă nu de natura noastră, oricum de brusca redescoperire a libertăţii cuvîntului după hibernarea comunistă. De pildă, aparenta incapacitate de a ţine şedinţe de guvern scurte şi concludente; de a coordona permanent activitatea ministerelor implicate în aplicarea reformei şi nu numai în ajunul vizitelor d-lui Poul Thomsen; de a comunica simplu şi convingător măsurile luate şi de ce au fost luate.

Ar fi nerealist să presupunem că toate acestea se pot corecta printr-o remaniere, chiar dacă a fost prezentată ca o remaniere de fond. Într-un sens, calificativul „de fond" mi se pare discutabil. Echipa a fost înnoită, dar restructurarea guvernului nu a fost definitivată, raporturile dintre ministerul Privatizării şi alte ministere sau agenţii naţionale urmînd a fi limpezite ulterior. Apoi mai urmează să fie desfiinţate mai multe posturi de secretar de stat. Şi ar mai rămîne schimbările amînate privind organizarea, personalul ministerelor şi administraţia publică.

Remanierea este însă „de fond" într-o anumită privinţă. Ea ar putea marca începutul unei pierderi de influenţă directă asupra executivului pentru Convenţia Democrată. În calitate de formaţiune care a întrunit cele mai multe voturi la alegerile din noiembrie 1996, CDR şi în special PNŢCD şi-au asumat răspunderea administrării reformei economice. Din păcate, Convenţia nu dispunea de o rezervă de cadre (sau, dacă dispunea, nu a promovat-o în posturi de conducere pe linie de partid). Nu e vorba de aşa-zişii „specialişti", ci de lipsa, deplînsă de regretatul Corneliu Coposu, a unor cadre cu un înalt grad de pregătire profesională care să aibă şi vocaţie politică. Dacă există, nu au fost investite cu încredere şi răspunderi în partid. Astfel, CDR s-a găsit în situaţia de a nu putea oferi alternative credibile în fruntea ministerelor. Cînd poziţia d-lui Spineanu la Ministerul Reformei devenise şubredă, terenul era pregătit pentru numirea unui tehnocrat, vorbitor de limba engleză şi cunoscut interlocutorilor de la instituţiile financiare internaţionale. La fel la Finanţe, unde liberalii sperau să-şi plaseze un om, oferind în schimb cu oarecare uşurinţă Ministerul Industriilor şi Comerţului (unde titularul, considerat de unii superficial, a fost în parte victima intransigenţei sindicale), s-a dovedit că nu aveau un candidat convingător. Voit, din înţelepciune, sau dintr-o timiditate care contrastează cu atitudinea combativă a d-lui Petre Roman, liderii Convenţiei Democrate, principala cîştigătoare a alegerilor din noiembrie 1996, au acceptat o diluare a influenţei lor asupra guvernului. Nu este prima concesie pe care Convenţia, şi în special PNŢCD, o face sau se vede obligată să o facă în permanenta luptă pentru influenţă dintre aliaţii de la guvernare sau în competiţie cu preşedinţia.

Pe de altă parte, relativa depolitizare a guvernului oferă Convenţiei un spaţiu de manevră. Dacă reforma economică încetează a fi monopolul ei, şi dacă popularitatea guvernului se va eroda – fenomen firesc, mai cu seamă pentru un guvern care cere sacrificii –, PNŢCD şi PNL se vor putea delimita de anumite măsuri sau chiar critica evoluţia guvernului în domeniul gestiunii economice. Aşa proceda şi PDSR pe vremea guvernării Văcăroiu, fără a recurge însă la arma ultimă, înlocuirea premierului. Asemenea libertate de manevră – deşi atrăgătoare din punct de vedere al imaginii partidelor, mai ales în perspectiva unor eventuale alegeri anticipate – ar constitui, totuşi, o eludare a responsabilităţii politice care incumbă din rezultatul scrutinului de la 3 noiembrie 1996. Pe termen lung, ea ar slăbi rolul partidelor şi al Parlamentului în guvernarea ţării, deci, al democraţiei parlamentare. Pe de altă parte, cei ce ar fi tentaţi să dea asemenea interpretare consecinţelor remanierii vor trebui să ia notă de promovarea premierului Ciorbea în conducerea PNŢCD. Ea nu poate fi privită separat de manevrele care au precedat remanierea şi este de natură să atenueze riscurile menţionate mai sus. Premierul însuşi, dacă nu axa preşedinte-premier, îşi consolidează autoritatea ca urmare a remanierii. Divergenţele dintre partide ar trebui să fie mai uşor de împăcat într-un guvern în care trei dintre cei patru miniştri care se ocupă de reforma economică nu îşi datorează promovarea partidelor din Convenţie. Teoretic, coerenţa guvernului ar trebui să se întărească. Rămîne ca CDR să ofere o explicaţie electoratului său; acel electorat care aştepta o trecere mai rapidă la economia de piaţă, o atitudine mai fermă în restabilirea şi garantarea proprietăţii private, o îndreptare, pe cît posibil, a abuzurilor crase comise în ultimii 50 de ani. Desigur, coalizat cu PD, care caută permanent să-şi sublinieze identitatea diferită, CDR a trebuit să-şi tempereze intenţiile. A lăsat multe lucruri nerezolvate, fără a fi scutit, însă, de vehicularea unei imagini pe partid revanşard în presă. A fost acuzat de politizare a administraţiei (mai corect ar fi fost „depolitizare"), fără a fi operat schimbări radicale de personal şi mentalitate în ministere şi administraţia publică. A acceptat ca discursul reformei morale să fie astăzi mai curînd apanajul Preşedinţiei sau, în cadrul CDR, al Alianţei Civice. Astfel, „reforma morală" – justificată cînd este vorba de o despărţire de dictatură – nu pare a îngloba restituirea bunurilor individuale sau colective jefuite în numele luptei de clasă sau pe criterii ideologice. Un recent memoriu înaintat CDR de către UMRL (Uniunea Mondială a Românilor Liberi) vorbea de „îndepărtarea CDR de propriul electorat" şi îndemna Convenţia să „reacţioneze înainte de a fi prea tîrziu". CDR nu poate renunţa la principiile ideologice care o deosebesc de alte formaţiuni. Cu mai puţini miniştri în aria deciziilor economice, dar avînd în fruntea guvernului un politician tocmai promovat în conducerea PNŢCD, Convenţia ar trebui să-şi promoveze principiile cu mai multă vigoare. Va trebui să o facă spre a-şi păstra electoratul şi a demonstra că remanierea nu i-a redus influenţa în guvern.

DIN SUMARELE VIITOARE

• Supliment gratuit: „Femeile în politică" • Interviuri cu **Nicolae Manolescu**, preşedintele PAC, **Gavril Dejeu** despre Lotul dr. Capotă – Alexandru Dejeu (recurs în anulare la 26 ianuarie, Curtea Supremă), **Traian Orban**, preşedintele Asociaţiei răniţilor în revoluţie • Cercetări: **Horea Vasilescu**: „Victimele criminalităţii", **Ion Vianu**: „Povestire, transformare, psihoterapie", **Koos Linders**: „Dezvoltare internaţională în învăţămîntul european" • Accente: **Haller István**: „Sport şi naţionalism", **Fey László**: „Asimilarea", **Paul Tumanian:** „«Atestarea» revoluţionarilor şi legitimitatea fostei puteri", **N. R. Dobrogea**: „Automobilul" • Cultură: **Irina Coroiu**: „Golem", **Răzvan Paul:** „Filmul zilei", **Ion Vianu** despre expoziţia Corneliu Baba • Cronici de carte: **S. Damian**: „Provincia", **Fey László**: „Fosile vii" • Lansări de carte: **Ludmila Patlanjoglu:** „La vie en rose cu Clody Bertola", **Eugen Şerbănescu:** „Dincolo de Groenlanda", **Andrei Cornea:** „Turnirul Khazar" • Pagina externă: **Emil Hurezeanu**: „O comparaţie", vizita preşedintelui Constantinescu în Germania, România după întîlnirea de la Luxemburg (12 dec. 1997)

EMIL HUREZEANU

Puterea şi adevărul

Ceea ce părea, pînă în ultimul moment, un fel de spasm anormal al facerii, în labirintul unui conglomerat care promite în mod cert doar şoricelul, s-a dovedit a fi, totuşi, o promisiune. Una în plus, la opt ani de la marea promisiune din decembrie 1989. Cîştigul net al remanierii a fost impunerea unei echipe de experţi – nu i-aş numi încă tehnocraţi – în poziţiile-cheie ale viitoarei reforme. Ilie Şerbănescu, Daniel Dăianu, Andrei Marga, Valentin Ionescu sînt între cei mai buni, în domeniul lor, în România. Faptul că au teoretizat mai mult decît au practicat nu e foarte important. Miniştrii precedenţi – neocomunişti sau selectaţi de partidele actualei majorităţi, n-au fost nici ei vreodată decît teoreticieni, diletanţi şi amatori, în cel mai bun caz, ai democraţiei şi economiei de piaţă. „Specialiştii" – dar ai catastrofei ceauşiste, şi apoi ai imposturii neocomuniste – au fost Nicolae Văcăroiu, Theodor Stolojan and comp. Dispariţia lor de la pîrghiile construcţiei democrate a României este o binecuvîntare. Democraţia n-are încă specialişti în România. Un teoretician, „laic", desprins adică de afilieri partinice deformatoare, o prezenţă publică credibilă şi convingătoare, un om de bună-credinţă verificată – acesta este prototipul noului demnitar relansat de Victor Ciorbea, şi el trebuie salutat.

Desprinderea de partidele coaliţiei guvernamentale nu s-a produs, însă, definitiv. Răspunderea politică a guvernării rămîne în sarcina acestor partide, şi e normal şi bine. Miza democratizării unei ţări este întotdeauna de natură politică, nu tehnocrată. Noua echipă anunţă, însă, prin noua sa componenţă, să se desprindă mai uşor de sistemul de intrigi – în sensul acţiunilor oculte şi contradictorii – de care politicienii români par să se fi molipsit mai repede decît de eficienţă şi îndeplinirea promisiunilor

Cu o astfel de echipă, prim-ministrul Victor Ciorbea iese fortificat dintr-o lungă, prea-lungă guvernare a acomodărilor şi „menajării" tuturor susceptibilităţilor, mai mult decît a „managementului" sistemului politic. Capabil, perseverent şi informat, Ciorbea a lăsat adesea impresia că este dirijat prea uşor de interesele şi chiar capriciile preşedinţiei, liderilor partidelor din coaliţie sau ale miniştrilor înşişi. Epuizarea fizică evidentă a miniştrilor şi şedinţele de guvern care deveniseră şezători ale tuturor Şeherazadelor nevorbite ale tranziţiei erau singurele însemne de marcă ale fostului guvern. Expert şi om de bună-credinţă el însuşi, dublat însă de un practicant foarte rodat al vieţii politice de teren, şi nu de Parlament, liderul guvernului de la Bucureşti, înconjurat de noii săi miniştri, cîştigă acum în putere propriu-zisă. Baronii şi curtierii CDR-ului şi ai USD-ului, lăsînd adesea impresia că se pricep cel mai bine doar la jocuri în nocturnă şi prelungiri, lipsite întotdeauna de miza calificării în prima ligă, vor trebui să se resemneze: reforma e o chestiune mult prea complicată, pentru a fi lăsată doar pe mîna politicienilor – pentru a parafraza o formulă consacrată.

Un guvern oarecum asemănător, de specialişti, a mai existat, formal, şi după debarcarea abuzivă a lui Petre Roman, în septembrie 1991. Însuşi Daniel Dăianu, actualul ministru de Finanţe, a fost atunci subsecretar de stat în acelaşi minister. Deosebirea între guvernul de specialişti Stolojan şi cel politico-tehnocrat Ciorbea este că primul era de fapt o formulă de temporizare şi contrafăcută a neocomuniştilor în criză de soluţii, pe cînd al doilea pare să fie, în sfîrşit, expresia unor forţe politice democratice care, pe lîngă cîştigarea alegerilor, vor realmente acum să transforme şi România; nu într-o ţară reformabilă la infinit, ci chiar pusă pe picioare. Dar discuţiile nemăsurate din ultimele săptămîni, eşecul clasei politice de a aplica sau impune formule convingătoare, şi acest apel de ultimă oră, oarecum disperat, la specialişti – tocmai la cei care de ani de zile, de pe tuşă, critică exerciţiul politic –, alcătuiesc şi simptomul unei reînnoiri intelectuale în România.

Politicienii nu sînt cei mai capabili şi străluciţi dintre cetăţenii unei ţări, nicăieri şi niciunde, decît în mod accidental. Intelectualii şi specialiştii tind să se automarginalizeze, în cel mai bun caz. România postceauşistă a cunoscut o eflorescenţă exponenţială a demagogilor şi semidocţilor politici de toate culorile, în timp ce pasivitatea mai veche a intelectualilor, după scurta răbufnire din Piaţa Universităţii, s-a transformat într-o rezervă morocănoasă sau arogantă. Sub Iliescu ea s-a justificat, deşi şi atunci erau binevenite soluţiile. Sub Constantinescu şi Ciorbea, vechea elită umanist-culturalistă – care monopolizează în continuare, în mod anacronic, viaţa culturală şi publică românească – a adoptat ceea ce francezii numesc „la bouche fine" – o formă de dispreţ elegant şi superior faţă de ce se întîmplă în jur. Antimaghiarismul, adesea drapat în neotradiţionalism sau, în extremă, forme de iraţionalism ortodoxist, ba chiar şi ceea ce în Rusia de azi se numeşte „ideologia closetului" – potrivit căreia mobilizarea societăţii ar începe prin salubrizarea toaletelor publice –, toate acestea au fost şi sînt manifestări frecvente ale reflecţiei intelectualilor români. Pentru cei mai fini şi independenţi dintre ei, Iliescu era nefrecventabil, iar Constantinescu este insuficient de frecventabil, problema reformei fiind mereu a altora. În realitate, reforma nu se limitează doar la inflaţie şi taxa Băsescu, ci şi la ideologie – ca sumă a ideilor intelectuale, morale sau politice ale unei societăţi. Intelectualii sînt primii interesaţi de această reformă ideologică – şi democraţia este o cauză pentru care oricine merită să-şi părăsească îmbufnarea.

Compoziţia noului guvern încurajează acest nou angajament şi-l face, în sfîrşit, foarte posibil. Mulţi dintre tribunii sceptici ai vieţii intelectuale publice româneşti nu vor mai avea, de-acum încolo, scuza practicării cu seninătate a unei schizofrenii periculoase, pe care marele om de presă german Rudolf Augstein o rezuma în felul următor: distanţa fatală dintre puterea de convingere a discursului şi ignorarea realităţii...

A trebuit să învăţăm

În conferinţa de presă din 2 decembrie a.c., premierul Victor Ciorbea a anunţat remanierea guvernului: o remaniere de fond, cu schimbarea unei treimi din guvern, desfiinţarea a două posturi de secretar de stat, membri ai cabinetului, şi a zece posturi de secretar de stat. A fost creat un nou minister, cel al Privatizării, şi a fost anunţată subordonarea FPS faţă de guvern.

Discursul premierului Ciorbea (din care reproducem extrase) anunţă şi un nou stil de lucru: disciplina echipei guvernamentale va fi obligatorie, excluzîndu-se declaraţiile publice în nume propriu şi nesubordonarea faţă de comandamentele guvernamentale. Renunţarea la algoritm în favoarea profesionalismului şi schimbarea stilului de lucru al echipei guvernamentale vor rămîne un moment la care toate acţiunile ulterioare ale executivului vor trebui să se raporteze.

„(...) Am promis să nu vă mint niciodată şi am garantat că adevărul va fi fundamentul programului de reformă şi al fiecăruia din gesturile Executivului pe care îl conduc. De aceea, voi începe cu adevărurile pe care le cunoaştem cu toţii şi pe care nu le-am negat niciodată.

Da, au fost numeroase disfuncţionalităţi în echipa guvernamentală. Este adevărat că am comunicat greu între noi. Este la fel de adevărat că nu am explicat cît ar fi trebuit măsurile de reformă. Am făcut greşeli şi nu am fost foarte rapizi sau fermi în a le corecta. Am dat senzaţia de slăbiciune, de lipsă de unitate şi de identitate, am părut lipsiţi de experienţă şi de capacitatea de a gîndi pe termen lung. Şi, adesea, toate acestea au fost adevărate. Nici o apreciere coerentă nu poate fi ruptă de contextul în care s-a creat conţinutul său (...)

Cînd această echipă a fost chemată să guverneze, aproape că nu mai era nimic de guvernat. Ţara era în pragul dezastrului economic, iar populaţia, sărăcită şi exasperată, spera să ia înapoi, imediat, tot ce a pierdut mai bine de 50 de ani. Partidele istorice reveneau la guvernare după o jumătate de secol, UDMR-ul pentru prima oară în istorie, iar peste experienţa colegilor din PD trecuseră mai bine de 5 ani. A trebuit să practicăm un greu exerciţiu de democraţie: să facem din trei programe de guvernare unul singur, să asigurăm echilibrul politic într-o coaliţie formată din trei coaliţii şi să facem echipă din oameni care fuseseră adversari în trei campanii electorale. A trebuit să învăţăm să guvernăm guvernînd şi făcînd faţă unei situaţii de criză generală şi unor momente critice aproape zilnice.

De la învestirea sa de către Parlament şi pînă în prezent, actualul Guvern a funcţionat pe aproape aceleaşi baze organizatorice ca şi acela care l-a precedat (...) Structurile organizatorice ale fostului Guvern au fost create în scopul centralizării puterii de decizie, excluderii nedoriţilor de la accesul la informaţie, controlului PDSR asupra administraţiei şi actului administrativ, controlului eventualilor parteneri şi neutralizării persoanelor incomode (...)

Cînd am intrat în clădirile Guvernului, am descoperit că dotările tehnice erau ca şi inexistente. Aparatul birocratic pe care l-am găsit era supradimensionat şi reticent la reformă, unii funcţionari nu puteau să înţeleagă, iar alţii se opuneau faţiş oricărei măsuri de reformă. De aceea, a trebuit să lucrăm cu oameni puţini, istoviţi şi prost plătiţi. Am luptat din greu să corectăm din mers acest sistem şi, totuşi, reforma a întîmpinat rezistenţă din partea instituţiilor menite să o realizeze: ministerele au avut tendinţa de a rezista măsurilor care le afectau mărimea, configuraţia, structura şi atribuţiile, atingînd „monopolul" deciziei în acel domeniu; instituţiile nou create, în efortul de afirmare a identităţii, au eludat procedurile formale şi informale necesare fundamentării deciziilor. Chiar şi populaţia, care continuă să îşi afirme încrederea în noi, nu a venit întotdeauna în întîmpinarea măsurilor Guvernului. S-a aşteptat, de fiecare dată, ca Guvernul să facă, să dea, să decidă, chiar şi atunci cînd nu putea, nu trebuia sau nu avea voie să o facă. Sînt convins că v-aţi gîndit la faptul că pierderile întreprinderilor de stat, acoperite de la bugetul ţării, sînt plătite de fapt din buzunarul dumneavoastră!

Sînt convins că adesea v-aţi gîndit pe banii cui circulă în maşini de zeci de mii de dolari, sau colindă lumea, directorii întreprinderilor cu pierderi. Din ce bani şi-au asigurat birourile luxoase şi un standard de viaţă orbitor? Şi ştiţi că toate acestea sînt plătite cu banii dumneavoastră din impozite şi taxe.

Cereţi fermitate Guvernului şi aveţi dreptate! La rîndul nostru, vă rugăm să fiţi fermi cu funcţionarii publici care nu-şi fac datoria. Să cereţi reprezentanţilor autorităţilor, la orice nivel s-ar situa ei, politeţe, promptitudine, onestitate.

Uitaţi-vă, vă rog, la produsele pe care le cumpăraţi şi întrebaţi-vă dacă în locul importurilor de bazar, dubioase şi de prost gust, nu ar fi mai ieftin, mai curat, mai sigur să cumpăraţi produse din industria românească. Acestea dau salarii muncitorilor români şi sînt sursă de venit la bugetul ţării, pentru sănătatea, pentru învăţămîntul, pentru inovarea, pentru protecţia dumneavoastră socială, aşa cum se întîmplă în toată lumea. Aceste gesturi, simple în aparenţă, aşezate unul lîngă celălalt, înseamnă de fapt temelia reformei de care răspundem cu toţii, indiferent de locul nostru în societate.

În ciuda acestor greutăţi, acestor greşeli, a întîrzierilor produse în ultimele două luni, noi am demarat adevărata reformă: economică, socială, politică şi morală. În numai un an, i-am imprimat un ritm şi o amploare fără precedent în România şi în ţările din Europa Centrală şi de Est. Am demonstrat că un guvern poate fi cinstit, transparent, că îşi poate recunoaşte şi corecta greşelile, că prin acţiunile sale, şi nu prin propagandă, România poate să fie recunoscută în lume.

A venit momentul ca reforma să atingă şi Guvernul cu toate structurile sale. Acum un an am adus oameni noi care să lucreze în vechea structură instituţională. Realitatea românească de astăzi nu mai este aceeaşi cu cea din decembrie 1996, şi acesta este un fapt îmbucurător. În acelaşi timp, a devenit evident că structura Executivului nu se mai potriveşte noilor realităţi; ea trebuie modificată, adaptată noilor funcţii ale instituţiilor statului, pentru a rămîne un stimul al reformei şi a nu deveni o frînă în calea acesteia.

Cu acest prilej, nu facem decît un prim pas din ceea ce va însemna reforma administraţiei publice. În contextul unei reforme reale a administraţiei publice, am demarat un amplu proces

Noii miniştri ● Noii miniştri ● Noii miniştri ● Noii miniştri ● Noii miniştri ● Noii miniştri ● Noii

GEORGE CRIN ANTONESCU
Ministerul Tineretului şi Sportului

• **N.**: 21 septembrie 1959 • **Studii:** Facultatea de Istorie-Filosofie, Universitatea Bucureşti (1985) • **Activitate ştiinţifică**: doctorand • **Activitate profesională**: profesor de istorie în Tulcea şi Vaslui (1985–1989); profesor la Liceul „Spiru Haret", Tulcea (1990–1992) • **Activitate politică**: membru PNL (1990); vicepreşedinte al PNL (1995–1997); deputat, lider al grupului parlamentar al PNL (1997) • **Limbi străine**: franceza, engleza •

SORIN-MIRCEA BOTEZ
Departamentul de Informaţii Publice al Guvernului

• **N.**: 2 iunie 1930 • **Studii**: Facultatea de Limbi şi Literaturi Germanice, Universitatea Bucureşti (1969) • **Activitate profesională**: predă limba şi literatura engleză, precum şi literatura universală şi comparată, în Bucureşti (1969–1990) • **Activitate politică**: membru al Tineretului Partidului Naţional Liberal (Brătianu) (1944). Condamnat la 20 de ani de muncă silnică, pentru activitate subversivă în cadrul organizaţiei liberale şi anticomuniste „Avram Iancu", eliberat 15 ani mai tîrziu (1949–1963); participă la Revoluţia din 1989. Împreună cu doi fruntaşi liberali (Dan Lăzărescu şi Nicu Enescu) proclamă, în 22 decembrie 1989, reluarea lucrărilor PNL, după 45 de ani de persecuţii comuniste. Secretar executiv al PNL (1990); vicepreşedinte şi şef al Departamentului Afacerilor Externe al PNL (martie 1990); deputat al PNL de Bucureşti; ambasador al României în Africa de Sud (1992–1994) • **Activitate publică**: membru activ al Young Men's Christian Association (Asociaţia Creştină a Tinerilor, desfiinţată de regimul comunist în 1948) (1945–1948). Preşedinte al YMCA, în 1994 • **Activitate editorială**: aproximativ 250 de eseuri, articole şi studii, în special de critică muzicală şi literară • **Limbi străine**: engleza, franceza, germana şi italiana •

SORIN FRUNZĂVERDE
Ministerul Apelor Pădurilor şi Mediului

• **N.**: 26 aprilie 1960 • **Studii**: Universitatea Politehnică Bucureşti (1985) • **Activitate ştiinţifică**: doctorand în management la Universitatea de Vest din Timişoara • **Activitate profesională**: preşedinte al Camerei de Comerţ şi Industrie Caraş-Severin (1991–1996) • **Activitate politică**: preşedintele Organizaţiei judeţene a Partidului Democrat din judeţul Caraş-Severin (1993) • **Activitate editorială**: comunicări ştiinţifice în domeniile managementului întreprinderilor mici şi mijlocii, la sesiuni ştiinţifice de la Cannes, Ravena, Reşiţa şi Timişoara • **Limbi străine**: germana, engleza, italiana •

ANDREI MARGA
Ministerul Educaţiei Naţionale

• **N.**: 22 mai 1946 • **Studii**: Facultatea de Istorie şi Filosofie a Universităţii „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca (1971); stagii de documentare şi cercetare DAAD la Universităţile Erlangen, Münster, Frankfurt pe Main, Institutul „Max Planck" din Starnberg • **Activitate ştiinţifică**: doctor în filosofie • **Activitatea profesională**: lector de Istoria filosofiei contemporane şi Logică generală, la Universitatea „Babeş-Bolyai" (1979–1990); profesor de Istoria filosofiei contemporane şi Logică generală, la Universitatea „Babeş-Bolyai" (1990–1992); predă cursuri speciale de Metodologie şi argumentare filosofică, Filosofia unificării europene, Pragmatismul american (1992) • **Activitate politică**: nu a desfăşurat • **Activitate editorială**: ***Herbert Marcuse. Studiu critic*** (1980); ***Acţiune şi raţiune în concepţia lui Jurgen Habermas*** (1984); ***Introducere în filosofia contemporană*** (1988); ***Philosophy in the Eastern Transition*** (1993); ***Explorări în actualitate*** (1994); ***Universitatea în tranziţie*** (1996); ***Academic Reform. Case Study*** (1997) etc. • **Titluri**: prorector al Universităţii „Babeş-Bolyai" (1992–1993); rector al Universităţii „Babeş-Bolyai" (1993–1997) • **Limbi străine**: engleza, germana, franceza •

ION VICTOR BRUCKNER
Ministerul Sănătăţii

• **N.**: 22 aprilie 1944 • **Studii**: Facultatea de Medicină Bucureşti (1967); bursă de cardiologie la Spitalul Broussais,

să guvernăm guvernînd

de restructurare a Executivului, fără de care reforma în ansamblul ei ar avea de suferit.

Ne dorim ca acest proces să fie finalizat în aproximativ şase luni, în scopul simplificării procedurilor, clarificării modului de funcţionare, al stabilirii de atribuţii clare şi de responsabilităţi precise pentru aparatul de lucru al Guvernului, pentru fiecare minister şi departament, pentru fiecare prefectură.

Unii dintre membrii Executivului îşi încheie, zilele acestea, mandatul. Le mulţumesc în mod sincer pentru efortul lor de aproape un an; vă asigur că au fost, cu toţii, oameni cinstiţi, muncitori şi devotaţi reformei. Cu toate acestea, trebuie să admitem că, deşi buni specialişti în domeniile lor, nu s-au acomodat pe deplin rigorilor administrative (...)

Noi credem că remanierea guvernamentală este un exerciţiu democratic, obişnuit în ţările cu tradiţie democratică, şi nu o dramă. Oricît de important ar fi rolul preşedintelui şi al premierului în realizarea acestei remanieri, noi nu vrem să excludem, aşa cum au făcut foştii guvernanţi, votul Parlamentului.

Ştiu că fiecare ministru în parte este un profesionist. Dar nu voi mai permite vedetisme; de la această echipă cer omogenitate, coerenţă şi disciplină; şi avertizez că orice ministru care va încălca aceste comandamente se va pune singur în afara Guvernului. Imediat! Voi considera drept inacceptabilă necoordonarea declaraţiilor publice venite din cadrul Executivului, din partea membrilor coaliţiei sau ai aceluiaşi partid. Sper că s-a înţeles odată pentru totdeauna că nu se poate să fii membru al Executivului şi să ataci Guvernul. Trebuie să se înţeleagă că nu poţi fi în acelaşi timp la guvernare şi în Opoziţie. E imoral, contraproductiv şi falimentar. Foamea de mediatizare cu orice preţ, care demască infantilism politic, trebuie să înceteze şi voi fi foarte sever cu cei care vor încerca să meargă pe această linie.

Este o obligaţie de serviciu pentru miniştri să explice măsurile luate în domeniul lor de activitate. Dacă însă vor să critice un proiect al Guvernului, trebuie să o facă în şedinţa Executivului. Dacă Guvernul a luat în ansamblul său o hotărîre pe care vor s-o critice, n-au decît să-şi dea demisia. Nu voi mai permite ca decizii care au impact asupra întregii societăţi să mai fie luate de miniştri fără a-mi fi fost aduse la cunoştinţă în prealabil.

Voi cere liderilor politici să vegheze cu severitate la respectarea, în cadrul partidelor alianţei de guvernare, a deciziilor Executivului. Să sprijine coerenţa Guvernului, să-l ajute să-şi stabilească identitatea proprie, de putere distinctă în stat. Să-i respecte spaţiul de decizie statuat de Legea Fundamentală, adică acela de a elabora şi aplica, în condiţiile stabilite de Constituţie, politica internă şi externă a statului, pe baza Programului de guvernare aprobat de Parlament. Şi, mai ales, le voi cere să stea alături de Guvernul pe care l-au desemnat.

În caz contrar, Coaliţia va trebui să-şi caute alt prim-ministru.

Executivul şi Parlamentul trebuie să-şi coreleze activitatea, pentru ca ritmul impus de reformă să nu ne mai silească să apelăm la ordonanţe de urgenţă. Pentru că şi Parlamentul, şi Executivul sînt împreună responsabile de reformă. În acest scop, trebuie îmbunătăţită comunicarea şi colaborarea dintre Executiv şi Parlament.

Vreau să vă spun că este cu adevărat vorba despre o remaniere de fond. Propun Parlamentului schimbarea unei treimi din membrii Cabinetului. La fel, propunem desfiinţarea a două posturi de secretar de stat, membri ai Cabinetului, şi a circa zece posturi de secretari de stat; unele agenţii vor fi comasate (...)

Voi propune Parlamentului, între altele, şi înfiinţarea Ministerului Privatizării, cu rolul de a elabora strategia de privatizare, legislaţia în materie, precum şi cu funcţii de control în procesul privatizării şi analizei post-privatizare (...)

Se poate uşor constata că remanierea nu a avut drept fundament mult discutatul algoritm, nici orgoliile din partide, şi cu atît mai puţin lupta pentru post. Dimpotrivă, pentru posturi-cheie, după cum aţi constatat, au fost propuse mari personalităţi ale societăţii civile, care s-au remarcat prin susţinerea principiilor noastre de guvernare (...)"

ANDREI CORNEA

Remanierea

Dacă pe timpul guvernării Văcăroiu remanierile ministeriale aveau loc în viteză, parcă pe furiş, şi mai ales fără multă vorbă, iată că prima remaniere a guvernului Ciorbea, realizată anevoie, sub reflectoarele opiniei publice, a produs o enormă undă de şoc printre politicieni şi în presă. Atitudinea presei e, de altminteri, interesantă: după ce au insistat că o remaniere „de fond" trebuie făcută, sub motiv că executivul funcţionează rău şi mulţi miniştri sînt incapabili, unele publicaţii au deplîns apoi, după ce remanierea se produsese şi părea a fi „de fond", că ea s-a realizat mai mult la îndemnul presei şi pe neaşteptate, oarecum la întîmplare. Firească, negocierile îndelungate între partide, listele cu noi miniştri date ca sigure, dar în final infirmate, au creat multă frustrare şi un acut sentiment de incertitudine. Mai cu seamă că, aflată într-o condiţie economică precară, România nu ar trebui să-şi permită lungi crize guvernamentale, timp cînd – după cît se spune – în ministere nu se mai prea lucrează, ci se dezbat zvonurile legate pe persoana viitorului ministru.

S-a afirmat, imediat ce noile nume de miniştri au fost cunoscute, că s-a recurs la *tehnocraţi*. Denumirea este nepotrivită, avîndu-i în vedere pe cei în cauză. Nici d-l Dăianu, nici d-l Şerbănescu, ca să nu mai vorbim de d-nii Marga sau Bruckner, nu au nimic „tehnocratic": intelectuali preţuiţi în domeniul lor, ei au o filosofie politică bine conturată, expusă public de multe ori (de exemplu, în revista *„22"*, care numai publicaţie „tehnocratică" nu este). Nu există nimic, în ceea ce îi priveşte, din indiferentismul politic şi axiologic al adevăratului tehnocrat, preocupat numai de rezolvarea unor probleme tehnice a căror finalitate nici nu o discută, nici nu o propune. Ei nu vor rămîne niciodată simpli executanţi ai unor ordine politice, ci dimpotrivă, avem toate motivele să credem că se vor bate serios pentru a-şi impune ideile. (Ceea ce s-ar putea să creeze unele probleme coaliţiei.) Sigur este că ei nu aparţin vreunui partid, ci sînt doar tutelaţi de partide, fără însă ca aceasta să-i oblige la ceva anume. Cel mai corect ar fi să-i considerăm nişte *intelectuali angajaţi*, din afara partidelor.

Evident, prin propunerea lor, primul-ministru (şi preşedintele, care a „tutelat" – dacă nu chiar a teleghidat – întreaga mişcare) obţine un grup de miniştri dependenţi de el, şi nu de partide, ceea ce – se speră – va da mai multă coerenţă şi eficienţă reformei. Partidele – PNŢCD şi PNL – au fost nevoite să se încline înaintea evidenţei că sînt incapabile să găsească, din rîndurile lor, oameni în stare să le promoveze chiar propria politică. Partidele dispun de un număr insignifiant de autentici *intelectuali angajaţi* aflaţi în puterea vîrstei, capabili să asume sarcini administrative. De altminteri, chiar nominalizarea d-lui Ciorbea pentru funcţia de prim-ministru, de anul trecut – simplu membru de partid (pînă săptămîna trecută) şi nou venit în PNŢCD –, s-a înscris în aceeaşi logică. Lucrul nu va trece – e aproape sigur – fără unele încordări şi poate chiar fără scandaluri, mai ales că, dacă noii miniştri se vor dovedi bine aleşi, primul-ministru şi preşedintele Constantinescu vor fi foarte ispitiţi să recurgă şi în continuare la procedeul „intelectualilor angajaţi". Partidele vor căuta, pe de-o parte, să-i racoleze pe noii-veniţi, pe de altă parte (mai ales dacă nu vor reuşi să-i transforme în membri de partid), nu vor ezita să-i critice din timp în timp, sau să-şi decline răspunderea în ceea ce-i priveşte.

Ceea ce s-a întîmplat nu face decît să ascută criza în care se află partidele istorice: formate în jurul unor personalităţi în vîrstă care au supravieţuit încarcerării comuniste, cuprinzînd, ca membri mai tineri cu funcţii importante, mai ales descendenţi ai unor familii cu „tradiţie de partid", PNŢCD şi PNL au fost – trebuie recunoscut –, sub aspectul cadrelor şi al concepţiilor politice, complet nepregătite pentru preluarea puterii. Ieşirea PAC-ului din CDR şi apoi grava sa înfrîngere electorală au accentuat această criză la nivelul întregii Convenţii. Iar, după părerea mea, multe, chiar dacă nu toate eşecurile acestui prim an de guvernare se datorează tocmai incompetenţei multora dintre miniştrii sau funcţionarii superiori împinşi de partide conform algoritmului. Dar, desigur, nu algoritmul în sine e de vină, ci imposibilitatea partidelor istorice, mai cu seamă, de a-l onora cu oameni corespunzători. Din acest punct de vedere, al cadrelor, PD stă ceva mai bine (chiar dacă departe de excepţional) dintr-un motiv simplu: PD este chiar un partid „de cadre", ce a atras o mulţime de specialişti cu viziune relativ reformistă, ostili guvernării Iliescu, dar incapabili să se acomodeze cu viziunea „retro" naţional-ţărănistă sau naţional-liberală.

Mai ales pentru PNŢCD, ca principal partid de guvernămînt, alternativa mi se pare limpede: ori se reformează radical – ceea ce presupune retragerea în demnitate, dar cît mai repede, a vechii echipe conducătoare în favoarea unor oameni mai tineri, devotaţi reformei, chiar lipsiţi de ascendenţă „naţional-ţărănistă", dar şi modificarea substanţială a filosofiei politice privitoare la modernizarea României; ori devine o frînă pentru reformă şi e sortit, el însuşi, să dispară, nu înainte însă de a produce un dezastru politic naţional.

Ar trebui să observăm că circumstanţele acestei remanieri guvernamentale au pus în evidenţă şi unele serioase deficienţe ale sistemului constituţional românesc. Sistemul acesta, numit „semi-prezidenţial", contribuie din plin la disiparea puterii şi la neclaritatea unor raporturi între preşedinte, guvern, partidele majorităţii şi parlament. El tinde, în practică, să continue vechea diviziune comunistă dintre conducerea politică a ţării – partidele majorităţii, astăzi – PCR, în trecut –, şi conducerea ei administrativă – guvernul, deasupra tuturor aflîndu-se un preşedinte a cărui reală influenţă depăşeşte cu mult limitele formale prescrise de Constituţie. Constituţia ar trebui probabil amendată, fie în sensul măririi prerogativelor politice ale primului-ministru, fie în sensul „prezidenţializării" regimului constituţional românesc. Dar este foarte puţin probabil că asemenea modificări, deşi necesare, ar putea fi puse în operă acum.

Mi se pare plauzibil faptul că d-l Ciorbea are o dificultate personală, temperamentală în a-şi impune autoritatea. Totuşi, ar fi nu numai nedrept, dar şi contraproductiv de a pune ezitările cabinetului său numai pe seama acestor date personale, sau pe cea a indisciplinei miniştrilor săi. Ar fi bine, de fapt, să fie numai aşa. Cauzele acestui deficit de autoritate sînt însă mult mai adînci. Din păcate, chiar sistemul politic românesc în ansamblu: marile partide, istorice sau nu, opoziţia, forma constituţională, filosofiile politice de bază, se află cu toate într-o mare suferinţă, într-o boală cronică, întreruptă de accese febrile dramatice. Pe ultimul l-am trăit aceste săptămîni şi el s-a numit „remanierea guvernamentală"!

miniştri ● Noii miniştri ● Noii miniştri ● Noii miniştri ●

Paris, Franţa (1979) • **Activitate ştiinţifică**: doctor în medicină (1979); medic primar în medicină internă (1980); medic primar în cardiologie (1995) • **Activitate profesională**: asistent de medicină internă – semiologie, Facultatea de Medicină Bucureşti (1971–1983); profesor de medicină internă, Facultatea de Medicină Bucureşti (1992) • **Activitate politică**: nu a desfăşurat • **Activitate editorială**: redactor-şef adjunct al revistei *Medicina Internă* (1990); 74 articole publicate şi 182 lucrări comunicate • **Premii şi titluri:** membru corespondent al Academiei Române de Ştiinţe Medicale (1990); membru al Societăţii Europene de Cardiologie; membru al Consiliului Societăţii Române de Medicină (1990–1992); decan al Facultăţii de Medicină şi Farmacie Bucureşti; membru titular al Academiei Române de Ştiinţe Medicale (1991); vicepreşedinte al Societăţii Române de Cardiologie (1994) • **Limbi străine**: engleza, franceza, germana •

VALENTIN MARIAN IONESCU
Ministerul Privatizării

• N.: 3 septembrie 1961 • **Studii**: Facultatea de Drept, Universitatea Bucureşti (1991) • **Activitate profesională**: expert parlamentar, Departamentul Juridic al Senatului României (1994–1997); preşedinte al Agenţiei Naţionale de Privatizare (ianuarie 1997); consilier prezidenţial pe probleme economice (septembrie 1997) • **Activitate politică**: membru al PNŢCD din 1992 • **Activitate editorială**: articole de specialitate pe următoarele domenii: mecanisme de gestiune a riscului financiar, operaţiuni de leasing, metode de privatizare • **Limbi străine**: engleza •

MIRCEA CIUMARA
Ministerul Industriilor şi Comerţului

• N.: 13 septembrie 1943 • **Studii**: Academia de Studii Economice, Bucureşti (1970) • **Activitate ştiinţifică**: doctor în economie (1990) • **Activitate profesională**: director general-adjunct la Institutul Naţional de Cercetări Economice (1992–1996); ministru de stat, ministrul Finanţelor (1996–1997) • **Activitate politică**: membru al PNŢCD (1989); deputat de Galaţi (1996) • **Activitate editorială**: peste 50 de lucrări de strictă specialitate economică • **Premii şi titluri**: director general-adjunct la Institutul Naţional de Cercetări Economice al Academiei Române (INCE) (1996); director al Centrului Internaţional pentru Studii Antreprenoriale • **Limbi străine:** engleza, franceza •

De la 22 la Guvern

ILIE ŞERBĂNESCU, ministrul Reformei

Domnule Ilie Şerbănescu, nu este o provocare ca, după ce timp de mai bine de 7 ani aţi criticat încetineala reformei, să vă aflaţi acum la cîrma ei?

Un *challenge*, cum se spune, ceva mai greu traductibil în româneşte. Este o provocare pozitivă, care mi-a pus foarte mari probleme de ordin moral, şi nu mă sfiesc să spun că au fost în contrabalanţă cu cele de ordin material. Pentru că, ştim prea bine cît sînt onoraţi salarial demnitarii, în comparaţie cu posibilităţile pe care le are cineva care lucrează în economia privată, cum a fost în cazul meu. În ceea ce priveşte aspectul moral, problema se pune cam aşa: ai făcut pe grozavul criticînd din afară, acum, cineva spune: „poftiţi înăuntru, să vedem cît sînteţi de grozav". Mie mi se pare cinstit să spui, da, acceptînd toate avatarurile acestui post. Nu în ultimul rînd pierderea de imagine, întrucît, ţinînd seama de situaţia economică a ţării, nu este vorba de a adopta măsuri populare. Apoi, poţi să îţi ratezi şi şansele de a redeveni ce ai fost: după ce pleci de acolo, dacă nu vei fi reuşit, pleci nu neapărat cu coada între picioare, dar, în orice caz, cu un eşec.

Aţi devenit membru al PNŢCD?

Nu am devenit membru al PNŢCD, şi cred că ar fi şi caraghios să se facă legătura că am devenit membru al PNŢCD ca să mă pun ministru sau, pentru că m-au pus ministru, mă duc la PNŢCD. Nu.

Veţi avea libertatea, mandatul de a da afară oameni care sînt membri ai partidelor din coaliţia majoritară, dar pe care îi veţi socoti incompetenţi, şi să vă angajaţi oameni competenţi?

Eu nu pot să apreciez că ar fi nişte oameni incompetenţi înainte de a-i cunoaşte. Singurul lucru pe care într-adevăr îl cunosc, formează experienţa a trei predecesori. Această structură, care se numeşte Consiliu de Reformă, şi care nu este un minister, a fost inventată de echipa Iliescu-Văcăroiu. Şi acum funcţionează tot ca şi atunci. Inclusiv domnul Spineanu, care a lucrat sub mandatul schimbării de după '96, a lucrat tot în această structură, caracterizată prin lipsa de împuternicire de decizie. Domnul Mişu Negriţoiu a creat un program care era extrem de reformist şi „foarte revoluţionar" pentru anul 1993, dar care (vreau să atrag atenţia foarte clar) a fost adoptat în Parlament nu cu numele de program, ci de **strategie**, tocmai pentru ca să nu fie însuşit de guvernarea Văcăroiu, care n-a avut în intenţie să-l pună în aplicare. Asta spune foarte mult despre statutul acestui consiliu. Epilogul: plecarea lui Negriţoiu. A venit domnul Coşea, care a greşit, însă, spunînd: *„dacă nu pot, îmi voi da demisia"*. Îmi pare foarte rău, dar n-a făcut acest lucru. Domnul Ulm Spineanu nu s-a plîns, a respectat disciplina de echipă guvernamentală. Dar acum a ridicat acest embargou şi a spus foarte clar că el n-a avut putinţa de a decide.

Şi cum vă gîndiţi să lucraţi în condiţiile astea?

Din cît văd eu (poate îmi voi schimba părerea, în timp), misiunea Consiliului de Reformă este să emane o strategie prin sisteme şi programe din diferite domenii, să indice paşii ce trebuie făcuţi. Secvenţialitatea de paşi înseamnă că nu mai improvizezi, ceea ce nu înseamnă că nu te poţi adapta. Făcînd pasul, poţi să prevezi care sînt principalele reacţii posibile, astfel încît să-ţi pregăteşti răspunsurile. Dacă ai întocmit această strategie, ea trebuie prezentată în guvern şi, în măsura în care guvernul şi-a însuşit acest punct de vedere, este autoritatea primului-ministru ca să implementeze măsura respectivă. El se angajează şi, deja, nu mai este problema ministrului de Reformă.

S-a spus că luaţi masa cu Poul Thomsen, că îl cunoaşteţi foarte bine, că sînteţi amici. S-a scris în ziarul de astăzi, că sînteţi ministrul FMI-ului. Este adevărat?

Asta pot să afirme doar cei care n-au citit revista *„22"*. Eu am fost critic faţă de programul sau derularile de politică economică din ultimul timp, în care a existat impresia că implicarea FMI-ului a fost disproporţionat de importantă. Am fost un susţinător al FMI-ului, atîta timp cît, de pe vremea vechilor guvernări, se mergea după preceptul „spunem ca ei, facem ca noi". Asta nu e de admis, dar nu este de admis nici că trebuie să facem numai ce spun ei. Şi, din punctul ăsta de vedere, nu ştiu dacă sînt chiar prietenul domnului Thomsen. Cînd vine în România, este firesc ca Poul Thomsen să aibă evaluări din diferite medii. Eu eram un independent, un independent critic, dar un critic cu argumente, şi mi se pare că era firesc să schimbăm nişte păreri. Ca glumă, admiţînd că sînt prieten cu domnul Poul Thomsen şi asta se soldează cu ceva pentru România, nu văd ce-ar fi rău că sînt prieten cu domnul Thomsen!

Cînd o să putem să facem un interviu pe chestiunile de fond ale reformei?

Pentru a prezenta un program cît de cît închegat, trebuie cîteva luni. Cel mai important este să se stabilească nişte priorităţi, şi sînt bucuros să fi auzit că în actualele structuri există deja stabilite un set de criterii pe baza cărora se pot stabili priorităţile. Căci priorităţile înseamnă priorităţi sectoriale, înseamnă priorităţi de acţiune, înseamnă de priorităţi de timp. Trebuie un set de criterii. Asta mi se pare cel mai important pentru România, în momentul de faţă.

Interviu realizat de Rodica Palade

Ianuarie '96: Ilie Şerbănescu şi Daniel Dăianu la sărbătorirea a 7 ani de la apariţia revistei *22*. Pe atunci teoretizau reforma. Acum trebuie să o facă!

• **N.**: 20 iulie 1942 • **Studii**: A.S.E., Bucureşti (1966) • **Activitate ştiinţifică**: doctorat în economie (1978) • **Activitate profesională**: economist la Fabrica Tehnometal, redactor (1966–'68), redactor-şef (1990) la *Lumea* (1968–'91); redactor-şef la *Expres* (1991–'93); director al *Tineretul Liber* (1993–'94); comentator economic al revistei *„22"* (1993–'97) şi la Radio Pro FM (1994–'95); producător la postul de televiziune PRO TV (1995-'97) • **Activitate politică**: nu a desfăşurat • **Activitate editorială**: ***Corporaţiile transnaţionale*** (1978); – ***Terra: portret în alb-negru*** (1980); ***Reforma economică românească: jumătăţile de măsură dublează costurile sociale*** (1994); ***Manifestul Partidului Imobilist*** (1996). Din 1990 pînă în prezent a scris peste 600 de articole şi studii asupra reformei economice din România • **Premii şi titluri**: vicepreşedinte al Societăţii Române de Economie, predă cursuri de economie şi presă economică la Şcoala Superioară de Jurnalistică • **Limbi străine**: engleza şi franceza •

DANIEL DĂIANU, ministrul de Finanţe

Ce „moştenire" speraţi să primiţi de la fostul ministru de Finanţe?

Dincolo de neajunsurile, unele inevitabile, în modul în care a funcţionat Ministerul de Finanţe – ca, de exemplu, colaborarea cu Banca Naţională –, domnul Ciumara a ţinut remarcabil în frîu deficitul bugetar. Din păcate, acest aspect este mult obscurizat de retorica publică. O explicaţie rezidă şi într-un deficit de comunicare cu populaţia. Trebuie să explicăm mai mult şi mai bine ceea ce dorim să facem, tocmai pentru că situaţia în '98 nu va fi mai uşoară decît în '97, dar, în acelaşi timp, să arătăm raţionalul pentru care anumite măsuri sînt necesare.

Aveţi mandat să faceţi modificări, să disponibilizaţi din personalul ministerului etc.?

Reforma instituţională nu este facilă; de aceea, eu nu cred în rezolvarea ei imediată. Societatea românească însăşi are o mare rezistenţă la schimbare. În pofida unui electorat care spune *da*, toată lumea ar dori să călătorească, de exemplu, fără bilet – adică altul să plătească costul schimbării. Mă voi gîndi la cît de bună este structura ministerului, la modul în care departamentele ministerului răspund solicitărilor, dacă au un dialog. Pentru că, acum, oamenii dintr-un minister nu comunică între ei, darămite să mai comunice şi ministerele între ele! Informaţia nu circulă, şi vă imaginaţi cît de mult şchioapătă elaborarea deciziilor. Însă eu trebuie, mai întîi, să-mi definesc foarte bine priorităţile, trebuie să urmăresc nişte ţinte clare, care să se subordoneze obiectivelor mari ale momentului. Acestea sînt *continuarea efortului de stabilizare macroeconomică* şi *accelerarea reformelor structurale*, prin care înţeleg *intensificarea privatizării* şi *lupta pentru mai multă disciplină financiară* în sistem.

Mircea Ciumara promisese scăderea impozitelor de la 60% la 35%. Ce veţi face la acest capitol?

60% este rata marginală. Ratele marginale sînt rele pentru cel care doreşte să muncească mai mult, dar nu ele oglindesc povara fiscală pentru cetăţean. Ţinînd seama de constrîngerile actuale, voi încerca să răspund şi dorinţei firesti a oamenilor de a fi mai puţin impozitaţi şi dorinţei oamenilor de afaceri, printre care unii dispuşi să reinvestească masiv în producţie. Trebuie privit cu multă atenţie, şi voi încerca să reaşez această fiscalitate, dar avînd în vedere constrîngerile; pentru că o reconstrucţie masivă ar putea să destabilizeze echilibrul bugetar.

Despre programul guvernului Ciorbea s-a spus că este un program al FMI, s-a spus despre dumneavoastră, chiar, că sînteţi un „confident" al lui Poul Thomsen şi deci îi veţi urma fără crîcnire „indicaţiile". Aveţi obiecţii faţă de acest program în ce priveşte politica fiscală, monetară, de deficit bugetar?

Din punct de vedere al filosofiei de ansamblu, eu nu pot decît să împărtăşesc o politică ce urmăreşte să diminueze mari dezechilibre. Ceea ce solicită Fondul Monetar Internaţional, Banca Mondială ba chiar comunitatea bancară din România, sînt deja reguli de bază, incontestabile: necesitatea ca deficitul bugetar să fie cît mai uşor finanţat, ca resursele atrase fie de pe piaţa internă, fie de pe piaţa externă să fie utilizate pentru producţie şi nu pentru consum etc. Dincolo de aceste reguli de bază, intervine negocierea; în ceea ce priveşte dimensiunea efectivă a deficitului bugetar, modul în care se finanţează acest deficit, construcţia bugetului. Nu ai multe în sac şi ai guri multe de hrănit, ce faci? Aici sînt compromisurile mari pe care trebuie să le facă guvernul. Cît despre legăturile mele cu reprezentanţii FMI, să nu uităm că eu am lucrat o perioadă în departamentul de cercetare al Fondului Monetar Internaţional. Am lucrat şi în Banca Mondială, mă întîlnesc cu toţi acesti oameni la conferinţe internaţionale. Experţii de acolo sînt oameni foarte bine pregătiţi, în acelaşi timp, şi ei au funciarmente interesul ca un program să reuşească. Dacă vii cu argumente convingătoare, ei nu sînt absurzi să nu le accepte. Mai este o realitate: la Fond şi la Bancă se vine cînd îţi este foarte greu. Dacă am fi putut să ne gestionăm singuri treburile, n-am fi avut nevoie de Fondul Monetar şi Banca Mondială, însă, chiar şi aşa, disciplina financiară, rigoarea construcţiei unei politici macroeconomice nu pot să nu ţină seama de regulile de bază, care nu sînt ale FMI şi ale Băncii Mondiale. Ne imaginăm noi, de pildă, că în Franţa, Germania, Statele Unite sau Japonia nu se aplică, în conduita politicii macroeconomice, aceleaşi reguli?

Deşi nu sînteţi membrul nici unui partid, dumneavoastră veţi răspunde politic în faţa PNL. V-aţi luat un angajament faţă de acest partid, vi s-a cerut aşa ceva?

Beneficiez de sprijinul politic al Partidului Naţional Liberal, pentru că beneficiez de sprijinul politic al coaliţiei. Dar nu am nici un angajament politic şi nu mi s-a cerut un astfel de angajament. Respect Partidul Naţional Liberal pentru ceea ce a însemnat el în viaţa politică a ţării, dar şi în construcţia instituţională a României. PNL, cel de astăzi, are între membrii săi persoane venerabile. Relaţia dintre noi este una de respect mutual, dar, repet, eu nu am „corsetul" pe care ţi-l pune apartenenţa la un partid. Însă ideile pe care eu le împărtăşez creează o punte puternică între noi.

Interviu realizat de Iulian Anghel

• **N.**: 30 august 1952 • **Studii**: ASE Bucureşti (1975); Advanced Management Program, Universitatea Harvard (1994) • **Activitate ştiinţifică**: doctor în economie • **Activitate profesională**: analist economic şi politic la Serviciul de Informaţii Externe (1976–'78); asistent-cercetător la Institutul de Economie Industrială, Bucureşti (1977–'78); detaşat la Colegiul de Apărare al NATO, Roma; detaşat la Centrul Şcolar Internaţional Woodrow Wilson, Washington. Detaşat la Centrul Rus de Cercetare, Universitatea Harvard (1990–'92); economist-şef la Banca Naţională a României, preşedinte al Societăţii Economice Române; ministru-adjunct, ministru al Economiei şi Finanţelor (1992). Lector la Harvard, Yale, Stanford, Universitatea din Chicago, Universitatea „George Washington", Universitatea Pittsburgh, Universitatea din Texas, Universitatea din Virginia, Oxford, Cambridge, Centrul de Studii Europene „George Marshall" (1990–'97) • **Activitate politică**: nu a avut • **Activitate editorială**: peste 40 de titluri, în România şi în străinătate • **Premii şi titluri**: membru al Biroului Executiv al Asociaţiei Române de Drept Internaţional şi Relaţii Internaţionale (1990); membru al Asociaţiei Economice Americane; membru al Asociaţiei Europene pentru Studii Economice Comparate; membru al Forumului de Politici Economice Central-Europene (1993) • **Limbi străine**: engleza, germana, italiana, franceza, spaniola, portugheza, suedeza •

Supliment gratuit
Nr. 58
22 plus
9 decembrie 1997
CEU

IMPOZITELE ÎN FOSTELE ȚĂRI COMUNISTE

„Arta impozitării este similară cu operațiunea de smulgere a penelor unei gîște, pentru a obține cît mai multe pene și cît mai mult puf, dar totul să se realizeze cu cel mai mic scandal posibil"
Jean-Baptiste Colbert

Poate cea mai neplăcută discordanță între programul de guvernare și realizările primului an al guvernului Ciorbea este cea referitoare la fiscalitate. Reducerea fiscalității a reprezentat, de altfel, un obiectiv inclus în platformele electorale ale cvasi-totalității partidelor participante la scrutinul din noiembrie 1996. Majoritatea opiniei publice a trăit prima jumătate a anului 1997 cu iluzia unei iminente reduceri a impozitelor. La sfîrșit de an, situația s-a schimbat dramatic: planurile sau propunerile de reformă fiscală reprezintă mai curînd a ipoteze de lucru.

Din nefericire, în absența relaxării fiscale, limitarea drastică a cheltuielilor bugetare nu a adus, deocamdată, revigorarea economiei, ci doar reducerea încasărilor fiscale. Restructurarea economică este în curs de desfășurare. Ea presupune în mod esențial renunțarea, din considerente strict pragmatice, la activitățile nerentabile, fie ele un atelier sau o ramură industrială. Pînă cînd acest proces nu va înregistra un progres hotărîtor, puținele activități autentic productive vor fi sufocate de povara fiscalității.

Există riscul ca întîrzierea unor acțiuni hotărîte de restructurare să ducă la o degradare accentuată a dezechilibrelor bugetare. Plătind – ca în 1997 – pentru atenuarea costurilor sociale ale restructurării, mai mult decît pentru sănătate, învățămînt și apărare la un loc, dar fără să facem o restructurare majoră, riscăm să sărăcim combătînd sărăcia. Focalizînd efortul de combatere a evaziunii fiscale asupra micilor întreprinzători, în timp ce marea evaziune fiscală este în continuare tolerată pentru marii operatori „la negru" – respectiv regiile autonome, „companiile naționale" și giganții industriali și agro-industriali – riscăm să sufocăm singurele surse viabile pe termen lung de venituri fiscale și de ocupare a forței de muncă.

Noul raport al Universității Central Europene aduce noi argumente în favoarea unor acțiuni decisive de reformă economică și fiscală. Mai mult, pe baza experienței din statele foste comuniste, din statele occidentale și din statele Asiei de Sud-Est rezultă necesitatea reconsiderării rolului statului în colectarea și re-alocarea unei părți a resurselor create de societate.

LIVIU GAIȚĂ

IMPOZITELE în fostele

– raport –

Cu cîteva secole în urmă, Jean-Baptiste Colbert, trezorierul Regelui Soare al Franţei, spunea că *„arta impozitării este similară cu operaţiunea de smulgere a penelor unei gîşte, pentru a obţine cît mai multe pene şi cît mai mult puf, dar totul să se realizeze cu cel mai mic scandal posibil"*. Se pare că astăzi părerea lui Colbert este reactualizată, devenind un „motto" al guvernelor postcomuniste, susţinut de FMI şi de toate celelalte instituţii internaţionale implicate în acest proces.

Ţările din fostul bloc comunist sînt, într-adevăr, pe cale de a-şi reorganiza sistemele de impozitare, şi doresc să crească veniturile din taxe. Obiectivul este acoperirea în cît mai mare măsură a cheltuielilor prin sumele care revin bugetului de stat din încasări. Deficitul bugetar poate duce înapoi, către recesiune. Dar guvernele sînt mai înfricoşate de problemele sociale decît de fiscalitatea ridicată.

Acest raport a fost redactat gîndindu-ne (şi) la „gîşte". Că procesul de jumulire aduce cîteva pufoaice jumulitorilor, aceasta nu le-ar deranja teribil pe gîşte. Nu ar fi dramatic pentru ele să cedeze cîteva pene şi ceva puf, mai ales dacă primesc ceva în schimb. Dar gîştele nu vor accepta să fie lăsate atît de golaşe, încît să îngheţe sau să nu mai poată zbura. Înainte ca acest fapt să se petreacă, destule dintre ele, păstrîndu-şi penele în zonele vitale, vor zbura. Rezultă deci că guvernele din ţările în tranziţie trebuie să execute jumulirea cu grijă, îndemînare şi... mult noroc, dat fiind rata ridicată de decese violente în rîndul colectorilor de taxe. Dar, mai presus de toate, pentru a reuşi, guvernele trebuie să înveţe să trăiască cu mai puţin.

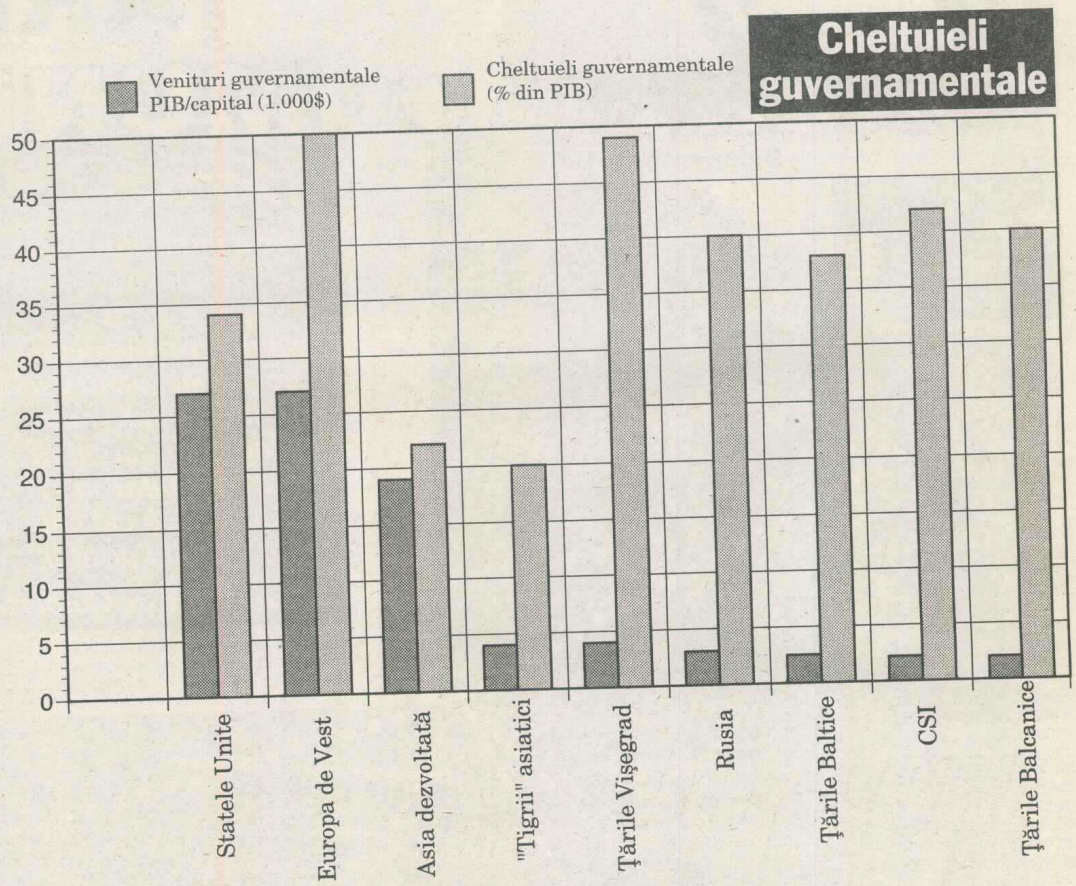

Statul în dificultate

Se spune că, în toate fostele ţări comuniste, bugetele guvernelor sînt scăzute, deoarece statul este prea slab pentru a-şi putea obţine fondurile de care are nevoie. Pînă de curînd, Rusia avea datorii de miliarde de dolari şi întîrzieri de luni de zile ale plăţilor faţă de beneficiarii pensiilor de stat. Atît de reduse erau resursele, încît Kremlinul a realizat chiar şi performanţa de a întîrzia finanţarea armatei, astfel încît, în primăvara trecută, unii soldaţi, lipsiţi de provizii, erau să moară de foame în Siberia. În alte locuri situaţia este similară: în Kirghizstan, învăţătorii şi profesorii din mediul rural nu sînt plătiţi; în România şi Moldova, spitalele de stat nu beneficiază de resurse; în Bulgaria, birocraţii fac greve (şi pretind totodată şi mită) deoarece consideră că statul nu-i plăteşte îndeajuns.

În majoritatea ţărilor central-europene care au înregistrat un real succes, statul, în general, îşi poate plăti datoriile, dar, uneori, acest lucru se face tipărind mai mulţi bani, ceea ce stimulează dezvoltarea necontrolabilă a inflaţiei. Atît timp cît economiile occidentale au o rată a inflaţiei sub 5%, chiar şi mai disciplinate ţări central-europene, din punct de vedere financiar, cum ar fi Polonia sau Ungaria, au totuşi rate ale inflaţiei cu două cifre... Atît către Est, cît şi spre Sud, presiunea inflaţionistă tinde să distrugă tendinţa către stabilitatea care cu greu a putut fi cîştigată.

De ce oare guvernele ajung într-un astfel de haos fiscal? Părerea generală este că metodele de colectare a taxelor sînt perimate sau ineficiente, iar evaziunea fiscală este omniprezentă.

Sigur că, de obicei, toate părerile conţin un sîmbure de adevăr. Dar, în acest caz, se pare că se fac totuşi prea multe greşeli.

Pretutindeni oamenii detestă impozitele, aşa încît a pune la punct un sistem funcţional nu este nici uşor şi nici nu se poate realiza rapid. Acest sistem ar trebui proiectat astfel încît să fie în mai mare măsură corect şi legitim; un sistem în care nici evaziunea fiscală să nu crească excesiv, dar care să fie totuşi capabil să alimenteze suficient bugetul de stat, astfel ca guvernul să aibă resursele necesare pentru a putea funcţiona eficient. Aşa că ţările în tranziţie pornesc din start cu un handicap enorm. Este important faptul că aceste ţări au o administraţie de stat foarte dezvoltată (putem spune, fără riscul de a greşi, că este chiar prea dezvoltată), care are un apetit deosebit de a consuma resursele – şi aşa sărăcăcioase, cum sînt –, pentru a funcţiona.

Dar, ca majoritatea moştenirii fostului regim, modalităţile de finanţare a statului sînt absolut neadecvate condiţiilor de azi.

În perioada comunistă, impozitarea nu avea nici un fel de valoare reală. Deşi aparent cetăţenii nu plăteau impozite, asigurările şi cheltuielile sociale se reflectau totuşi prin salariile scăzute, reţineri sau întîrzieri de plăţi, prin preţurile artificiale şi, de asemenea, prin impozitele pe ceea ce am numi astăzi „cifra de afaceri" – în fond, un impozit pe venitul brut al întreprinde-

APĂRUTĂ LA ALL

Într-un volum înglobând interviurile acordate de celebrul magnat al finanţelor lui Byron Wien, strateg investiţional la firma *Morgan Stanley* şi vechi prieten al său, şi ziaristei germane Krisztina Koenen, de la cotidianul *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, acesta împărtăşeşte cu sinceritate cititorilor amănuntele care i-au marcat existenţa: de la momentul supravieţuirii sale halocaustului celui de-al doilea război mondial la perioada studiilor sale de filosofie, de la începuturile sale precare din comerţul cu tutun pînă la atingerea reputaţiei de care se bucură şi azi în cercurile financiare mondiale.

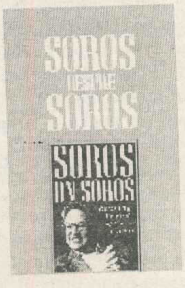

APĂRUTĂ LA ALL

ţări comuniste

rii, şi nu pe profit. Atît timp cît producţia se realiza în majoritate în întreprinderile de stat care funcţionau pe baze planificate de către autorităţi, iar atît cantităţile, cît şi preţurile produselor vîndute (către alte întreprinderi, tot de stat) erau de asemenea controlate de către funcţionarii guvernamentali, singura problemă a statului fiind aceea de a hotărî ce parte din producţie îi este necesară pentru a-şi putea acoperi necesităţile. În aceste condiţii, evaziunea fiscală era, din punct de vedere practic, de-a dreptul imposibilă. Şi chiar şi altfel, tot nu ar fi avut vreo importanţă, deoarece statul putea să tipărească oricînd bani pe care să-i acopere prin inflaţie sau/şi prin limitarea consumului.

Ar fi poate prea mult să ne aşteptăm ca, odată cu prăbuşirea comunismului, să dispară peste noapte toate formele de impozitare specifice sistemului socialist. Deşi unele guverne au început să şi le reformuleze în mod sistematic, în majoritatea cazurilor, noile legi sînt grefate pe vechile structuri de impozitare. Aşa că rezultatul seamănă întrucîtva cu monstrul lui Frankenstein: parţial viu, parţial mort. Şi odată cu creşterea numărului de taxe, costurile colectării acestora cresc, iar rigurozitatea scade.

Un raport al Barometrului Economic al Rusiei arată că două treimi din micii întreprinzători locali au idei destul de vagi şi contradictorii despre reglementările legale în domeniul impozitelor, iar ei consideră că taxele le creează cele mai mari probleme. Un alt raport, de data aceasta al Băncii Mondiale, din 1996, coordonat de Daniel Kaufmann şi Paul Siegelbaum, estima că managerii din Ucraina pierd 36% din timpul lor cu probleme referitoare la impozite. Este de înţeles, atît timp cît negustorii ucraineni au avut de a face pînă acum cu 150 de modificări ale TVA-ului şi sînt controlaţi de către şase departamente guvernamentale distincte. (Comisia Economică a UE evidenţiază faptul că, în aceste condiţii, este de înţeles ca Ucraina să aibă cel mai mic număr de noi afaceri înfiinţate din fostul bloc comunist.) În România, Bulgaria şi Croaţia, situaţii asemănătoare conduc spre rezultate similare.

Nici în cele mai avansate ţări central-europene guvernele nu înţeleg pe deplin valoarea stabilităţii.

În Ungaria, de pildă, *Legea impozitului pe venit* a fost prima de acest fel din regiune. Dar, în loc să lase oamenii să se obişnuiască cu ea şi să-şi planifice bugetele personale sau familiale în consecinţă, această lege, de la iniţierea ei şi pînă acum, a suferit peste 20 de modificări esenţiale. Mai mult decît atît, chiar şi metodologiile de aplicare ale legii au fost în permanenţă schimbate: în 1993, noua metodologie a apărut la sfîrşitul lunii decembrie, cînd firmele ar fi trebuit să deducă impozitele din salariile angajaţilor, conform legii, pentru întregul an.

Tărîmul umbrelor

În aceste condiţii, nu este surprinzător faptul că evaziunea fiscală înfloreşte pretutindeni. Prin definiţie, „piaţa neagră" sau „economia paralelă" reprezintă zona economică în care impozitele nu se plătesc şi al cărei volum, implicit, nu poate fi măsurat în mod precis. Chiar şi pentru economiile dezvoltate, o estimare a dimensiunii şi direcţiilor sale necesită o muncă de detectiv.

Se estimează că, în ţări ca Belarus, Bulgaria, Rusia şi Ucraina, veniturile obţinute din muncă cinstită, dar neraportate la fisc, împreună cu veniturile din activităţi ilegale (trafic de droguri, contrabandă etc.), ating aproape jumătate din PIB. România intenţionează chiar să ajusteze statisticile oficiale, ţinînd cont şi de economia paralelă, ale cărei dimensiuni sînt estimate între 20% şi 40% din PIB.

În Letonia, acest tip de activităţi este, comparativ, poate cel mai mare. Portul Riga moşteneşte faima de a fi „uşa din spate" a Rusiei. Această tradiţie s-a accentuat după 1991, datorită, pe de o parte, controalelor tot mai ferme asupra importurilor şi exporturilor din Rusia, iar pe de altă parte, datorită politicii guvernamentale cvasi-totalitare din Belarus. Ministerul Comerţului din Letonia consideră că 12% din volumul importurilor letoniene sînt constituite din contrabanda mărfurilor către Belarus, dar din aceste activităţi bugetul de stat nu beneficiază de aproape nici un fel de taxe.

Piaţa muncii la negru – absolut nereglementată – se dezvoltă în toată regiunea. În construcţii sînt angajate persoane în funcţie de nevoi, fără alte obligaţii din partea angajatorilor decît aceea de a plăti ziua de lucru la preţul pieţei (iar unii patroni mai puţin scrupuloşi nici măcar nu se ţin de cuvînt).

Cei care caută de lucru, mulţi dintre ei fiind imigranţi ilegali sau nedoriţi (georgienii din Moscova, ucrainenii din Praga, lituanienii din Varşovia, românii din Budapesta sau belaruşii din Riga), se înghesuie să lucreze în acest mod deoarece sînt plătiţi în numerar.

Ceea ce face posibilă această evaziune omniprezentă este schimbarea modului în care oamenii îşi cîştigă existenţa. Odinioară, agentul fiscal stătea liniştit în biroul lui şi nu făcea altceva decît să numere banii pe care-i primea. Dar structura actuală a economiilor fostelor ţări comuniste permite oamenilor să cîştige bani printr-o mulţime de căi, fără ca statul să mai poată fi capabil să le controleze.

Pretutindeni s-au dezvoltat foarte mult noile sectoare ale serviciilor, micile afaceri, magazinele, comercianţii şi întreprinderile productive. Autoangajarea şi colaborările sînt, de asemenea, foarte uzuale. De pildă, în Lituania şi Slovacia, pînă în 1991, peste 70% din veniturile familiale proveneau din salariile de stat. În '96, însă, doar 40%, respectiv 45% au fost înregistrate ca venind din această sursă, o mare parte din rest rezultînd din autoangajări sau din mici afaceri, multe dintre acestea lucrînd fără registre contabile sau declaraţii de impozitare.

Sigur că este mult mai uşor să ascundem nişte date contabile ale unei afaceri administrate de acasă decît contabilitatea sau statele de plată (plăţi) ale unei fabrici de stat. Tranzacţiile în numerar sînt tot mai frecvente, iar guvernele au tot mai multe greutăţi în a monitoriza schimburile directe dintre persoane. Într-adevăr, mulţi dintre cei care lucrează în economia „paralelă" nu numai că nu plătesc impozite, dar îşi sporesc veniturile cerînd ajutoare de şomaj, fapt care împovărează suplimentar asigurările sociale, plătite din veniturile statului. Rata oficială a şomajului rezultă, astfel, destul de mult supraevaluată în unele ţări, cum ar fi Ungaria, care raportează o rată de 20%.

Deoarece evaziunea fiscală este în plină dezvoltare, iar raportarea diminuată a veniturilor şi a profitului este luată drept regulă de către inspectorii fiscali, companiile care îşi raportează în mod cinstit adevăratele venituri sînt suspectate de către agenţii fiscali că folosesc căi ascunse pentru a plăti cît mai puţin, şi astfel apar alte cheltuieli suplimentare. Această veche şmecherie comunistă, care a fost de altfel folosită la un moment dat pentru a distruge şi ultimele rămăşiţe ale activităţilor private, se continuă în ţări ca Rusia, Croaţia, Ucraina, Macedonia, Moldova şi Lituania. În Ucraina, de exemplu, inspectorii fiscali care se ocupă de documentele primare sînt împuterniciţi să calculeze impozitele datorate de către o firmă conform unor estimări proprii, iar ca rezultat, plătitorii de impozite se confruntă cu trei variante de soluţii, una mai proastă ca cealaltă: fie să plătească o factură de impozitare incorect de mare, fie să mituiască agentul fiscal, fie să se opună plăţii şi să riste să plătească suma

ANTET

INSTITUŢIILE FINANCIARE INTERNAŢIONALE,
(Relaţii economice internaţionale)
de A. F. P. Bakker

• Un curs unic, I. F. I., vă va face specialişti în problemele băncilor şi fondurilor internaţionale.
• Istoria instituţiilor, organizarea, scopul înfiinţării, activităţi desfăşurate – totul într-o singură carte.
• Un curs unic, I. F. I., vă va face specialişti în relaţii internaţionale.

Preţ: 15500 lei

Doresc să primesc această carte, cu plata ramburs, la adresa indicată mai jos:

Expeditor:
Numele .....
Oraş (Localitate) .....
Strada ..... nr. .....
Bl. .....Sc. ..... Et. ..... Ap. .....
Judeţ (sector) ..... cod .....
Tel. .....

CARTE POŞTALĂ
Post răspuns

Nu timbraţi

Destinatar:
Editura ANTET
O.P. 22 C.P. 285
Sector 1, Bucureşti
Tel: 01-6175332

ASCULTĂ BBC
PROGRAMUL INTEGRAL
ÎN BUCUREŞTI LA
UNIPLUS Radio
69.8

maximă prevăzută în lege şi, suplimentar, o amendă.

Apar frecvent şi demonstraţii de forţă. În Rusia, Bulgaria, Belarus şi Ucraina, agenţi ai poliţiei mascaţi şi înarmaţi descind în firme care nu prezintă nimic suspect, confiscă toţi banii şi toate documentele pe care le găsesc, inclusiv pe cele care nu au un raport direct cu investigaţiile lor. Garda financiară din Slovacia, Croaţia, Moldova şi Lituania chinuie cel mai mult proprietarii de restaurante, prăvălii sau frizerii şi se repede imediat asupra acelora care nu pot prezenta pe loc înregistrările contabile ale vînzărilor sau serviciilor. (Dacă nu se găseşte chitanţa, atît firma, cît şi clientul pot fi amendaţi!) Evazioniştii fiscali din Bulgaria riscă trei ani de închisoare. În Letonia ei sînt amendaţi cu o sumă care poate ajunge pînă la 25% din cifra de afaceri anuală a firmei.

Luînd în considerare dimensiunile economiei paralele şi interesele implicate, activitatea de colectare a taxelor în ţările în tranziţie nu este doar nesigură, ci, uneori, devine chiar periculoasă.

În Rusia, numai anul trecut 26 de agenţi fiscali au fost ucişi, 74 grav răniţi, 6 răpiţi, iar altora 41 li s-au ars locuinţele pînă la temelii. Pentru a contracara măcar parţial acest tip de evenimente, Ungaria a introdus o „brigadă de intervenţie“ de elită, compusă din agenţi fiscali antrenaţi în mod special, care acţionează ca parte a forţelor naţionale de poliţie, şi nu sub autoritatea funcţionarilor Ministerului de Finanţe.

Dar marea evaziune fiscală nu o fac proprietarii micilor magazine sau pieţarii. De multă vreme, multe dintre marile concerne din regiune sînt capabile să impună guvernelor o legislaţie fiscală care să avantajeze industriile pe care aceste concerne – în mod direct sau indirect – le controlează, în sensul de a diminua (dacă nu chiar de a elimina) contribuţiile lor la veniturile bugetului de stat. Un exemplu de notorietate este compania rusească „Gazprom“. Aşa-numitele „fonduri de stabilizare“ au permis Gazprom-ului să obţină în fiecare an profituri neimpozabile egale cu cele declarate – sume care, de pildă, în anul 1996 s-au ridicat la 3,5 miliarde US $. Doar recent, în urma presiunilor FMI, guvernul rus a cedat şi a insistat ca Gazprom să plătească impozite mai corecte. Iar cazul Gazprom nu este din păcate singular; în toate ţările în tranziţie, marii administratori ai resurselor energetice sînt totodată cei mai dispuşi să eludeze taxele.

Bogaţi sau săraci?

Avînd în atenţie lupta contra inflaţiei şi modernizarea funcţionării statului – obiective care sînt necesare pentru accelerarea reformei şi asigurarea creşterii economice – organismele internaţionale insistă ca guvernele să-şi pună ordine în sistemele de impozitare şi în mecanismele de colectare a taxelor. Într-adevăr, aceasta constituie o condiţie necesară progresului. Atît timp cît statul nu este capabil să gestioneze un buget neinflaţionist şi, în acelaşi timp, să-şi asigure resursele necesare pentru acoperirea cheltuielilor sociale induse de efectele tranziţiei, reformele economice nu pot fi susţinute. Prin „modernizare“ se înţelege, din acest punct de vedere, abolirea vechiului sistem de impozitare pe cifra de afaceri, instituirea unui sistem eficient de impozitare a veniturilor şi introducerea TVA-ului şi a altor taxe indirecte.

Modernizarea activităţii statului, în general, şi a sistemelor de colectare a taxelor, în particular, reprezintă un obiectiv important. Dar acest raport atrage atenţia şi asupra unui alt punct, care este o problemă fundamentală a guvernelor ţărilor în tranziţie. Şi anume, nu aceea că statul colectează prea puţine taxe, ci că cheltuie prea mult faţă de ce şi-ar putea permite o ţară aflată în situaţia respectivă, fapt care frînează creşterea economică şi generează tot mai multe probleme.

În plus, în multe locuri colectarea taxelor nu poate fi îmbunătăţită în mod real atît timp cît taxele nu scad, deoarece tentaţia către evaziunea fiscală este prea mare, iar statele din regiune sînt prea slabe şi prea sărace pentru a duce o luptă eficientă împotriva acestui fenomen.

Atunci cînd primele ţări foste comuniste au început procesele de reformă, li s-a atras atenţia – în special de către FMI, care le-a împrumutat bani pentru stabilizarea economiilor – că trebuie să reducă subvenţiile acordate întreprinderilor de stat, pentru a le forţa să intre în jocul concurenţei.

Multe ţări (deşi nu chiar toate) au înţeles prin aceasta să anuleze sau să reducă din sumele prin care se subvenţionează preţurile sau din sumele reprezentînd diverse transferuri către întreprinderile ce nu aveau mare importanţă din punct de vedere politic. Asta nu înseamnă că transferurile au dispărut sau că s-ar fi redus semnificativ. Polonia, de pildă, cheltuie între 2,7 şi 4,7 miliarde de dolari anual pentru a-şi menţine în funcţiune minele de cărbune, care, pe lîngă faptul că sînt ineficiente, mai reprezintă şi un factor important de poluare pentru întreaga regiune.

Ungaria (ca de altfel aproape toate celelalte ţări în tranziţie) a procedat la o serie de „recapitalizări“ ale băncilor, ceea ce este echivalent cu a oferi miliarde de dolari unor bănci care nu ştiu cum să împrumute bani în mod eficient, bănci care oferă mari sume companiilor care nu-i mai rambursează. În jur de 7% din PIB-ul Rusiei se varsă către subvenţii oferite întreprinderilor de stat prost administrate, iar aşa-numitele „garanţii de stat“ pentru credite (care pot fi considerate adevărate cadouri) sînt de fapt tot nişte subvenţii mascate acordate celor bogaţi. Preţul energiei nu este aproape nicăieri preţul pieţei. Totuşi, redistribuirea generală a veniturilor între întreprinderi este categoric mai redusă decît în vechile vremuri ale regimului comunist.

Dar nici FMI-ul şi nici reformatorii din ţările în tranziţie nu au insistat asupra unui punct foarte important: în afara subvenţiilor, statele foste comuniste desfăşoară o multitudine de programe, unele mai costisitoare decît altele, programe pe care în mod clar nu şi le pot permite. Se poate spune că şi modelul Europei Occidentale are partea lui de vină. Cehii, estonienii, ungurii, polonezii şi alţii au simţit dintotdeauna (şi nu fără motiv) că, în afara sistemului comunist, nu există diferenţe între ei şi austrieci, spanioli sau italieni. Multe ţări foste comuniste se consideră ca făcînd parte integrantă din Europa şi consideră Occidentul nu doar un model de dezvoltare, ci chiar un ţel al aspiraţiilor lor. Iar faptul că guvernele occidentale cheltuie cam 50% din PIB este perceput de către ţările în tranziţie ca un fapt normal.

Ar fi trebuit oare ca vecinii occidentali (şi consultanţii ce-i reprezintă în Europa de Est) să convingă guvernele ţărilor în tranziţie că-şi fură singure căciula? Poate că nu ar fi fost în măsură s-o facă, dar ar fi fost oricum datori să încerce. Nu este cazul să tratăm aici dacă nivelul cheltuielilor guvernamentale din Europa Occidentală poate fi sau nu suportat, sau dacă ar fi cazul să fie drastic redus. Dar este limpede că nici o ţară în tranziţie nu se poate ridica la nivelul celor occidentale pentru a-şi putea permite să desfăşoare programe guvernamentale (care, în mare parte, reprezintă transferuri de venituri şi nu investiţii productive în infrastructură) care să coste mai mult decît jumătate

Contribuţiile la asigurările sociale plătite de angajat şi angajator

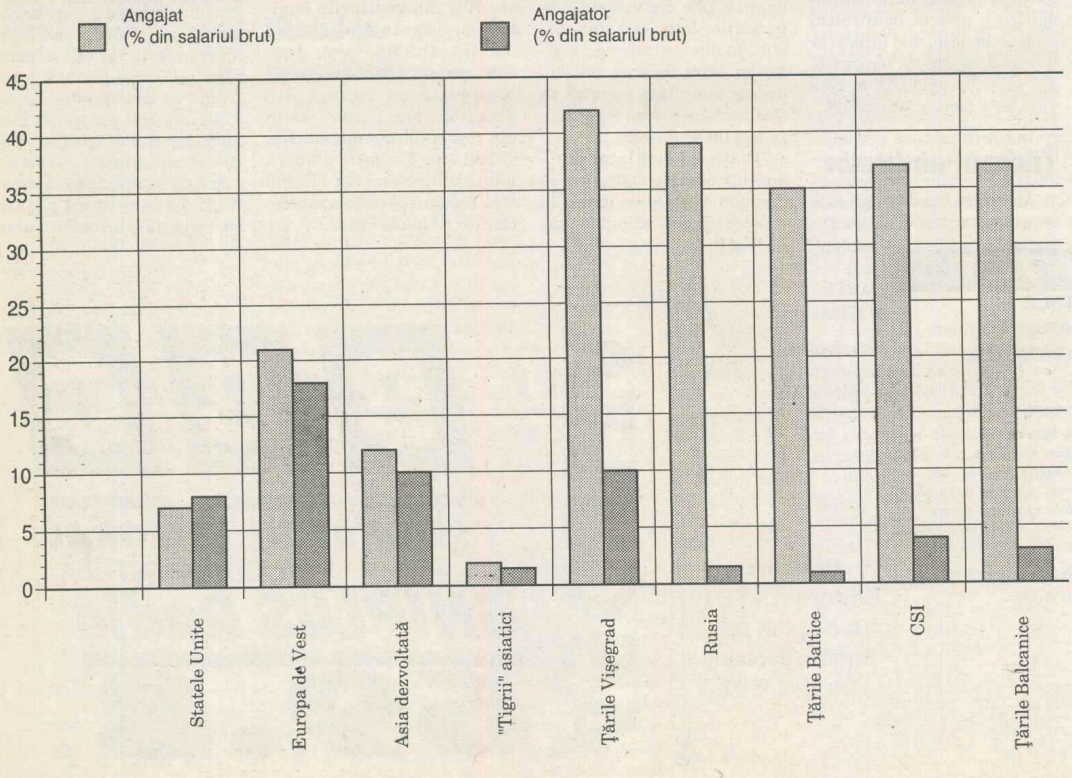

din ceea ce produce ţara.

De fapt, nici occidentalii nu şi-au dezvoltat sistemele de asigurări sociale (ce cuprind toate categoriile de populaţie, de la naştere şi pînă la moarte) decît în ultimii 20–30 de ani, cînd ţările deveniseră deja bogate. În perioadele de creştere economică rapidă (care a permis nivelul actual de bunăstare), în Occident, impozitele erau mult mai scăzute decît în momentul de faţă. O caracteristică generală a economiilor înfloritoare din sud-estul asiatic este chiar dimensiunea redusă a sistemelor de securitate socială.

Într-adevăr, după cum se observă şi în **Fig.1**, multe ţări în tranziţie sînt mai mari cheltuitoare chiar şi decît cele occidentale. Dacă privim raportul dintre cheltuieli şi bogăţie, contrastul devine izbitor: la un PIB/capital de 5–10 ori mai mic în ţările în tranziţie, cheltuielile guvernamentale sînt asemănătoare cu cele ale ţărilor dezvoltate: Ungaria preia mai mult decît Germania (50,6% faţă de 49%), Polonia (48%), Republica Cehă (45%), Slovacia (48%) şi Slovenia (46%) se situează în faţa Marii Britanii (41,9%) sau a Irlandei (37,6%). Chiar şi Rusia depăşeşte la acest capitol Statele Unite (cu 41% faţă de 33,3%) şi Japonia (36,2%).

Putem observa comparativ cheltuielile unor ţări recunoscute pentru creşteri economice rapide:

Thailanda (16%), Taiwan (18%), Coreea (20%), Chile (21%), sau chiar Singapore (26%).

În mod curios, în unele locuri, în loc să se îmbunătăţească lucrurile, ele merg tot mai prost. În Slovacia, de pildă, procentajul din PIB preluat prin taxe creşte mult mai repede decît economia (conform Asociaţiei Slovace a Contribuabililor). Într-adevăr, fiscalitatea a crescut cu aproape 10% din PIB în ultimii patru ani (sub guvernul Meciar). Rezultatele acestei lăcomii încep să se vadă.

Restanţele la plata impozitelor cresc anual cu 10%, după afirmaţiile lui Ivan Miklos (fost ministru slovac, care a contribuit efectiv la succesul privatizării acestei ţări).

Bunăstare?

În ţările în tranziţie, statul cheltuie sume uriaşe într-un mod de-a dreptul ameţitor. Contribuabilii îi permit să facă acest lucru, deoarece, pe de o parte, prin tradiţiile fostei orînduiri socialiste cheltuielile statului sînt considerate drept un lucru „normal", iar pe de altă parte există credinţa că statul cheltuie foarte mult pentru aşa-zisa „protecţie socială", adică pentru săraci, bătrîni, şomeri sau alte categorii sociale dezavantajate. „Avocaţii" statului argumentează: cum ar fi posibilă o reducere a cheltuielilor pentru protecţia socială, atît timp cît chiar procesul de reformă economică generează noi categorii de populaţie care au nevoie de ajutor?

Fără taxe, fără impozite şi fără profit

Anders Aslund este un economist suedez care a studiat cheltuielile guvernamentale în diferite state din regiune. Concluzia la care el a ajuns a fost aceea că majoritatea fondurilor nu ajung la cei care ar avea într-adevăr nevoie de bani, ci sînt deturnaţi către cu totul alte direcţii, mai precis, tot către cei bogaţi.

De exemplu Rusia, care nu poate fi considerată printre ţările din regiune care alocă sume mari pentru protecţia socială, cheltuia 24% din PIB în 1994 în acest scop declarat. Din aceşti bani, de-abia 0,4% mergeau către fondurile de şomaj, din care, din nou, de-abia jumătate reprezentau alocaţii pentru şomeri, care ajungeau la cei cu adevărat săraci. Aşa-zisele „alocaţii sociale" erau în valoare de 2,4% din PIB, dar aproape jumătate din acestea erau de fapt subvenţii pentru concediile unor privilegiaţi. Alocaţiile familiale, incluse în fondul de alocaţii sociale, se ridică spre 1% din PIB, dar familiile de muncitori săraci cu mulţi copii nu beneficiază de sprijin. Bunăstarea oferită celor săraci în momentul de faţă are de fapt valoarea reală cu mult sub 1% din PIB.

Se aud multe în legătură cu mizeria pensionarilor din Rusia. De fapt, cele mai mari transferuri de fonduri sociale au fost pensiile: 5,5%–6% din PIB. Dar aproape o treime din acestea au fost plătite persoanelor sub 60 de ani, care în Europa Occidentală nu ar fi putut fi pensionate. Mulţi dintre aceştia, cît şi alţi aşa-zişi „pensionari" continuă să muncească pe piaţa neagră a forţei de muncă, iar adevăraţii bătrîni şi bolnavi nu beneficiază de alte ajutoare suplimentare. Rareori transferurile sociale substanţiale sînt îndreptate către cei cu adevărat săraci. Pînă una-alta, aproape 5% din PIB sînt destinate subvenţiilor casnice, dar acestea sînt regresive: cu cît ai casa mai mare, cu atît beneficiezi de subvenţii mai importante, iar pătura cea mai săracă din populaţie, care reprezintă totuşi o cincime din aceasta, nu primeşte nici un fel de subvenţie, deoarece nu are casă. Aslund a calculat (la nivelul anului 1996) că în Rusia şi Ucraina pot fi reduse cheltuielile publice cu cel puţin 15% fără ca nivelul de trai al săracilor să fie afectat în vreun fel.

Este interesant de observat faptul că ţările central-europene considerate ca fiind cele mai avansate din punct de vedere al reformei sînt printre cele mai cheltuitoare de fonduri în programe sociale de care beneficiază cei care nu au neapărat nevoie. Unele guverne ale fostelor ţări sovietice din Asia Centrală au scăzut puternic cheltuielile sociale; de la 35% s-a ajuns la 14,5% din PIB în Kirghizstan şi la 19% în Kazahstan. În acelaşi timp, ţări „fruntaşe" în domeniul reformei, cum ar fi Ungaria, Republica Cehă, Polonia sau Slovacia, alocă nu mai puţin de 30–35% din PIB pentru cheltuieli sociale, ceea ce reprezintă procentual mai mult decît totalul cheltuielilor publice (incluzînd cheltuielile pentru apărare şi infrastructură) din SUA, Elveţia sau Japonia.

Care este oare motivul? Iată doar un simplu exemplu: în anii '50, ţăranii din Polonia ştiau că, în cazul în care erau clasificaţi ca „inapţi de muncă", cotele obligatorii de produse pe care trebuiau să le predea la stat erau mai mici. Astăzi, dacă ar fi să luăm în mod serios rata celor clasificaţi ca „inapţi de muncă" şi care primesc alocaţiile respective, am putea crede că Polonia este o ţară de infirmi. Dar, de fapt, statul a pierdut pur şi simplu controlul celor care lucrează sau mai dezvoltă anumite afaceri şi care, în acelaşi timp, îşi suplimentează veniturile din vistieria publică.

De ce oare statele fostelor ţări comuniste reduc cheltuielile în orice domeniu, în afara celor sociale, a căror distribuire este, după cum am văzut, în general inechitabilă? Explicaţia este simplă: *criteriile politice prevalează*. Cei cu adevărat săraci şi cu mari nevoi, pe de-o parte, numeric vorbind, nu sînt foarte mulţi, iar pe de altă parte mulţi dintre ei nici măcar nu merg la vot. Dar, din alt punct de vedere, beneficiarii avantajelor guvernamentale din clasele de mijloc, sau din cele mai favorizate, sînt activi din punct de vedere politic şi desigur vor avea tendinţa de a amenda prin vot guvernul care le va reduce avantajele, chiar dacă acestea sînt inechitabile. Aşa că, pentru a echilibra bugetul, scăderea cheltuielilor se face în general în cele mai greşite capitole bugetare cu putinţă: învăţămîntul şi infrastructura. Primele pe lista reducerii fondurilor guvernamentale sînt educaţia şi învăţămîntul, care asigură capitalul şi resursele umane pentru viitor. Urmează diminuarea investiţiilor în infrastructură, deşi o infrastructură corespunzătoare ar permite atît o valorificare mai bună a capitalului existent, cît şi încurajarea unor noi investiţii private. Cu toate acestea, persistă tendinţa de a favoriza clasele cu venituri peste medie, ba mai mult, chiar pe cei care sînt într-adevăr bogaţi.

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista "22" achitînd la redacţie (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile deschise la **Banca Comercială Ion Ţiriac S.A. Bucureşti, Str. Doamnei nr. 12**:
(pentru **dolari** în contul 4024009230,
pentru **mărci** în contul 4024009231,
pentru **franci francezi** în contul 4024009235,
pentru **lire sterline** în contul 4024009232,
pentru **franci elveţieni** în contul 4024009233,
pentru **lire italiene** în contul 4024009234) sau (pentru orice fel de valută) trimiţînd un cec (**money order**) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România.

Pentru a nu se reţine un comision foarte mare de către bănci, rugăm abonaţii cărora le stă în putinţă acest lucru ca plăţile care se fac prin CEC (nu virament) să se facă prin CEC-uri plătibile în SUA şi exprimate în dolari SUA sau prin CEC-uri exprimate în mărci germane şi plătibile în Germania.

	1 an	6 luni	3 luni
– Europa occidentală şi Israel:	80 $ 140 DM 500 FF 140.000 LIT 56 £ 100 CHF	40 $ 70 DM 250 FF 70.000 LIT 28 £ 50 CHF	20 $ 35 DM 125 FF 35.000 LIT 14 £ 25 CHF
– Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 $	20 $	10 $
– SUA, Japonia, Australia:	100 $	50 $	25 $

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista "22" anunţă exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizaţi de redacţie (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

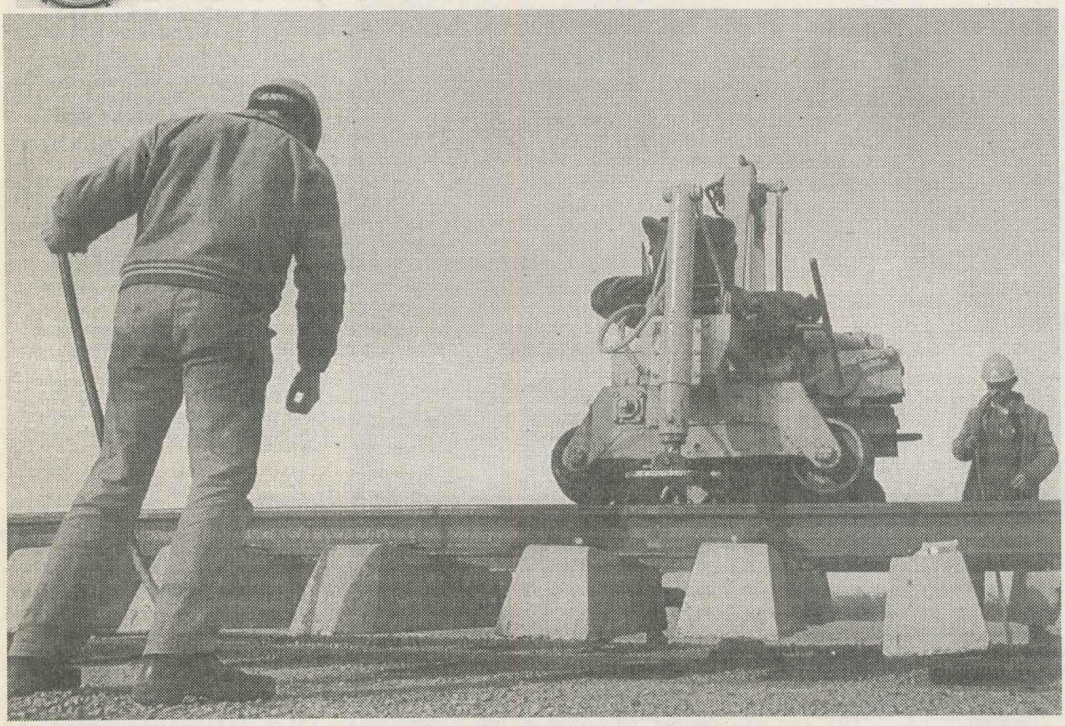

Piaţa muncii la negru: în construcţii sînt angajate persoane în funcţie de nevoi, fără alte obligaţii din partea angajatorilor decît aceea de a plăti ziua de lucru

Mai mult înseamnă mai puţin

Pînă cînd cheltuielile guvernamentale nu vor fi scăzute, este puţin probabil ca sistemele de impozitare să poată fi perfecţionate deoarece statul stabileşte niveluri de taxare excesive pentru a reuşi să-şi finanţeze politici de sprijin social extensive. Avantajul comparativ cel mai important al ţărilor în tranziţie îl constituie mîna de lucru calificată şi ieftină. Într-adevăr, salariile din regiune sînt situate încă la niveluri scăzute, comparativ cu restul Europei (deşi acest lucru nu mai este valabil faţă de ţări precum China, Indonezia sau Thailanda, ţări cu care Europei de Est nu-i prea place să fie comparată, dar al căror PIB/locuitor este de fapt destul de apropiat ca valoare).

Totuşi, dacă punem la socoteală şi contribuţiile pentru asigurările sociale (plătite în majoritate de către angajatori), care se adună la salariile efective, mîna de lucru nu mai este totuşi chiar atît de ieftină. În Thailanda impozitul pe salariu se ridică de-abia la 3%. Americanii plătesc contribuţii sociale de 15% pentru fondul de şomaj şi pensiile de stat. În Singapore, din contră, pentru veniturile ce depăşesc un anumit plafon se plătesc 20% drept contribuţii sociale la fondul de pensii. În Suedia, generozitatea asigurărilor sociale este proverbială: impozitele pe salariu se ridică la 45%. Totuşi, nici una dintre aceste ţări nu egalează Ungaria, care pretinde impozit de 54% din salariu, sau Polonia, unde numai asigurările sociale se ridică la 48% din salariu, iar în plus mai trebuiesc plătite impozitele pe venituri (cuprinse între 21% şi 45%). În Republica Cehă salariul este impozitat cu 47,5%, iar Bulgaria, România, Rusia şi celelalte se situează doar cu cîteva procente mai jos (vezi **Fig. 2**).

Impozitele pe salarii sînt doar o parte din taxele directe pe care statele în tranziţie le impun atît firmelor, cît şi persoanelor fizice. Impozitele pe veniturile firmelor au valori ce fluctuează în jurul a 40% în toată regiunea, iar cele pe veniturile individuale se găsesc undeva între 40% şi 50%. În plus, spre deosebire de ţările occidentale în care impozite mari pe venituri sînt plătite de către cei care cîştigă foarte mult, inflaţia din ţările în tranziţie împinge o parte tot mai mare a contribuabililor în categoria celor care plătesc impozite situate în domeniul maximal.

Atît în 1993, cît şi în 1995, Ungaria, de exemplu, nu a ajustat treptele de impozitare în funcţie de inflaţie (care depăşise deja 20%), ceea ce însemna că oamenii plăteau impozite mai mari, fără a cîştiga mai mult în termeni reali. Astfel tot mai mulţi unguri erau împinşi în 1995 către nivelurile cele mai ridicate ale impozitelor. Doar cînd devenise evident că în curînd un venit mediu avea să fie impozitat la nivel maxim, treptele de impozitare au fost actualizate. Faptul că valoarea plafoanelor de impozitare nu se indexează automat în funcţie de rata inflaţiei este o şmecherie care permite guvernelor să-şi crească veniturile din taxe, fără a apela la măsuri politice nepopulare, cum ar fi legi care să impună creşterea nivelului efectiv al impozitelor.

Rezultatele devin de-a dreptul aiuritoare pretutindeni în regiune. În Ucraina, de exemplu, după ce se socotesc impozitele pe venituri, taxele pentru asigurările sociale şi TVA-ul, muncitorul constată că i-a mai rămas în mînă de-abia o treime din salariul brut. Cînd taxele se ridică la asemenea niveluri, evaziunea fiscală creşte proporţional. Fenomenele de ocolire a impozitelor determină o scădere a bazei de impozitare, ceea ce pînă la urmă impune o creştere a impozitelor pentru ca statul să obţină aceleaşi venituri. La un moment dat – situaţie ce se regăseşte deja în multe dintre ţările în tranziţie –, a pune la punct o afa-

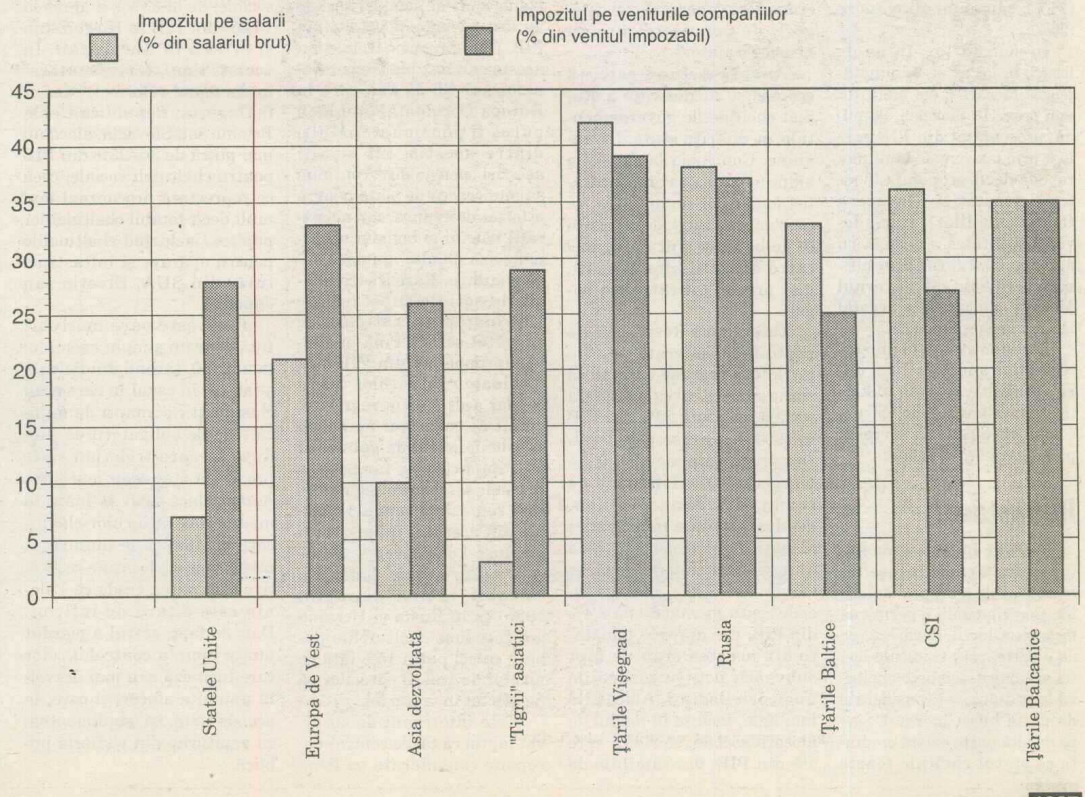

cere legală nu mai reprezintă o opţiune viabilă...

De exemplu, există în Moscova o femeie numită Nadejda Derevianko, ce credea că are nişte idei de afaceri bune. Pornind de la o mică prăvălie lîngă Pasajul Petrovski, şi-a extins activitatea punînd la punct o fabrică de articole de îmbrăcăminte de toate felurile numită **Linya**, ce s-a dovedit o întreprindere de succes. Dar, la un moment dat, s-a îngrozit văzînd ce taxe enorme trebuia să plătească. În 1995, la cîteva săptămîni după ce a trimis declaraţiile de venituri, impozitele i-au fost mărite de 4 ori. La scurt timp după aceea, a început să fie nevoită să piardă două zile pe săptămînă pentru a merge pe la diverse ministere să completeze declaraţii de impozitare. Aşa că, pentru a i se pierde urma, d-na Derevianko şi-a închis magazinele proprii şi a început să-şi vîndă produsele direct prin distribuitori obscuri.

Impozitele mari din Rusia au, de asemenea, şi alte consecinţe nedorite. Mulţi sînt nemulţumiţi de lipsa transparenţei firmelor ruseşti în informaţiile prezentate acţionarilor. Este de înţeles că o astfel de atitudine scade valoarea acţiunilor, fiindcă investitorii nu sînt dispuşi să-şi riste banii, deşi aceste fonduri ar putea fi capabile să asigure redresarea mult aşteptată a companiei. Dar dacă aceste firme şi-ar deschide registrele pentru a-şi informa acţionarii, ele nu ar mai fi capabile să le ţină mai departe ascunse faţă de inspectorii fiscali. Pe de altă parte, în cazul în care nu ar ţine secrete veniturile faţă de autorităţi, ele riscă să fie spulberate de sumele mari pe care ar trebui să le plătească drept impozite. De asemenea, acesta nu este nici în interesul acţionarilor. Dar ceea ce începe prin impozite mari sfîrşeşte printr-o creştere a corupţiei pe scară largă şi printr-o dezvoltare anevoioasă a pieţelor de capital.

Mai puţin înseamnă mai mult

Reforma taxelor este importantă, iar modernizarea sistemului de colectare a impozitelor face parte din ea. Dar singura soluţie viabilă pentru ţările în tranziţie este de a reduce taxele şi nicidecum de a le creşte. Trebuie realizată o reformă a sistemului fiscal şi totodată crescută eficienţa colectării impozitelor. Acestea se pot obţine prin renunţarea radicală la programele sociale cu care oamenii din regiune s-au obişnuit de decenii, dar care şi-au demonstrat din plin ineficienţa. Din punct de vedere politic poate fi dificil, dar social şi economic ar fi salutar. Sigur că scăderea taxelor va afecta temporar bugetul de stat, dar ulterior veniturile vor creşte cu siguranţă.

Taxele scăzute sînt capabile de a produce ceea ce putem numi un „cerc virtuos" – o imagine opusă „cercului vicios", ce poate fi asociat taxelor excesive. Această idee a fost popularizată în anii '80 de către economistul Arthur Laffer. Taxele scăzute nu îngreunează desfăşurarea activităţilor economice; pe oameni pur şi simplu nu-i deranjează să le plătească şi-şi văd de treabă în continuare fără a le mai lua în seamă.

Peste un anumit prag al impozitelor însă, motivaţia pentru a munci începe să scadă, implicit scade şi productivitatea, iar tendinţa de evaziune fiscală creşte, astfel încît o sporire cu 1% a taxelor aduce bugetului mai puţin de 1% venituri. Să presupunem, la limită, că taxele ar fi de 100%. Bineînţeles că nimeni nu ar mai munci (sau, cel puţin, nu ar mai face-o în mod legal), ştiind că statul îi ia tot ce cîştigă. Atunci şi veniturile statului ar fi egale cu zero, ca şi în cazul în care nu ar fi existat deloc impozite. Este limpede că există pe undeva un punct de optim, peste care creşterea taxelor va duce la scăderea veniturilor bugetului.

Piaţa neagră sau economia paralelă – o zonă în care impozitele nu se plătesc

Cine răspunde pentru calitatea mărfurilor?

Acest punct de optim nu este bine determinat; nici economiştii nu pot spune exact cît ar trebui să fie impozitele maxime pentru a asigura venituri bugetare maxime. Se vorbeşte despre valori cuprinse între 20% şi 30%. În ceea ce priveşte ţările în tranziţie, în general aceste valori sînt depăşite cu mult. Ceea ce înseamnă că dacă taxele ar fi reduse în mod semnificativ, mai mult ca sigur că oamenii ar munci mai mult, tendinţele evazioniste ar fi mai reduse, iar, după un prim şoc, veniturile bugetului ar creşte la niveluri mai ridicate decît cele actuale. Iar scăderea impozitelor va însemna totodată creşterea PIB.

Trebuie să mai spunem şi că ţările care au fost nevoite să înveţe această lecţie au fost cele care nu mai aveau nici o altă alternativă, deoarece veniturile lor bugetare se aflau în cădere liberă, iar guvernele au trebuit să se descurce cu foarte puţini bani. Aceste ţări nu fac parte din „elita" ţărilor central-europene avansate economic, ce persistă în iluzia imitării politicilor sociale generoase ale Germaniei sau Franţei, ci sînt, dimpotrivă, ţări în care reformele economice şi politice s-au desfăşurat mai lent.

Kazahstanul, de exemplu, cheltuieşte doar 19,1% din PIB şi colectează chiar mai puţin de atît (11,6%) din taxe; există şi alte republici central-asiatice care sînt, de asemenea, foarte realiste în ce priveşte ceea ce-şi pot permite a cheltui. Fără a pune la socoteală Albania, unde statul s-a prăbuşit, singurul guvern din regiune care cheltuie sub 30% din PIB este cel al Moldovei (care primeşte din taxe de-abia 23%); urmează Lituania, cu 31% din PIB drept cheltuieli şi 27,8% colectate din impozite. Letonia şi Estonia nu au reuşit performanţe similare în ceea ce priveşte controlul cheltuielilor statului (estimate la 44%, respectiv 42%), dar în schimb au făcut progrese remarcabile pentru simplificarea sistemului de impozitare – ceea ce poate însemna un început al reducerii risipei. Letonia a plătit din greu pentru a învăţa lecţia. Înainte de 1995, firmele letoniene plăteau impozite între 35% şi 65%, în funcţie de domeniul lor de activitate. Sigur că, în aceste condiţii, administratorii firmelor pierdeau o groază de timp pentru a încerca încadrarea companiei într-o categorie de impozitare mai scăzută, în loc să-şi concentreze energia pentru a-i creşte competitivitatea. Apoi, guvernul a hotărît un impozit unic, de 25%, pe care să-l plătească toate firmele înregistrate. Rezultatul a fost evaluat de că-

tre economiştii unei bănci daneze care desfăşoară activităţi în Letonia (**Den Denske Bank**) ca fiind favorabil, în sensul că, în primul an al introducerii noului sistem (1996), veniturile din taxe s-au dublat. Acest sistem a fost repede generalizat, inclusiv în domeniul impozitării veniturilor, astfel încît acum se aplică o taxă redusă, de doar 25%, pentru toate veniturile cuprinse între 4.000 şi 60.000 Lats, adăugînd 10% pentru cele care depăşesc marja superioară.

Estonia a reuşit mult mai bine. A creat un sistem de impozitare atît de simplu, încît formularul pentru toate declaraţiile de venituri anuale conţine doar o singură pagină. Atît veniturile personale, cît şi cele ale firmelor sînt taxate identic (cu 26%), iar drept rezultat nu mai apare interesul de a transfera venituri între cele două sectoare. Astfel, Estonia a scăpat de o armată de contabili şi de experţi fiscali, iar rezultatul este că procedura de colectare a impozitelor este foarte ieftină: sub 1% din valoarea sumelor colectate. (comparativ, în SUA, cheltuielile Serviciului de Colectare a Impozitelor este de zece ori mai mare). Karlev Jarevlill, tînărul şef al Serviciului de Colectare a Impozitelor din Estonia, afirmă că *„am moştenit de la vechiul sistem sovietic stilul de lucru în care fiecare trebuia să piardă săptămîni în şir pentru a completa formulare, aşa că a trebuit să-l schimbăm într-un mod cît mai avantajos cu putinţă, cît mai uşor de supravegheat şi cît mai greu de păcălit"*. Sigur că rezultă anumite efecte negative, dar se pare că populaţia este dispusă să şi le asume. Acest sistem poate fi, de asemenea, un factor important în dezvoltarea unui sector privat puternic. În Estonia, 45% din locurile de muncă sînt oferite în momentul de faţă de micile firme, care sînt totodată cele mai vulnerabile la presiunile unei fiscalităţi ridicate...

Taxe şi democraţie

Efectele secundare negative ale unei impozitări excesive nu se răsfrîng doar asupra economiei. Există o legătură intrinsecă între impozite, creşterea economică şi democraţie. În fond, apariţia primelor republici moderne a avut drept catalizator revolta clasei de mijloc împotriva unor taxe nedrepte. Taxele pot fi folosite atît pentru a redistribui o avere imensă, cît şi pentru a o concentra; este similar şi din punct de vedere politic; ele pot fi folosite fie pentru a asigura un sistem centralizat de control, fie pentru a distribui administrarea în sarcina unor factori locali.

Ţările în tranziţie au drept ţel declarat realizarea reformei economice, care să conducă la dezvoltarea economiei de piaţă. Se spune că statul trebuie să-şi reducă rolul, care în sistemul comunist era practic omniprezent, iar privatizarea şi liberalizarea ar trebui să conducă la un nou sistem, bazat pe o mai mare libertate şi eficienţă. Unele ţări, cum ar fi cazul Poloniei, sînt mîndre să anunţe că mai mult de jumătate din economiile lor sînt azi în proprietate privată. Dar cel puţin jumătate din bogăţia produsă de acest tînăr sector privat este în mod sistematic însuşită şi cheltuită tot de stat.

Deoarece bogăţie înseamnă putere, statele foste ţări comuniste nu numai că erodează energiile sectorului privat, dar rămîn de asemenea şi prea puternice. Acţiunile electorale într-o ţară în care guvernul cheltuie 50% din PIB nu mai au drept scop clarificarea unor probleme fundamentale, cum ar fi politica externă sau interesele comunităţii naţionale. Dimpotrivă, ele devin mai degrabă cîmpul de luptă pentru conflictele ce opun grupuri de interese, care doresc sprijin din partea statului pentru a putea răzbi fără a fi supuse legilor dure ale pieţei libere. Cu alte cuvinte, aceste grupuri de presiune sînt pentru măsuri constrictive de redistribuire a avuţiei de la cei ce lucrează mai eficient către cei mai puţin eficienţi şi, ceea ce este chiar mai rău, de la cei săraci către bogaţi.

Uneori, redistribuirea poate fi o măsură dreaptă. Există oameni care se descurcă greu în condiţiile economiei de piaţă şi trebuiesc ajutaţi să atingă un nivel de trai demn, nivel care, într-o societate civilizată, ar trebui să fie dreptul fiecăruia. Dar, din păcate, prea des redistribuirea este doar o funcţie a puterii politice, ce nu acţionează după vreun criteriu moral, condus de funcţionari de stat care-şi apără în primul rînd slujbele şi privilegiile, într-un mediu în care există agricultori fără tragere de inimă pentru a-şi moderniza producţia şi producători incapabili să se ridice la nivelurile de performanţă impuse de concurenţă.

Acolo unde statul dispune de partea leului din avuţia naţională, tot felul de intrigi şi interese egoiste înlocuiesc ideea bunului colectiv, iar politica se degradează. Marile interese predomină, iar libertăţile individuale au de suferit. Astfel că, pînă la urmă, taxele împovărătoare şi incoerente nu numai că frînează dezvoltarea economică, dar au efecte negative chiar asupra democraţiei.

Ţara	PIB/capital ($ 1.000)	Structura bugetului de stat (% din PIB)		Contribuţia la impozite		Contribuţia la asigurările sociale (% din salariul brut)	
		Cheltuieli	Venituri	Firma	Angajatul	Firma	Angajatul
Albania		29.8	15.3	30,50	-20 (4)	44.1	
Austria	28.3	51.7	45.0	34	10-50 (5)	21.25	17.65
Belarus	45.1	36.5	15,30	-50 (9)	364	14	
Bulgaria	42.2	25.6	26,364	-45 (8)4	374	24	
Chile	5.0	21.0	18.0	15	5-45	23	
Cehia	5.1	45.9	43.9	39	15-43 (6)	35	12.5
Estonia	42.04	36.2	26	26 (1)	33	-	
Franţa	26.3	54.5	47.0	36.67	12-56.8 (6)	40	22
Germania	28.8	49.0	39.0	45	26.6-51.5	19.7	19.7
Grecia	11.7	37.6	23.0	35	5-45 (5)	15.8	27.7
Hong Kong	24.23	16.5	2-20 (4)	0	0		
Ungaria	4.3	50.6	37.8	18	20-44 (5)	44	10
Indonezia	1.1	10,15,30	10-30 (3)	0	0		
Irlanda	18.5	37.6	34.0	38 (10)	27-48 (2)	9	5.5
Italia	21.4	52.9	45.0	37	10-51 (7)	32.8	9.7
Japonia	38.0	36.2	31.0	37.5	10-50 (5)	13.7	12.7
Kazahstan	19.1	11.6	30	5-40 (6)	32		
Coreea	11.2	20.0	14.0	18, 30	10-40 (6)	-	-
Letonia	2.0	44.0	34.8	25	25-35 (2)	37	1
Lituania	2.1	30.9	27.8	29	33 (1)	30	1
Malaezia	4.6	27.0	19.0	30	3-32 (9)	1	0
Moldova	29.4	22.94	32,704	-404	364	04	
Olanda	25.2	49.9	45.0	40,20	37.6- 60 (3)	27.2	14.5
Polonia	3.5	48.0	38.2	40	21-45 (3)	48.2	-
România	1.6	40.0	26.2	38	5-602	35	4
Rusia	3.0	41.0	26.0	35-435	12-305 (3)	39	1
Singapore	30.6	26.0	18.0	27	2.5-30 (14)	20	20
Slovacia	3.5	48.0	39.0	40	15-42 (6)	38	12
Slovenia	9.5	45.9	42.2	25	17-50 (6)	194	194
Spania	14.8	43.3	34.0	35	20-56 (17)	30.8	6.4
Suedia	28.3	64.7	52.0	28	31-56 (2)	37.9-42.9	3.9
Taiwan	13.0	18.0	10.0	0,15,255	6-40 (5)	7.1	2.6
Thailanda	3.0	16.0	16.0	30	5-37 (5)	1.5	1.5
Ucraina	39.3	31.3	304	-50 (5)4	374	114	
Marea Britanie	19.6	41.9	36.0	33	20-40 (3)	0,3,5,7,10.25	2, 10
Statele Unite	28.7	33.3	30.0	15,25,34,355	15-39.6 (5)	7.65	7.65

THE TAXMAN COMETH
Impozitare şi tranziţie postcomunistă: O vedere generală

Toamna, 1997
Privatization Project, Project Syndicate

Colaboratori:
Albania
Lindita Xhillari

Belarus
Dr. Igor Pelipas

Bulgaria
Spartak Keremidchiev
Todor Gradev

Republica Cehă
Eva Klvacova

Ungaria
Dr. András Korosenyi
Dr. Attila Havas

Kazahstan
Viacheslav Kozlov

Letonia
Velga Vilne

Lituania
Romas Lazutka

Moldova
Sergiu Botezatu

Polonia
Agnieszka Rybinska
Joanna Dzialo

România
Florin Visa
Cristina Duca
Liviu Gaiţă

Rusia
Maxim Kvasha

Slovacia
Pavel Suda

Slovenia
Franc Krizanic

Ucraina
Miroslava Didukh

Consiliul editorial
Kenneth Murphy
Roman Frydman
Andrzej Rapaczynski

Editori adjuncţi
Josh LaPorte
Melissa Fleer
Pavel Sinev

Traducere:
Eugen Vălean

Responsabil de supliment:
RODICA PALADE
Grafician:
DAN PERJOVSCHI
Tehnoredactare:
ADRIAN BALTAG
Corectură:
RODICA TOADER,
ADRIANA BOBEICĂ

Foto: Florin Ţigaru

Congresul al V-lea al Alianţei Civice a trezit interes prin discuţiile aprinse care au urmat Raportului prezentat de Ana Blandiana, preşedinta Alianţei Civice, şi discursului pronunţat de preşedintele Emil Constantinescu. Discursul preşedintelui Constantinescu i-a nemulţumit pe unii dintre participanţi, care şi-au pus în piept o etichetă, „Frustrat".

Am optat pentru a le publica integral în „22" şi pentru că ele au fost comentate în presă doar pe baza unor scurte citate.

ANA BLANDIANA

Alianţa Civică – STAREA DE VEGHE

Alfabetul democraţiei pentru alegători şi aleşi

În momentul înfiinţării ei, cu şapte ani în urmă, Alianţa Civică şi-a propus să evolueze pe două planuri cu perspective, obiective şi viteze diferite. Primul, de mai scurtă durată, dar cu nevoi stringente şi imediate, era acela al coalizării forţelor politice democratice în vederea deblocării mecanismului politic. Cel de al doilea, de profunzime şi de lungă durată, necesitînd eforturi nebănuite, perseverenţă şi iniţiative diverse şi nuanţate, era acela al reconstrucţiei societăţii civile. Această bipolaritate a Alianţei Civice poate fi definită, în alţi termeni, ca o nevoie, pe de o parte, de *predare* a alfabetului democraţiei (atît celor ce aleg, cît şi celor ce sînt aleşi), iar pe de altă parte, ca o nevoie de *control* asupra respectării lui. Astfel privite lucrurile, problema politicului devine în ultimă instanţă una de natură civică, după cum coagularea societăţii civile apare ca un factor politic de importanţă majoră. A discuta despre ultimii doi ani ai Alianţei Civice (precedentul congres a avut loc în februarie 1996) înseamnă deci a discuta despre cele două planuri esenţial diferite pe care s-au desfăşurat cu egală intensitate activităţile, iar aceste activităţi trebuie discutate, la rîndul lor, în doi timpi: *înainte* şi *după* alegerile de anul trecut.

Nu o să insist asupra planului de lungă durată, avînd ca scop edificarea unei societăţi civile româneşti, deci aşezarea poporului român în mod real într-o funcţionare de tip european. Mă voi mărgini să spun doar că aici eforturile, greu de descris, s-au concretizat în numeroase proiecte, mai mici sau mai mari. Cel mai de anvergură este Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei de la Sighet, inaugurat în iunie 1997 şi aflat încă de la începuturi (1993) sub egida Consiliului Europei. Proiectul cuprinde un muzeu al gulagului românesc şi un centru internaţional de studii asupra comunismului şi, organizatoric, se desfăşoară prin mai multe programe: restaurare şi reconstrucţie, muzeografie, istorie orală, studii documentare şi tipăriturі. Acest proiect de lungă respiraţie şi de real impact internaţional, aflat în conexiune cu instituţii şi proiecte asemănătoare din alte ţări foste comuniste, are ca scop nu numai resuscitarea memoriei colective, atrofiate de o jumătate de secol de minciună, ci şi recrearea unui tip de conştiinţă liberă care ştie dincotro vine şi încotro merge, în stare să înlocuiască *omul nou*, pe al cărui creier spălat s-au bazat dictaturile. Acestui proiect, dezvoltat de Fundaţia Academia Civică, înfiinţată în acest scop, i se adaugă alte proiecte, puse în operă de filiale ale acestei fundaţii sau de alte fundaţii înfiinţate de filiale ale Alianţei Civice. Astfel, de aproape şase ani, în Bucureşti şi Timişoara funcţionează centre medico-sociale care desfăşoară programe de protecţie socială, dînd consultaţii medicale gratuite şi distribuind în mod gratuit medicamente, la Cluj se desfăşoară programe educaţionale şi de colaborare interetnică, iar de curînd a început în Bucureşti – cu sprijinul reprezentanţilor Alianţei Civice din Germania – realizarea unui azil de noapte care, dacă va fi dus la bun sfîrşit, va deveni un proiect-pilot, primul dintr-o reţea medico-sanitară de ajutorare a celor care nu reuşesc, dintr-un motiv sau altul, să-şi găsească un loc într-o societate ieşită în sfîrşit din matca ei veche, fără a fi reuşit încă să intre într-una nouă. La toate cele menţionate mai sus se adaugă sutele de ediţii ale dialogurilor Alianţei Civice, desfăşurate în toată ţara, în capitale de judeţe, mici oraşe de provincie sau pur şi simplu la sate, pledînd, înainte de noiembrie 1996, **pentru schimbare** şi încercînd, după această dată, să **explice** problemele şi dificultăţile acesteia.

Dialogurile Alianţei Civice sînt, de altfel, punctul de contact dintre cele două planuri pe care s-a desfăşurat activitatea Alianţei, pentru că, pe de o parte, ele aparţin demersurilor educative din planul de lungă durată, iar pe de altă parte, ele folosesc unor scopuri politice de interes imediat. În cele ce urmează mă voi referi la acestea din urmă.

„Contractul cu România" şi „Reforma clasei politice"

La începutul anului 1996, cînd începe fragmentul de timp supus analizei noastre, Alianţa Civică se găsea pe un drum ce începuse în 1990, odată cu înfiinţarea ei şi cu anunţarea în prima sa conferinţă de presă a necesităţii realizării unei coaliţii a forţelor politice democratice. Acest drum nu a fost deloc simplu. El a trecut prin înfiinţarea Convenţiei pentru Instaurarea Democraţiei, un club de partide cu un impact public sub aşteptări; prin crearea unui partid, al cărui destin dezamăgitor şi nefericit n-aveam cum să-l bănuim şi căruia i-am dat numele nostru, pentru ca, intrînd în Convenţie, să mute credibilitatea Alianţei Civice asupra acesteia; şi, în sfîrşit, prin ideea fericită a creării unei coaliţii de partide şi asociaţii civice, Convenţia Democrată din România, care combina tradiţia democratică a partidelor istorice cu impactul public al asociaţiilor, dintre care Alianţa Civică putea, la o simplă chemare, să mobilizeze zeci sau chiar sute de mii de persoane fără o identitate propriu-zis politică. Acestei coaliţii Alianţa Civică i-a oferit, cu sprijinul Solidarităţii Universitare, PNŢCD şi AFDPR, candidatul la preşedinţie şi, după înfrîngerea din '92, preşedintele, pe care l-a sprijinit în continuare împotriva tuturor orgoliilor şi tendinţelor centrifuge, debordînd mereu în scandaluri de presă care scădeau credibilitatea Convenţiei şi şansele ei de victorie. (În paranteză fie spus, insuficienta victorie obţinută de CDR în noiembrie 1996 – şi deci recurgerea la actuala coaliţie, cu toată complexitatea problemelor ei – se datorează politicianismului acelei perioade şi acelor partide care, de altfel, în cele din urmă, au şi părăsit Convenţia).

Pe parcursul anului electoral 1996, Alianţa Civică şi-a pus toate forţele şi toate resursele la dispoziţia Convenţiei Democratice, contribuind într-un mod determinant la pregătirea acesteia prin cîştigarea alegerilor. Ea a fost catalizatorul, mediatorul şi slujitorul neobosit şi dezinteresat al coaliţiei care urma să producă schimbarea României. Alianţei Civice îi aparţine iniţiativa şi realizarea „Contractului cu România" şi a „Reformei clasei politice şi a administraţiei", documente adoptate de Convenţie şi care i-au asigurat acesteia, într-o mare măsură, succesul. De asemenea, Alianţa a pledat pentru calitatea candidaţilor Convenţiei, întocmind şi punînd la dispoziţia coaliţiei o grilă de selecţie în care figurau de la oferta politică la cea profesională, de la declaraţia de necolaborare cu fosta securitate la declaraţia de avere, criterii de selectare valorică a viitorilor candidaţi.

Nevoia de Alianţa Civică în alegeri

De asemenea, atît prin numeroşii ei membri, cît şi prin liderii ei, Alianţa a participat activ şi intensiv la campania electorală a CDR, de la organizarea bătăliei pentru Bucureşti pînă la străbaterea satelor, tîrgurilor şi iarmaroacelor, pentru a vorbi cu oamenii şi a-i convinge de promisiunile pe care noi înşine le credeam. *„Am avut nevoie de Alianţa Civică în 1990 pentru a nu ne pierde demnitatea, pentru a ne regăsi drumul spre speranţă în faţa atîtor întrebări fără răspuns. Avem nevoie de Alianţa Civică în 1996 pentru a cîştiga alegerile şi pentru a schimba destinele ţării. Vom avea nevoie de Alianţa Civică şi după 1996, cînd Convenţia Democrată va deţine puterea, pentru a ne aminti ce angajamente ne-am asumat şi pentru ca să ne oblige să le respectăm"*, spunea actualul preşedinte al României, preşedintele de atunci al Convenţiei Democrate, la începutul anului 1996. Citatul de atunci sper să nu sune nici prea nostalgic, nici prea subversiv azi. Fapt este că, într-adevăr, imediat după victorie, noi am început să le reamintim noilor demnitari, prietenii noştri politici, angajamentele asumate şi am încercat să-i obligăm – aşa cum ne recomanda fostul preşedinte al Convenţiei Democrate – să le şi respecte. Din păcate, între timp, dispăruse cadrul în care ar fi trebuit în mod normal să o facem. La cîteva zile după cîştigarea alegerilor s-a anunţat că la Cotroceni a fost invitată pentru consultări Convenţia Democrată. Dar nu au fost invitate decît partidele care o formau, cele ce fuseseră înscrise ca alianţă electorală, uitîndu-se să se facă şi înscrierea, conform articolului 26 din *Legea partidelor*, a coaliţiei formate din partide şi asociaţii. Adevărata Convenţie Democrată – cea care a cîştigat alegerile – nu fiinţa juridic, deci nu a putut fi consultată nici la încheierea protocolului coaliţiei, nici la stabilirea sacrosanctului algoritm, nici la formarea noului guvern. Intrarea în legalitate a adevăratei CDR, prin înscrierea la tribunal a coaliţiei complete, s-a făcut tîrziu, prin martie, cred, cînd nu mai era nimic de hotărît, şi oricum nu mai avea nici o importanţă. S-a ajuns astfel la situaţia în care –

(Continuare în pagina 10)

Congresul 5 al Alianţei Civice

ANA BLANDIANA

Alianţa Civică – STAREA DE VEGHE

(Urmare din pagina 9)

de exemplu – Solidaritatea Universitară, membru fondator al CDR, asociaţie formată exclusiv din profesori universitari, nu a fost consultată în problemele reorganizării Ministerului Învăţămîntului, nici în primul moment, nici mai tîrziu, cînd ele au devenit tot mai numeroase.

Odată cu acest moment a început pentru Alianţa Civică cel mai greu din cei 7 ani ai existenţei sale. Alianţa Civică, organizaţia care avea ca principală armă dialogul, se aflase pînă atunci în faţa unei puteri atît de adverse, încît nu se putea pune problema unui dialog. Acum, ea se află în faţa unei puteri formate din prieteni – şi uneori chiar din propriii ei membri –, dar cu care dialogul era, în mod explicabil, exclus. În acest an, Convenţia Democrată s-a întrunit de trei ori, de fiecare dată la cererea organizaţiilor civice, iar întrunirile au avut mai curînd aerul unor monoloage paralele şi al unor iritate îndepliniri de obligaţii. În acest timp, însă, sediile Alianţei Civice sînt asaltate zilnic de oameni care au votat Convenţia şi vin acum să transmită prin noi propuneri sau proteste legate de evoluţia reformei şi a situaţiei politice şi care nu vor şi nu pot să admită că noi nu mai avem posibilitatea să le transmitem mesajele către cei pe care i-am girat. După cum este greu sau imposibil de explicat de ce, azi, CDR, coaliţia aflată pe primul loc al sondajelor politice (în timp ce suma procentajelor obţinute de partidele care o formează este mult inferioară) nu mai funcţionează şi, poate, nici nu mai există. Cum am putea explica celor ce sînt alături de noi şi ne consideră împreună, că, în timp ce partidele din opoziţie încearcă să se coalizeze după modelul mărturisit al Convenţiei Democrate şi recunosc că au pierdut alegerile pentru că nu au avut sprijinul societăţii civile, partidele din Convenţie se preocupă fiecare doar de propriile sale interese – de cele mai multe ori prost înţelese – şi se arată agasate de pretenţia asociaţiilor de a mai funcţiona în CDR!

„Au existat nişte propuneri ca hotărîrile majore să fie luate numai de partidele cu reprezentanţă parlamentară, iar formaţiunile politice cu caracter civic să fie doar un fel de suportere ale partidelor politice. Eu nu am fost de acord cu acest punct de vedere – spunea Corneliu Coposu în 1995 – *fiindcă trebuie ţinut seama şi de ponderea formaţiunilor; or, după părerea mea, cele două formaţiuni, AC şi AFDPR, – de care mă simt cel mai apropiat în ce priveşte colaborarea cu noi – depăşesc multe din partidele care fac parte din Convenţie, din punct de vedere al numărului de aderenţi."*

O eventuală ieşire din CDR din cauza nefuncţionării

De cîtva timp se vorbeşte insistent despre ieşirea Alianţei Civice din Convenţie. Adevărul este că problema s-a pus cu seriozitate încă din zilele euforice de după victoria din 1996, cînd toţi simţeam că profeţia şi lupta politică a Alianţei se înfăptuiseră; ulterior, în cursul acestui an, două sondaje efectuate în filiale (unul în primăvară şi unul în urmă cu cîteva săptămîni) au dat rezultate înclinînd spre o astfel de soluţie. Şi, teoretic vorbind, într-adevăr aceasta ar fi soluţia corectă, pentru simplul motiv că necesitatea participării Alianţei, formaţiune civică, la o coaliţie politică era o dovadă de anormalitate a vieţii publice, anormalitate care e de sperat că se apropie de sfîrşit. Şi totuşi, problema ieşirii Alianţei din Convenţie se pune nu în primul rînd din motive teoretice (sîntem departe de normalitatea în stare să repună teoria şi logica în drepturi!), ci din cauza nemaifuncţionării CDR, care a dus la o încetare a relaţiilor dintre partidele şi asociaţiile Convenţiei. Blocajul este grav nu numai pentru că, în felul acesta, se încalcă un protocol (în care Convenţia este definită nu numai ca o coaliţie electorală, ci şi ca una de guvernare), nu numai pentru că în felul acesta încrederea electoratului în Convenţie este lăsată fără obiect, ci şi pentru că suspendarea acestui dialog înseamnă implicit suspendarea dialogului cu societatea civilă şi nesocotirea semnalelor (uneori alertante) care vin dinspre realitatea concretă spre cea a deciziilor politice.

Am rămas în aceste luni în Convenţie pentru a o ajuta şi obliga să nu piardă contactul cu viaţa reală de dincolo de ficţiunile politice, şi o vom părăsi numai cînd vom fi convinşi că am epuizat ultimul mijloc de a o ameliora din interior; iar dacă nu vom mai face parte din ea, nu ne vom îndrepta spre alte forţe politice, ci vom căuta mijloace mai eficiente de a convinge şi sprijini actuala putere să-şi pună de acord acţiunile şi principiile. În rezumat, vom rămîne aceiaşi prieteni, aceiaşi critici aspri şi ataşaţi, dar depinde de reactivarea Convenţiei dacă vocea noastră se va putea face auzită din interiorul Convenţiei sau din exteriorul ei. Oricum ar fi, credem că o critică severă dar sinceră este preferabilă linguşelilor unor oportunişti sau tovarăşi de drum, după cum – în ce ne priveşte – ştim să ne ferim de lauda bucuroasă a unor adversari politici, nelăsîndu-i să se bucure de criticile pe care le adresăm prietenilor. De altfel, am înaintat cu cîteva zile în urmă conducerii CDR propunerile noastre de reactivare a Convenţiei, propuneri de îndeplinirea cărora, în următoarele, să zicem, două luni, va depinde şi viitorul nostru statut în raport cu Convenţia. Ele sînt trei:

1. Reorganizarea şi punerea în stare de funcţionare a structurilor centrale şi locale ale CDR.
2. Reactivarea departamentelor de studii, funcţionale şi de comunicare ale CDR.
3. Participarea formaţiunilor civice la actul de decizie, atît la nivel central, cît şi la nivel local, potrivit protocolului Convenţiei, prin consultare prealabilă şi ratificarea de către CDR (central) a hotărîrilor luate în Consiliul de coordonare al coaliţiei guvernamentale şi de către Convenţia Democrată (judeţeană) a hotărîrilor privind administraţia judeţeană.

Reforma morală nu a început

Pledînd pentru funcţionarea continuă a Convenţiei, pledăm de fapt pentru şansele ei în viitorul scrutin (evident, mult mai probabile decît suma şanselor partidelor care o compun), pentru că nu se poate cere electoratului să voteze din patru în patru ani o entitate ce nu există decît din patru în patru ani. După cum nu se poate cere Alianţei Civice, în cadrul căreia s-au scris documentele electorale pe care s-a bazat victoria Convenţiei, să nu urmărească realizarea lor. Şi nu există nici o îndoială că realizarea lor este extrem de diferită: în timp ce „Contractul cu România" este în curs de realizare chiar dacă nu au fost respectate cu strictеţe termenele (merită elogiate eforturile Ministerului Lucrărilor Publice, în acest sens), reforma clasei politice, reforma morală, nu a început încă şi nici nu există semne că va începe curînd.

Astfel, colegul nostru, Valerian Stan, care n-a vrut decît să-i respecte spiritul, respectînd în acelaşi timp şi litera legii, a devenit un caz. Un exemplu în care

Foto: Florin Egănu

Ultimul miting inaintea victoriei (oct. 1996)

structurile puterii şi societatea civilă (de la omul de pe stradă pînă la directorii de ziare) s-au înfruntat violent şi din care a pierdut toată lumea. Chiar şi cei care i-au cerut demisia, iar apoi au cerut schimbarea caselor „pentru a intra în legalitate", dînd astfel o lovitură în plus guvernului din care fac parte, şi mai ales primului-ministru. De altfel, cazul Stan este în acelaşi timp un simbol al lipsei de dialog şi de comunicare, atît în Convenţie, cît şi în structurile executivului, ca şi dovada evidentă că, dacă reforma economică a început, reforma morală încă nu. Şi nu ne putem împiedica să ne întrebăm cu scepticism dacă prima poate reuşi în lipsa celeilalte.

La primul Consiliu Naţional din acest an, în iarnă, Alianţa Civică şi-a definit activitatea prin trei linii de acţiune: *atitudinea* civică, *asistenţa* civică şi *educaţia* civică. Ele existaseră întotdeauna, dar aspectul pur politic, de sprijinire a Convenţiei, le estompase, mai ales pe parcursul campaniilor electorale. După alegeri, Alianţa a funcţionat – pe linia atitudinii civice – ca o interfaţă între societatea civilă şi structurile puterii, sprijinind prin programe civice reforma cabinetului Ciorbea şi organizînd dezbateri în care a pus faţă în faţă factorii de decizie, pe cei de specialitate şi fragmentul societăţii interesat de problemele respective. Au fost, astfel, organizate interesante confruntări pe tema accesului la arhive, a problemelor învăţămîntului, a protecţiei siturilor arhitectonice, a funcţionării justiţiei, a împărţirii administrativ-teritoriale şi altele. De asemenea, prin comunicatele şi intervenţiile publice ale liderilor ei, Alianţa a intervenit susţinînd sau cenzurînd una sau alta din hotărîrile executivului.

Pornind de la ideea, acceptată de toată lumea, că succesul reformei depinde în bună măsură de explicarea ei, am încercat să compensăm măcar în parte inexistenţa Departamentului Informaţiilor Publice al Guvernului prin intervenţii personale în mass-media sau prin dialoguri ale Alianţei Civice organizate în mediile sensibile, cu probleme generate de tranziţie.

Cum putem, însă, fără a deveni ridicoli, să sprijinim un guvern ai cărui membri ne insultă pe posturile de televiziune sau în paginile ziarelor? Şi chiar dacă este vorba despre aceleaşi persoane care ne considerau inamici publici în urmă cu şase-şapte ani, una este s-o fi făcut în numele guvernului Roman, în timpul regimului Iliescu, şi cu totul altceva să o facă în numele guvernului Ciorbea, preşedinte fiind Emil Constantinescu. După cum se vede, lipsa de măsură, ca şi lipsa de logică, dau în politică rezultate mai jenante decît în alte domenii, iar morala întoarcerii şi a celuilalt obraz nu poate exista în afara oricăror limite.

Un guvern de specialişti

În încheiere, şi pentru că ne aflăm în zilele şi săptămînile unei nesfîrşite remanieri, aş vrea să vă rog să-mi permiteţi să amintesc un document adoptat de Consiliul Naţional al Alianţei Civice şi înaintat Convenţiei în **iulie '95**. Dacă-mi permiteţi, fiind concis, îl voi reproduce în continuare:

„În perspectiva cîştigării alegerilor parlamentare şi pentru ca această victorie să poată reprezenta o schimbare reală în situaţia ţării, CDR are obligaţia să se pregătească pentru preluarea puterii executive.

Pregătirea presupune, pe de o parte, cunoaşterea exactă a situaţiei din ministere (scheme organizatorice, personal, structuri adiacente), mergîndu-se pînă la disocierea cadrelor de experţi şi tehnicieni de reală competenţă de cele care s-au menţinut doar pe bază politică; pe de altă parte, crearea unei bănci de date privind rezervele umane ale Convenţiei Democrate în ceea ce priveşte experţii şi personalităţile politice din diversele domenii de activitate guvernamentală.

În acest sens, Alianţa Civică va insista ca fiecare formaţiune din CDR să înainteze o listă de nume cu specificarea ministerului sau domeniului în care este competent, astfel încît pentru fiecare minister să avem la dispoziţie o rezervă de cadre necesară în momentul în care se va pune problema reorganizării.

În acelaşi sens şi în acelaşi scop, formaţiunile CDR ar trebui să pregătească şi să propună rezerve umane calificate pentru ocuparea locurilor din care se poate determina şi coordona schimbarea la nivelul judeţelor şi al oraşelor.

Alianţa Civică propune stabilirea datei limită de prezentare a acestor propuneri pentru 1 septembrie 1995."

Acest text – după părerea mea, esenţial pentru felul cum ar fi fost bine să se desfăşoare lucrurile după alegeri, a fost adoptat de CDR cu destulă reţinere şi luat în serios numai de noi. Am întocmit şi am predat Secretariatului CDR zeci de dosare de specialişti, cu menţionarea nu numai a domeniului, ci şi a ofertei lor pentru domeniul respectiv, a felului în care văd aplicată reforma în acest sector. Cred că nu le-a deschis nimeni, şi nici nu ştiu dacă mai există pe undeva. De altfel, tot noi am propus, între cele două tururi de scrutin, deci după cîştigarea alegerilor parlamentare, optarea pentru un **guvern de specialişti**, nu în sensul că s-ar fi renunţat la sacrosanctul algoritm, ci în sensul că persoanele alese ar fi trebuit să fie experte în problemele ministerelor respective. Şi asta pentru că, din punctul nostru de vedere, viziunea politică şi cea profesională nu trebuie să se opună, ci să se completeze.

Persoanele care au dreptate împotriva tuturor sfîrşesc prin a fi antipatizate de toată lumea. Nu ştiu dacă, în aceeaşi situaţie, organizaţiile au aceeaşi soartă, dar, chiar şi cu acest risc, Alianţa Civică şi-a propus de la început, şi nu a renunţat nici acum, să fie deşteptătorul care sună trezirea. Trezirea la responsabilitate, la profesionalism, la eficienţă, la justiţie, la adevăr, la respectul pentru propriul nume şi pentru inteligenţa şi încrederea celorlalţi; trezire la principiile care rămîn, în timp ce rangurile trec şi se uită. Este vorba de o trezire la istoria înţeleasă ca efort existenţial pentru ieşirea din dezastru, o istorie în care Alianţa Civică reprezintă starea de veghe care este în acelaşi timp definiţia democraţiei şi a societăţii civile. Două noţiuni care nu pot reuşi decît împreună.

Raportul prezentat la Congresul al V-lea al A.C.
29 noiembrie 1997
(Subtitlurile aparţin redacţiei)

Congresul 5 al Alianţei Civice

EMIL CONSTANTINESCU

Adevărul trebuie spus oricînd, oricui şi cu orice preţ

Sînt în continuare membru al Alianţei Civice

Mă aflu aici, în primul rînd, în calitatea mea de membru fondator al Alianţei Civice, de candidat direct al ei în două alegeri prezidenţiale, în 1992 şi în 1996. De altfel, sînt în continuare membru al Alianţei Civice – cel puţin, aşa mă consider – şi doresc să-mi păstrez în continuare acest statut, dacă, fireşte, Alianţa nu va simţi că prezenţa mea în rîndurile ei compromite obiectivele pe care şi le-a fixat, sau principiile în temeiul cărora funcţionează ca organizaţie civică.

Uitîndu-mă acum în sală, îmi dau seama că nu toţi cei care am pornit la drum, în 15 noiembrie 1990, am rămas pînă astăzi împreună. Mulţi dintre noi au urmat căi diferite. Unii, pe baza experienţei pe care au acumulat-o în acţiunea civică, şi-au asumat responsabilităţi politice directe. Alţii şi-au schimbat, între timp, convingerile. Unii au renunţat, pur şi simplu, din oboseală, din dezamăgire faţă de un efort care, aproape şapte ani la rînd, a întîrziat să se lase încununat de succesul care părea atît de aproape în 1990. Alţii, probabil cei mai puţini, stăruie în credinţa lor în idealurile de la început, chiar dacă, uneori, din motive din cele mai diferite, nu mai fiinţează în cadrul Alianţei Civice. Alţii sînt aici, în această sală, pentru a-şi pune întrebări, pentru a reflecta şi pentru a acţiona. Sînt profund interesat, de aceea, nu numai ca preşedinte al României, dar şi cu titlu personal, de dezbaterile din acest congres, dezbateri care, am convingerea, că se vor dovedi serioase, cinstite şi, mai ales, adevărate.

Ca orice congres, şi acest congres al V-lea va constitui şi un prilej de bilanţ. Dar cred şi sper că va constitui, mai ales, un moment de reflecţie şi dezbatere asupra a ceea ce reprezintă acum Alianţa şi asupra misiunii pe care aceasta o are de îndeplinit în viitor. Congresul s-a deschis inspirat, cu un film al reîntoarcerii în timp, al rememorării unor momente care, iată, au devenit istorie. Ca şi dumneavoastră, sigur, am fost şi eu profund atins de acest film în care i-am recunoscut pe mulţi din cei de la început. A fost, pentru o clipă, printre noi şi imaginea celor care s-au dus şi, printre ei, mentorul meu politic şi moral, Corneliu Coposu, şi duhovnicul meu, preotul Voicescu. Din lumea în care sînt acum, ei poate veghează asupra noastră. Aş vrea ca să putem avea tăria să transformăm această emoţie în acţiune. Şi sîntem aici pentru a acţiona. Sîntem aici, de asemenea, pentru a dezbate o realitate nouă, pentru că istoria nu se repetă niciodată. În orice dezbatere, un bilanţ nu poate fi ocolit. Şi chiar dacă el poate consuma o parte din energia pe care trebuie s-o dedicăm proiectelor de viitor, nu pot să nu constat şi eu la începput cît de important a fost rolul pe care Alianţa Civică l-a jucat în anii postcomunismului. Pentru că a fost, în acel moment, fără îndoială, principalul „laborator" al conştiinţei civice româneşti. Şi, aşa cum arăta preşedinta de atunci şi de acum a Alianţei Civice, ea a reprezentat locul geometric al numeroaselor iniţiative cetăţeneşti care au vizat degajarea mentalităţilor şi comportamentelor colective din tiparele totalitarismului. Fără aceasta, n-am fi reuşit să mutăm înainte societatea românească. Şi rolul Alianţei Civice nu va putea fi niciodată de nimeni evitat.

Pe de altă parte, la fel de adevărat este că Alianţa Civică a fost motorul şi liantul formării Convenţiei Democratice. Alianţa Civică a organizat efortul anonim şi dezinteresat a sute de mii de români care, împreună cu militanţii partidelor membre ale Convenţiei, au făcut posibil deznodămîntul politic benefic marcat de alegerile prezidenţiale şi legislative din noiembrie 1996. Şi sînt aici pentru a aduce omagiul meu Alianţei Civice pentru rolul pe care l-a avut în această schimbare, pe care iarăşi cred că istoria, la timpul ei, o va judeca. Alianţa noastră, zic *a noastră* pentru că s-a constituit tocmai în vederea unui asemenea deznodămînt. Victoria forţelor democratice la alegerile din noiembrie 1996 a pus însă Alianţa Civică într-o situaţie istorică pe de-a-ntregul nouă. Unul din membrii ei fondatori a ajuns preşedinte al României, în vreme ce o a doua personalitate, care s-a alăturat pe parcurs Alianţei şi pe care aceasta l-a susţinut în alegerile locale ca primar al Capitalei, a devenit prim-ministru al Guvernului României. Mulţi alţii sînt miniştri sau conduc instituţii fundamentale ale statului român. Să însemne oare aceste evenimente, ca şi, în general, schimbarea de orientare politică pe care o trăim de aproape un an, că Alianţa Civică şi-a atins obiectivele şi că şi-a epuizat menirea? Cred că n-ar trebui să uităm acum, cînd trebuie să dezbatem această situaţie nouă, lecţia majoră pe care Alianţa a predat-o, vreme de şapte ani, societăţii româneşti în ansamblul ei: adevărul trebuie spus oricînd, oricui şi cu orice preţ.

Emil Constantinescu la tribuna Alianţei Civice (29 nov. 1997)

Alianţa este pe cale de a se constitui într-un club al frustrărilor

M-am gîndit foarte mult la ce voi spune astăzi. Să vin doar pentru a prezenta omagiul, mulţumirile mele Alianţei Civice, şi pentru a lăuda eforturile sale? Sau de a spune acest adevăr în primul rînd foştilor, actualilor şi, sper, viitorilor mei prieteni din Alianţa Civică? Fiindcă adevărul înseamnă, în orice caz, şi adevărul despre tine. După un an de la alegerile cîştigate de forţele democratice, cred că trebuie să ne punem împreună întrebarea: ce a făcut, ce ar fi trebuit să facă şi ce poate spera că va face Alianţa Civică? La ce este oare dispusă să-şi raporteze acţiunile şi luările de poziţie? La principiile ei fondatoare, sau la conjunctura politică şi socială a momentului actual? Părerea mea sinceră este că, de prea multe ori, Alianţa Civică, ca şi o mare parte a intelectualilor români s-au raportat mai degrabă la această conjunctură decît la principii. Am impresia că, într-un fel, Alianţa Civică este pe cale de a se constitui şi într-un club al frustrărilor. Motive există. Aşa cum situaţia este complet nouă, aşa cum încă toţi sîntem robii unor mentalităţi trecute. Nici Alianţa Civică n-a reuşit să modifice total mentalitatea totalitară, nici în societate şi nici în rîndurile ei. Marea parte a intelectualităţii, în mod sigur mass-media şi o parte a Alianţei Civice, mai consideră ca un etalon de manifestare a independenţei opoziţia faţă de putere. Am constituit atunci, în noiembrie '90, Alianţa Civică nu ca pe o organizaţie de luptă a societăţii civile împotriva puterii politice – oricare ar fi aceasta. Am întemeiat atunci Alianţa Civică ca pe un cadru de concentrare a energiilor intelectuale şi cetăţeneşti în direcţia schimbării unei puteri pe care nu o consideram atunci la înălţimea sarcinilor pe care tranziţia le punea în faţa României. Alianţa Civică a fost şi este, prin urmare, o creaţie pozitivă, o instanţă care a afirmat principii, valori şi credinţă. Ea nu a fost, şi nădăjduiesc că nu este, o instituţie menită doar să conteste. Contestarea a fost, pentru Alianţa Civică, vreme de şapte ani, un mijloc, nu un scop. Scopul a fost, de-a lungul acestei perioade, schimbarea unei puteri considerate ostile intereselor adevărate şi fundamentale ale României. De un an, acest scop – schimbarea puterii – a fost atins.

Confuzia dintre puterea legală şi puterea de fapt

Şi, sigur, aşa cum s-a spus, Alianţa Civică este, alături de partidele din Convenţia Democratică, autoare a noii puteri din România. Ea poate, desigur, astăzi, printr-un gest neeliberat total de tentaţia orgoliului, să refuze să-şi asume dreptul de autor al unei construcţii pe care consideră că nu o mai reprezintă sau chiar o compromite. Dar nu cred că ar trebui să trecem cu vederea (şi faptul a fost rareori spus în 12 luni) că victoria în alegerile prezidenţiale şi parlamentare din noiembrie '96 nu a coincis decît cu dobîndirea puterii din punct de vedere legal. Mult prea frecvent se face confuzia între **puterea legală** şi **puterea de fapt**. În societăţile bazate pe democraţia reprezentativă şi pe economia de piaţă, puterea reală, puterea care generează decizii, puterea care influenţează, puterea care hotărăşte este îndeobşte puterea economică. Această putere nu o deţinem nici în proprietatea privată, nici în proprietatea de stat, la nivelurile medii şi inferioare de decizie. Factorului politic îi revine funcţia de a armoniza şi coordona acum o diversitate nouă de centre ale puterii economice, care sînt în curs de formare printr-un proces extrem de dificil. De un an de zile, în România, puterea legală aparţine Convenţiei Democratice şi aliaţilor săi. Puterea reală, puterea existentă iniţial în vîrfurile tuturor structurilor administrative şi încă persistentă în partea mediană şi în baza structurilor administrative ale statului, nu coincide, de multe ori, cu această putere legală. Alte centre de putere se exprimă, puternic, inclusiv prin mass-media, în România.

A existat oare o reală posibilitate de schimbare? În cît timp s-a putut face aceasta? Există oare, undeva în lume, posibilitatea schimbării structurilor administrative peste noapte fără o traumatizare excesivă a societăţii? Există o altă posibilitate, decît cea dintr-un stat dictatorial, şi vreun alt model decît cel comunist, de a schimba brusc prin eliminare această situaţie? Am reflectat suficient la acest lucru? Şi dacă am propus un model democratic, sîntem gata să ni-l asumăm pînă la capăt? Şi, în al doilea rînd, dacă schimbăm, cu cine schimbăm?

Sînt atacat zi de zi, săptămînă de săptămînă, lună de lună, pentru afirmaţia pe care am făcut-o privind pregătirea celor 15 mii de specialişti. Este o idee pe care am avansat-o la o întrunire a Alianţei Civice şi apoi a Convenţiei Democratice, la Timişoara. De atunci am rugat oamenii incompetenţi sau corupţi din structurile fostei puteri. Vreau să vă spun că aceşti 15 mii de specialişti există, şi mulţi dintre ei sînt în rîndurile dumneavoastră. Dar cea mai mare parte a lor nu au fost dispuşi să îşi asume responsabilitatea directă. Nu au fost dispuşi. Şi nu sînt dispuşi. Se poate spune că nu au fost lăsaţi să o facă. Se poate spune că au fost blocaţi. Că n-au putut să ocupe aceste locuri, deşi au vrut. Că partidele politice, prin algoritme, i-au împiedicat şi i-au eliminat, că au creat un sistem de blocaj. În fine, probabil, este adevărat, dar adevărul nu este niciodată simplu. Adevărul nu este niciodată unilateral. Şi nimeni nu poate să-şi asume vreodată tot adevărul de partea lui.

În 12 luni nu se pot soluţiona contradicţii adunate de 70 de ani

De asemenea, de multe ori se omite un fapt esenţial, că, într-un timp extrem de scurt la scara istoriei, de doar 12 luni, nu se pot soluţiona toate contradicţiile acumulate în societatea românească vreme de 50 de ani, uneori chiar de peste 70 de ani. Mai ales, că puterea legală nu are numai misiunea de a desface nodul acestor contradicţii istorice, dar şi rolul de a răspunde în regim de urgenţă provocărilor prezentului şi, mai ales, sfidărilor celui de-al treilea mileniu, care nu mai permite nici o amînare.

Societatea românească este o societate în convalescenţă, încă traumatizată, în căutarea identităţii, locuită de spaime şi nostalgii, bîntuită de orgolii, neeliberată pe de-a întregul de spectrul bolilor de care a suferit sub totalitarism. Ca orice convalescent, societatea noastră este deosebit de sensibilă şi încordată. Presiuni puternice în diferite locuri pot stîrni din nou frica, amintirea servituţii, ca şi resentimente, panică sau neîncredere. Care este rolul pe care şi-l poate imagina pentru sine Alianţa Civică, într-un asemenea context? Să fie oare vorba numai despre rolul de sfătuitor şi mentor al puterii? Sau despre rolul de deţinător unic al soluţiilor pe care le oferă celor aflaţi la guvernare? Sau, dimpotrivă, ne-am putea imagina rolul Alianţei Civice sub specia acţiunii şi a unei responsabilităţi complexe şi dificile, care mai cuprinde încă sacrificii şi, în primul rînd, sacrificarea orgoliilor? Dacă da, despre ce acţiune şi despre ce responsabilitate avem dreptul să vorbim? Fără îndoială, asumarea unei acţiuni directe în structurile executive ar impune poate un fel de divorţ temporar faţă de formele clasice ale iniţiativei civice. Nu însă şi faţă de principiile acţiunii civice.

(Continuare în pagina 12)

Congresul 5 al Alianţei Civice

EMIL CONSTANTINESCU

Adevărul trebuie spus oricînd, oricui şi cu orice preţ

(Urmare din pagina 11)

Cu alte cuvinte, Alianţa Civică este îndreptăţită dintr-o asemenea perspectivă să arunce o privire critică în palatele Puterii. Şi trebuie să o facă. A dobîndit, timp de şapte ani, autoritatea morală pentru asemenea atitudine. Ceea ce trebuie analizat aici,este însă sensul pe care îl dăm noţiunii de critică. Şi doamna preşedintă Ana Blandiana a abordat frontal acest concept. A critica pe cineva înseamnă, la nivelul limbajului comun, a-l vorbi de rău, a incrimina comportamentele şi faptele. În sens mai riguros însă, în sensul propriu-zis etimologic al cuvîntului, a critica înseamnă a cerne, a trece prin sita raţiunii, a evalua faptele şi vorbele cuiva în temeiul unor criterii precise şi legitime. Iată de ce împărtăşesc total acel tip de definiţie a criticii pe care doamna Blandiana l-a enunţat anterior. În domeniul politic, are dreptul la critică numai cel care se bizuie pe o viziune coerentă şi clară asupra societăţii. Numai cel care o poate face într-un spirit pozitiv şi afirmativ. Nu întotdeauna în faţa puterii se impune o atitudine de neîncredere, ca şi cum puterea, orice putere, ar fi mereu coruptă, vinovată şi suspectă.

Locul meu în asumarea directă politică a plecat, printre altele, şi de la o observaţie pe care Ana Blandiana o făcea în primăvara lui '90, cînd ne-am găsit împreună în balconul Universităţii. Am avut atunci o discuţie, într-o perioadă în care se încerca să se spună că, în regimul ceauşist, toţi au mintit, toţi au colaborat, toţi au pactizat. Şi Blandiana spunea: *„Eu n-am făcut acest lucru şi nu înţeleg de ce trebuie să admit că toţi au făcut acest lucru"*. Este motivul care a stat şi la baza tuturor acţiunilor mele ulterioare. Nu înţeleg de ce trebuie să acceptăm că toţi au colaborat la acţiuni reprobabile. Sînt acum preşedinte şi pentru a arăta că nu este aşa. Şi, cînd nu voi putea dovedi acest lucru, voi pleca. Sînt acolo pentru a arăta că nu sînt dispus să fac compromisuri nici pentru trecut, nici pentru prezent şi, mai ales, în numele viitorului. Cu nimeni, absolut cu nimeni, nici chiar cu Alianţa Civică.

Cred că astăzi trebuie să plecăm de la ideea că Alianţa Civică se află în faţa unei puteri legale care-i aparţine în bună măsură. Şi, de aceea, critica puterii ar trebui să se desfăşoare în acest spirit, după părerea mea, riguros, pozitiv şi afirmativ, ca o cernere, ca o evaluare, ca o îndreptare şi nu ca o permanentă şi suspicioasă ostilitate. Şi la acest nivel cred că Alianţa Civică trebuie să-şi asume astăzi, ca şi în urmă cu şapte ani, din nou, răspunderea. Pentru că cei care şi-au asumat răspunderea în momente grele şi dificile sînt tot cei care trebuie să o facă şi în alte momente grele şi dificile, pentru că şanse ca alţii să mai apară sînt, cu excepţia celor tineri, reduse. Societatea românească s-a cernut decisiv atunci. Cei care aveau ceva de spus ca rezistenţă şi conştiinţă au spus-o atunci. Acum a apărut un alt tip de răspundere, capabilă să reaşeze Alianţa Civică în centrul vieţii civice şi intelectuale româneşti. O asemenea responsabilitate este însă extrem de dificil de asumat, pentru că ea ar putea fi descrisă ca o interfaţă între putere şi o societate marcată încă de intoleranţă, extremism, frustrări şi ură. Mai ales ură.

Este prima şi, cred, ultima oară cînd accept să particip la un congres cu o condiţie

Invitaţia mea la acest congres s-a făcut sub o condiţie. Este prima oară în viaţa mea, şi ultima cred, în care accept să particip la un eveniment sub o condiţie. Mi s-a cerut ca, în mod expres, să combat o afirmaţie făcută într-un interviu prin care Alianţa Civică era pusă pe un plan cu partide extremiste. Denunţ această afirmaţie şi o fac în termenii cei mai expliciţi şi cei mai clari. Nu aceasta este problema. Am făcut-o tacit şi nu credeam că este cazul ca fiecare interviu să fie comentat, chiar dacă a fost vorba de un membru al partidului de guvernămînt. Am făcut-o în mod direct şi pot s-o mai fac şi de 10 ori, deoarece era o afirmaţie absurdă. În acelaşi timp, însă, vreau să vă spun că am resimţit permanent ca o profundă insatisfacţie faptul că niciodată, atunci cînd preşedintele ţării, sau primul-ministru, sau alţi oameni care au o responsabilitate au fost atacaţi în mod mîrşav şi violent cu minciuni, nu li s-a luat apărarea, sau, dacă s-a făcut, s-a făcut foarte rar, chiar atunci cînd era vorba de minciuni evidente. Sigur, se poate spune că nu este nevoie de acest lucru. Sigur, se poate obiecta că preşedintele are suficientă putere şi nu este nevoie să fie apărat.

În România solidaritatea umană funcţionează prost

Dar, totuşi, poate ar trebui să existe o colegialitate care să acţioneze în dublu sens. Şi, în România, tocmai această solidaritate umană funcţionează prost. Şi este marea dramă a societăţii româneşti. Eu am suferit puternic cînd o cunoscută scriitoare, membră fondatoare a Alianţei Civice, a fost injuriată într-un mod obscen într-o publicaţie de mare tiraj. Nimeni nu a dat replica necesară. Am urmărit cu sufletul la gură, săptămîni de-a rîndul, ca marii intelectuali ai acestei ţări să ceară dreptul de a apărea la Televiziune, pentru replică, sau a folosi ziarele, aşa cum o fac prompt cînd ei înşişi sînt atacaţi. Ca să nu mai fie nici un fel de confuzie, precizez că este vorba de Gabriela Adameşteanu. M-aş fi aşteptat să îşi spună poziţia foarte clar şi să îi ia apărarea, să facă în aşa fel încît aceste lucruri să nu mai fie permise. De multe ori, multele minciuni spuse nu au fost contracarate, poate şi pentru că nu a existat încrederea că cei calomniaţi nu puteau face lucrurile de care erau acuzaţi. Poate pentru că şi în mintea multora dintre dumneavoastră există acest stereotip mental, care şi-a cîştigat drept de cetate, că puterea corupe. Eu nu voi rămîne acolo decît atîta timp cît această afirmaţie nu va fi adevărată. Dar m-a durut de multe ori, pentru că mi-am dat seama că foarte multe minciuni care se propagau prin presă au fost crezute .

Mai este un lucru care, cred eu, că trebuie abordat la fel de cinstit şi la fel de clar, chiar dacă nu este simplu pentru nimeni dintre noi. Eu cred că Alianţa poate să fie acea punte care poate explica puterea societăţii şi societatea puterii, într-o societate marcată profund de lipsa unui dialog, de un individualism exacerbat în care fiecare vorbeşte despre sine. Urmăresc de multe ori, seara, dezbaterile televizate şi văd că, oricine apare – şi orice se discută – vorbeşte despre sine ca şi cum ar fi unicul deţinător al adevărului şi unicul reprezentant al moralei. Această dublă, extrem de dificilă sarcină de a explica puterea societăţii şi societatea puterii cere un sacrificiu care la noi pare aproape imposibil: acela de a nu mai vorbi în numele tău, ci în numele celorlalţi.

Este necesar acest lucru? Are nevoie o putere să fie apărată? N-are ea la dispoziţie suficiente mecanisme de stat, ca să mai fie nevoie de acest lucru? Şi, în fond, de ce să nu se explice singură? Există o raţiune obiectivă. Cei care şi-au asumat răspunderea acţiunii directe îşi găsesc foarte rar timpul de a explica în detaliu sensul şi obiectivele strategice ale misiunilor politice. Şi nici nu ar trebui să facă acest lucru, pentru că rolul lor este să acţioneze, nu să explice. Timpul explicării se deduce din timpul acţiunii.

Înainte de a veni la această conferinţă, am discutat cu oamenii din piaţă, veniţi din toate colţurile ţării. Şi mi-au spus: *„Vă mulţumim că aseară, la TV, ne-aţi explicat cum stau lucrurile"*. Pentru mine a fost emoţionantă opinia lor. Dar nu este rolul preşedintelui să facă acest lucru. Nu este rolul primului-ministru, nu este rolul miniştrilor. Pentru că povara administrării grijilor de zi cu zi ale cetăţenilor, efortul de a face în aşa fel ca aceste griji să devină din ce în ce mai puţine reprezintă o sarcină care epuizează. Şi, pe de altă parte, oamenii puterii, prin însăşi poziţia pe care o ocupă, nu pot conta adesea nici pe credibilitatea de care au nevoie pentru a-şi justifica propriile acţiuni şi măsuri. Pentru că din start ei nu sînt crezuţi, din start sînt consideraţi partizani. Şi cineva trebuie să o facă. Şi, în România, acest lucru nu-l face acum aproape nimeni. Există o forţă uriaşă, care este forţa televiziunii, în acest moment, care poate muta rapid, prin subcultură, prin demagogie, în mod negativ, mentalitatea oamenilor, mult mai mult şi mai rapid decît o puteau face, în mod pozitiv, drumurile pe care le făceam noi în ţară sau marile mitinguri de altădată, pentru că istoria nu se mai repetă. Aceste mitinguri nu se vor mai repeta decît, poate, într-un moment în care, poate, această putere se va prăbuşi şi ea. Şi poate va veni o mişcare populară care să ne măture de la putere, nu pentru că n-am făcut ce trebuia, nu pentru că am furat sau am mintit, ci pentru că n-am ştiut să explicăm ce am făcut. Unde va fi Alianţa Civică atunci? Vă rog să meditaţi la acest lucru, pentru că fiecare trebuie să-şi asume un anume tip de responsabilitate, pentru că locul neocupat se ocupă repede de către altul. Locul competenţilor se ocupă de incompetenţi. Locul oamenilor morali se ocupă de oameni imorali. Ei există şi pot apărea oricînd în spatele unor lideri onești. Vor apărea, în mod categoric, oameni care vor dori să-şi folosească poziţiile pentru a-şi realiza avantaje personale, care vor participa la forme incipiente sau mai mari de corupţie, care vor încerca să blocheze competenţii pentru a-şi ascunde incompetenţa lor. Categoric vor apărea. Dar acest lucru trebuie să declanşeze o reacţie acum, şi nu cînd va fi prea tîrziu. Locurile neocupate de oamenii cu prestigiu pe ecranele televizoarelor, care mută cu o viteză extraordinară mentalitatea oamenilor, sînt ocupate de demagogi sau impostori. Seară de seară. Unde sînt oamenii care să spună adevărul? Ei nu sînt pe acele scaune. Nu ştiu de ce nu sînt. Nu li se cere să laude preşedintele, guvernul sau puterea. Nu li se cere acest lucru, pentru că, dacă ar face-o, ar fi foarte rău. Li se cere să explice. Li se cere, în acest context de prezentare catastrofică a realităţii, în care totul este rău, în care se spune că nu s-a făcut nimic bun, să explice că s-au făcut şi lucruri rele şi unele lucruri bune. Li se cere să facă minima analiză, care trebuie să plece de la cel puţin doi termeni. Această analiză nu există. Am auzit un distins cercetător şi cunoscut politolog, care, într-o seară, la televizor, repeta la infinit: *„acest guvern este rizibil, este o catastrofă politică, este o catastrofă socială"*. Problema este că nu era nimic de rîs. Acest guvern a făcut greşelile lui, a avut ezitările lui, lipsa lui de organizare, idei greşite. Dar nu e nimic de rîs în asta. Este de discutat, este de combătut, sînt soluţii de propus. Din acest punct de vedere, cred că Alianţa Civică ar trebui să-şi investească autoritatea morală, explicînd societăţii că puterea poate greşi şi că greşeşte, dar, în acelaşi timp, că vocaţia ei, cel puţin, este aceea de a fi de folos societăţii. Oricît de dificilă ar fi o asemenea responsabilitate, şi este foarte dificilă, convingerea mea este că nimeni în afara Alianţei Civice nu şi-o poate asuma în acest moment.

Staff-ul Alianţei Civice, înainte de cîştigarea alegerilor: Ana Blandiana, Petre Mihai Băcanu, Emil Constantinescu

Dacă nu îndrăzneşti să cobori în noroiul tranşeelor, speranţa rămîne doar un vis tot mai palid

În ultimele cuvinte, vreau să spun că, azi-noapte tîrziu, am fost obligat să găsesc un moment de linişte ca să-mi pregătesc mesajul pe care îl voi adresa naţiunii cu ocazia Zilei Naţionale, la Alba Iulia. Am scos din bibliotecă mai multe cărţi care ilustrau acel moment, de acum 79 de ani. Cărţi de istorie, cărţi de memorialistică, dar şi cărţi de literatură. Astăzi, toată lumea este de acord că participarea României la primul război mondial a fost decisivă pentru desăvîrşirea unităţii naţionale, că a răspuns unor aspiraţii larg răspîndite în opinia publică, a unei dorinţe arzătoare a marii majorităţi a românilor, şi din Regat, şi din toate provinciile aflate sub dominaţie străină. Fraza asta pe care v-o spun acum este de o banalitate totală, căci ce poate fi mai banal decît ce este adevărat. Dar, în acelaşi timp, nu putem uita tonul extrem de amar pe care literatura românească a vremii l-a avut imediat după război, despre război şi despre anii care i-au urmat, de la romanele şi dramele lui Camil Petrescu pînă la romanul lui Cezar Petrescu, cu titlul atît de sugestiv ***Întunecare***. Răsfoind aceste cărţi citite de mult, mi-am dat seama că pentru ei victoria părea a fi un fruct otrăvit şi foarte amar. Sigur, marea literatură nu poate fi voioasă.

Sigur că războiul de atunci a fost lung şi istovitor şi a lăsat traume foarte adînci. Acum am ieşit şi noi dintr-un război lung şi istovitor, al „românilor împotriva românilor", care a lăsat traume la fel de adînci. Şi, dincolo de regula ficţiunii sau de sentimentele intelectualilor, se pare că acesta este şi blestemul înfăptuirii. Fiindcă niciodată fapta nu poate avea strălucirea şi înaripărea speranţei. Dar dacă nu îndrăzneşti să cobori în noroiul tranşeelor, speranţa rămîne doar un vis frumos şi tot mai palid.

Discursul preşedintelui României, Emil Constantinescu, la Congresul al V-lea al Alianţei Civice

Bucureşti, 29 noiembrie 1997

(Subtitlurile aparţin redacţiei)

DOINA JELA

Reconstituirea unui asasinat

„Această dragoste care ne leagă" reconstituie, documentar, pornind de la piese din arhivele fostei Securități, scrisori, interviuri cu supraviețuitori, dialoguri cu martori, istoria emblematică a uneia dintre cele mai oribile crime ale poliției politice în vremea lui Dej.

Ecaterina Bălăcioiu fusese profesoară, inspectoare generală de limba franceză pentru învățămîntul secundar, soție a scriitorului E. Lovinescu. În 1958, cînd avea 71 de ani, este arestată, anchetată, implicată într-un proces – înscenare de tip stalinist și condamnată la 18 ani de temniță grea pentru niște vini inventate.

Totul pentru a se obține de la ea o scrisoare prin care să-i ceară fiicei, Monica Lovinescu (care la acea oră lucra la Radio Paris), să colaboreze pentru regimul comunist.

Cum Ecaterina Bălăcioiu refuză să facă acest lucru, călăii ei o lasă fără asistență medicală. Moare în închisoarea Văcărești, la 6 iunie 1960, și este azvîrlită în groapa comună.

Un supraviețuitor

Adrian Hamzea este ultimul supraviețuitor al grupului în care a fost condamnată Ecaterina Bălăcioiu. Tribunalul, crezîndu-i pe toți morți, vrea să-i reabiliteze, să lase și dosarul acesta să-și doarmă somnul de veci într-o groapă comună, ca și Ecaterina Bălăcioiu, sau să fie ars ca nefolositor.

În ziua cînd mă întorceam de la Ministerul de Justiție, unde cerusem să văd dosarul acesta, găsesc în cutia poștală o revistă *Vatra* și în revista *Vatra* un articol semnat Adrian Hamzea.

În iunie 1997, cînd Curtea Supremă de Justiție l-a rejudecat cu discreție, din lotul Banu Dumitru–Stelian Diaconescu, în care Ecaterina Bălăcioiu fusese inclusă numai pentru că trebuia să se justifice cumva arestarea ei, nu mai existau decît doi supraviețuitori: Valentina Șestopaly, prietena lui Stelian Diaconescu (Ion Caraion), cu care, la ieșirea din închisoare, acesta s-a căsătorit iar la plecarea din țară a luat-o cu el în Elveția, și Adrian Hamzea, „complicele" lui Ion Caraion.

Valentina Șestopaly n-a fost convocată, tocmai din Elveția (și, de altfel, nici n-a fost reabilitată), iar Adrian Hamzea nu se poate nici el deplasa de la Brașov la București. Trimite, în acest sens, un dosar aproape în toată regula, cu filme, fișe medicale, scheme, certificate, din care se vede că are un picior amputat, *„ca urmare a silniciilor la care a fost supus în anii de subexistență în universul concentrațional"*. Și deleagă un fost camarad de închisoare *„la curent cu toate datele ce pot interesa curtea, precum și cu faptul că respinge ideea oricărei reabilitări"*.

„În cazul în care, eventual, audierea mea ar fi necesară, vă rog, domnule președinte, să dispuneți deplasarea unei comisii rogatorii la Brașov pentru a putea depune personal în fața acesteia". „Dacă mai este ceva de adăugat la cele arhicunoscute", completează el sarcastic, menționînd apoi actele: legitimația de membru al Asociației Foștilor Deținuți, o legitimație de handicapat fizic, una de membru al Uniunii Scriitorilor, certificatul medical prin care se dovedește că i s-a amputat piciorul.

Iată povestea lui, așa cum mi-a relatat-o la el acasă, la Brașov, în apartamentul din Str. Timpei.

În 1951 avea 23 de ani și își făcea armata în Marina Militară din Constanța. Avea gradul de sublocotenent și era deja student la Litere și Drept, la Cluj. Deși, începînd deja din 1948, spune, să fii student nu mai era o bună carte de vizită. Erai, mai degrabă, suspect ca student, așa cum erai dacă purtai ochelari, sau pălărie, sau cravată. Avansase în grad doar fiindcă, bătăios și milităros în felul lui, structură de luptător, avea de gînd să dezvolte în paralel și o carieră militară, așa că urma școala de rezerviști. Îl stimulase în sensul ăsta norocul de a fi dat peste un comandant de soi, Tănase Mărgelatu, care fusese coleg de clasă cu Regele Mihai. Făcea cu soldații lui exerciții de tragere la țintă și, după o vreme, observîndu-i destul, cunoscîndu-le gîndurile și atitudinile, a alcătuit cu ei un comando în vederea iminentului război împotriva ocupantului. Primul lucru pe care-l aveau de făcut ei, odată sosit mult așteptatul moment, era să îndrepte tunurile acelea montate pe nave către comandamentul marinei, cu stația radar, radiolocație, birouri. La Sulina, unde a fost detașat în continuare, a mai recrutat vreo patru asemenea adversari neîmpăcați ai rușilor. Printre ei, un locotenent major, cel mai deștept și cultivat din garnizoană, un bărbat încîntător. Acesta s-a dovedit însă a fi omul Securității, astfel încît Adrian Hamzea a fost arestat, anchetat, dovedit vinovat de crimă de uneltire și amenințare a păcii popoarelor și condamnat în baza mai multor articole la 10, 7 și 3 ani. În felul acesta l-a cunoscut în anul 1952, la închisoarea de tranzit de la Jilava, pe Stelian Diaconescu, adică Ion Caraion, unul dintre cei mai importanți poeți români. De fapt, acolo, în celula mare de la Jilava, unde erau 126 de oameni și au stat cîteva luni, doar s-au văzut, fără să se apropie unul de altul, apoi s-au revăzut, în 1954, în lagărul de la Poarta Albă, unde rezerva inițială a dispărut, s-au apropiat, acesta i-a zis într-o zi: *„domnule, d-ta ești un observator nemaipomenit"*, iar el, la rîndu-i, i-a înțeles și i-a apreciat talentul, pe care-l considera uriaș, îl mai consideră și astăzi, deși într-o bună zi s-au despărțit definitiv. După Jilava a fost Peninsula, Poarta Albă, Constanța, nu le-ar putea descrie în întregime, niciuna din aceste închisori, nici situa, din auzite știa că cea din Constanța era pe lîngă Tataia, dar cum toate aceste deambulări se petreceau cu ochelarii negri pe ochi, nu numai pe oameni nu i-ar putea descrie, dar nici locurile. Pe urmă a fost Aiud. Pe urmă „surisul Genevei", de care tatăl lui, avocat și fost senator pînă în 1938, a profitat ca să ceară, ca mulți alții, revizuirea procesului . Ca în multe alte cazuri revizuirea asta s-a aprobat.

Și cam asta este tot.

Sau, mă rog, nu chiar tot, dar despre lucrurile astea nici el nu vrea să vorbească, a vorbit în **Memorialul durerii**, aici, în casă, mai bine de patruzeci de minute, și a ajuns la concluzia că toate acestea nu au nici o importanță pentru nimeni. Nici o importanță, pentru nimeni din cei pe care el nu-i mai cunoaște azi: cu un picior retezat din șold stă de șapte ani mai mult în casă, unde vin din cînd în cînd să-l vadă prieteni. Și, nici o importanță nici pentru unii din acești prieteni. Iar pentru alții este chiar iritant. Unul i-a spus-o recent: *„Nu cumva îți închipui că numai tu, numai voi ați suferit? Și pe mine m-au dat afară de la cantină din cauză că taică-meu avusese avere"*. Ceea ce fusese o problemă, comentează el, colegul acesta suferind dintotdeauna de bulimie.

Anchetatorul bun și anchetatorul rău

...Da, este adevărat. Dacă a rezistat în închisoare 11 ani, un rol important l-a jucat orgoliul, și nu încrederea în vreo victorie. Înțelesese de la bun început, în tot cazul foarte curînd, că nu va mai fi nici o victorie, nu există nici o scăpare, că regimul și ocupația rusească vor dura 200 de ani, știa că va fi învins, dar a vrut să cadă așa cum vrea el, nu cum voiau ei.

... Pe celălalt picior, rămas întreg, are niște oribile semne, gropi vinete, ca niște mușcături, urme de lovituri de cizme, de cuie, de obiecte foarte dure, pesemne, cu care a fost lovit, do-

vezi că „asta n-a fost tot", și te năpădește gîndul lugubru că amenințat și acesta cu arterita, într-o bună zi, o să i-l taie doctorul ortoped și pe el, și chiar că „asta o să fie tot".

Dacă pe placa memorială din cimitirul Père-Lachaise există măcar niște nume, piciorul ăsta, ca o placă memorială, poartă și el niște asemenea nume, dacă și-ar mai aminti cine i le-a făcut. În ciuda ochilor acoperiți cu table negre, firește că își amintește.

Sînt mai ales urme dobîndite în timpul anchetei. Care decurgea astfel: Dimineața, la ora 9, după „program" deci, se deschidea ușa, ți se spunea să întorci capul, iar cel pe care nu aveai voie să-l vezi, un gardian, îți întindea ochelarii negri: *„pune-ți-i"*. La intrarea în birou, cînd scoteai ochelarii, vedeai o masă la care se afla așezat anchetatorul și în fața lui altă masă cu un scaun pe care te așezai tu. Da, era de cele mai multe ori unul singur. Nu, de fapt erau doi. Rolul unuia dintre ei era să se poarte bine. Îl chema să zicem, Nicolae Vasile. Acesta, pe care chiar așa îl chema, era înalt, un metru optzeci, tînăr, frumos și foarte, foarte calm. Începea așa: *„avem dovezi că dumneavoastră, sau dumneata, domnule X, ai făcut cutare lucru"*. Și te servea cu țigări, cu biscuiți. Discutai, spuneai, revenea cu întrebări, cerea nume, fapte, iar dacă negai, nu se enerva. Spunea, la capătul cîtorva ore: *„poate te mai gîndești, du-l pe domnul în celulă, mai gîndiți-vă, este mai bine așa, altfel, s-ar putea să fie mai rău"*.

A doua zi, la ora 9, erai convocat din nou de același Nicolae Vasile: biscuiți, țigări, *„ei, domnule X, v-ați mai gîndit?"*. Din nou discuție, din nou *„nu-i nimic, te mai gîndești dumneata"*, și înapoi în celulă. Treaba asta putea dura o săptămînă, trei, patru, cinci asemenea întîlniri cu „anchetatorul bun". După care, veneau noaptea, la o jumătate de oră după ce adormiseși, același ordin: *„întoarce capul, pune-ți ochelarii"*, în același birou, dar de data asta la masa din fața ta era un altul, nu Nicolae Vasile, ci Pușcociu. În momentul în care se deschidea ușa, acesta te aștepta cu: *„Ce, bă, spui că n-ai făcut nimic?"*. Și o înjurătură care nu poate fi repetată: *„ai să spui tu acum și ce-ai văzut cînd ai fost în p. mă-ti de recidivist înrăit"*, după care te bătea cu pumnii, palmele, picioarele, marginile cizmei, cu care îți scotea cîte patru dinți o dată, timp de trei patru ore, pînă cînd obosea. A doua zi, la ora 9, îl întîlneai din nou pe Nicolae Vasile, biscuiți, țigări, care te întreba: *„Ce s-a întîmplat, domnule X, n-ai dormit bine?"*. Și urmau două-trei zile cu Nicolae Vasile, apoi două-trei zile cu Pușcociu. Care, după cîteva ore, chema cîțiva gardieni, aceștia aduceau o a doua masă, solidă, și urma cunoscuta tortură cu ranga, descrisă de Ioanid. Cu capul în jos, cu fesele și tălpile în sus, erai bătut la fund, la tălpi și la testicole. Această ultimă tortură era cumplită, dar dura puțin fiindcă leșinai imediat.

Șeful cel mare al anchetelor, al cărui nume nu-l știa nimeni, a venit o singură dată sau de două ori, și-l amintește: mic, cu un umăr strîmb, un estropiat relativ în vîrstă, cu părul alb, cu o mișcare ritmică a capului aducînd a tic nervos, care, cu o voce behăită, pe care el o imită acum pentru mine, a întrebat dacă *„ăsta e domnu' Hamzea care nu știe nimic"*. Pe urmă Pușcoci, pe urmă Vasile Nicolae.

(Continuare în pagina 14)

INSTITUTUL EUROPEAN

Colecția ESEURI DE IERI ȘI DE AZI

Hermann Keyserling

Jurnalul de călătorie al unui filosof

Traducere de Victor Durnea. Postfață de Tudor Vianu

Tipărit în 1920, după o călătorie în jurul lumii, *Jurnalul* lui Hermann Keyserling (1880-1946) se recomandă a fi citit ca un adevărat roman, în care descrierile plastice, evocările și observațiile directe sînt conectate la spiritul meditării, de mare deschidere spre problemele insulei și ale lumii. Experiența călătoriei ca treaptă spre autocunoaștere („drumul în jurul lumii este cel mai scurt drum care duce la tine însuți"), incursiunile în istoria comparată a religiilor, „analiza spectrală" a unor întinse regiuni ale globului (India, China, Statele Unite) conferă jurnalului calitatea unui îndreptar de viață întru spirit, reflecția filosofică fiind sprijinită pe argumentele sociologiei, etnografiei, istoriei etc.

300 pag.

În pregătire:

• Remy de Gourmont, *Fizica dragostei* • Thomas Carlyle , *Semnele timpului*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600 • Tel-fax: 032-230197
tel 032-233800 • e.mail: rtvnova@mail.cccis.ro • http: //www.nordest.ro/home.htm

Reconstituirea unui asasinat

(Urmare din pagina 13)

La cîteva luni după a doua eliberare, pe Calea Victoriei, în Bucureşti, îi iese în cale un bărbat numai surîs, purtînd în braţe o pungă mare cu struguri. Îl salută, fericit: *„oh, domnu' Hamzea, ce mai faceţi?"*. I-a spus: *„cine eşti dumneata, nu te cunosc"*, şi acela, uşor dezamăgit, i-a amintit cine este şi i-a întins, îndemnîndu-l să se servească, punga cu struguri. Pe care el, cu dosul mîinii, cu violenţă, i-a zburat-o din braţe împrăştiind-o pe trotuarul Căii Victoriei... Era unul al cărui nume se încrustase pe piciorul lui: groapa numită Puşcociu.

Metode de anchetă

În timpul anchetei de la Constanţa l-au chinuit îngrozitor cu setea. Din cauza setei, ancheta aceea şi-o aminteşte ca pe un vis, ca pe un coşmar, ca pe o halucinaţie. Chiar avea halucinaţii. Îşi aminteşte de o încăpere avînd pe jos o rogojină, îmbibată însă cu un strat gros de ceva, o mîzgă, o marmeladă, ceva pe care nu te puteai aşeza. Nu aveai cum s-o faci, oricum, fiindcă aflat în picioare, în colţul acelei încăperi, la orice mişcare, clătinare, prăbuşire în leşin, te trezea mîrîitul cîinelui-lup gata să sară pe tine. I se dăduse să mănînce doar brînză foarte sărată, iar din camera de alături, unde era probabil o cadă, se auzea curgînd jetul foarte puternic al unui robinet cu apă rece. Acolo îşi aminteşte că, după săptămîni şi săptămîni, se afla în picioare, cu zgomotul jetului de apă în urechi şi că, la un moment dat, a avut în mîini vaza uriaşă de cristal de pe masa de acasă din sufragerie. Ţinea între palmele ambelor mîini acel uriaş pahar plin cu siropul de zmeură pe care-l făcea mama lui, simţea siropul umplîndu-i stomacul şi stingînd arsura cumplită a brînzei sărate şi imensa mulţumire de a-şi potoli setea. O bunăstare fizică pe care n-a mai trăit-o niciodată. Înainte de a leşina, sau în timp ce leşina, prăbuşindu-se pe marmelada, mîzga de pe rogojină, a ejaculat.

Nu este sigur dacă ce s-a întîmplat apoi, săptămîni în şir, este real sau halucinaţie, de un lucru este sigur pentru că l-a verificat. Auzea în jurul lui că se tot învîrtea un doctor, şi el reţinuse că s-ar fi numit Ciocîrlie. De ce Ciocîrlie? Numele idilic, precum vaza cu siropul de zmeură al mamei? Posibil, dar, cînd cu „surîsul Genevei" şi cu rezultatul pozitiv al eroicelor intervenţii ale tatălui şi cu revizuirea, el a spus în instanţă că nu mai declară nimic pînă cînd nu vine ca martor acest „Ciocîrlie" pe care în delirul şi halucinaţiile lui îl văzuse. Instanţa a rîs, şi la următoarea şedinţă medicul a apărut: *„Spuneţi, tovarăşul Ciocărlie"*, accentuase ironic preşedintele. În realitate, pe medic îl chema Ciocîrlan şi acesta a recunoscut că *„dat fiind specificul muncii lui, fusese chemat în cîteva rînduri să vadă cîte un anchetat şi că este posibil ca printre ei să fie şi cel aflat acum în faţa lui. Confuzia de nume făcea însă îndoielnică mărturia..."*.

Închisoarea interioară

...Alt nume săpat în placa memorială, care este piciorul rămas întreg al lui Adrian Hamzea, este cel al locotenentului Ştefan. Fost căruţaş în comuna Jilava; o „huidumă" de doi metri. Nu este adevărat că după anchetă, proces, condamnare, adică la închisoarea de execuţie, erau excluse pedepsele. Acest Ştefan bătea zilnic şi cu absolut orice prilej. Deschidea uşa celulei şi întreba: *„Care ai vorbit, bă?"*, şi dacă unul, mai „obraznic", „nu-şi vedea de treabă" şi răspundea mirat *„nimeni"*, Ştefan îl scotea pe culoar şi-l călca în picioare pînă cînd obosea. O întîmplare cu aer de anecdotă din care ar putea povesti cu sutele: pe peretele celulei cine ştie cînd şi cine scrisese aceste cuvinte: *„Nu merită să trăiască acela care nu ştie să moară. SENECA"*. Locotenentul Ştefan deschide uşa celulei şi întreabă : *„Care eşti ăla, Seneca, bă?"*. Iar „obraznicul" care-i răspundea cine este Seneca avea de-a face cu locotenentul Ştefan.

Fotografie de la căsătoria Ecaterinei Bălăcioiu cu E. Lovinescu

Acest Ştefan l-a legat pe el de pat cu sîrmă ghimpată ca să nu se zbată şi, după greva foamei declarată la aflarea sentinţei, l-a hrănit cu furtunul în a 89–a zi, pe care îmi cere să n-o notez fiindcă recordul este cel al lui Gandhi, de şaptezeci şi patru de zile, şi nici acela, că e al lui Gandhi, nu-l crede nimeni.

Nu este obligatoriu să-i cheme Vasile Nicolae şi Puşcociu. Alcătuiau şi altfel de cupluri cei care şi-au încrustat numele pe placa memorială de care vorbesc.

La Aiud, unde, pentru a depăşi inconvenientul acesta că aflîndu-se deja în închisoare nu-i mai puteau vîrî la închisoare, mai-marii inventaseră pentru deţinuţi o închisoare interioară. În care intrai pentru „obrăznicii" şi pentru că „nu-ţi vedeai de treabă". De 7 noiembrie, 23 august şi 1 mai, intrau, fără să facă nimic, toţi cei socotiţi mai recalcitranţi. Şi, desigur, carcera. Cuplul Dorobanţu–Arion funcţiona altfel decît cuplul Vasile Nicolae–Puşcociu. Dacă ajungeai la carceră, vîrît de locţiitorul politic al închisorii, Arion, şi după trei zile de stat în acel sicriu vertical se nimerea ca şeful închisorii, comandantul Dorobanţu, să deschidă uşa şi să te întrebe în loc de *„ce-ai făcut tu, bă, pe tine cine te-a băgat aicea, bă?"*, scăpai primind o noapte de odihnă, culcat. Dar numele celor doi, comandant şi locţiitor, urîndu-se între ei, sînt încrustate nu doar pe piciorul rămas netăiat al lui Hamzea, ci pe multe trupuri devenite plăci memoriale.

În toamna anului 1954 a avut loc o mare grevă a foamei în colonia de la Peninsula; se protesta împotriva hranei proaste – ciorbă de cotoare de varză, turtoi şi 150 de grame de pîine pe zi, dar asta într-o singură baracă. Numai că, în cîteva ore, greva a contaminat şi celelalte barăci şi la întrebările administraţiei – *„ce motive au"* –, cei de la baraca a cincea–a şasea spuneau că au aceleaşi motive cu cei din prima. Că *„n-au comunicat, că nu ştiu de nicăieri, nu le-a tramsmis nimeni, dar ce vor «ăia» vor şi ei"*. Atunci deveneau neputincioşi. Da, da. Da, s-a gîndit mult la neputinţa lor. Iată o poveste cu Vasile Nicolae, cel calm. Deci, calm ore şi ore, l-a înjurat o singură dată, o înjurătură uşoară, şi nu i-a dat decît o palmă. O scenă memorabilă s-a petrecut atunci. După ore şi ore de cînd anchetatorul îi oferea biscuiţi şi ţigări şi el spunea *„nu ştiu"*, acela a sărit din scaunul lui, s-a aplecat peste masă, i-a dat o palmă şi, vădit tulburat apoi, el însuşi l-a apucat de reverele hainei cu care era îmbrăcat şi l-a zgîlţîit întrebîndu-l: *„De ce mă chinuieşti, omul lui Dumnezeu?"*. A ţinut minte scena asta, care i s-a părut aşa de semnificativă, încît i-a povestit-o mai tîrziu lui Paul Goma, care a povestit-o, i s-a spus, într-una din cărţile lui. I-a spus: *„Asta nu ţi-o iert, Paulică"*. E adevărat că el n-a citit-o .

Poezia în închisoare

Iar asta pentru că la ideile lui, la poeziile lui şi la calitatea de scriitor, poet anume, ţine mult. Mai mult decît la eventualele lui scrieri memorialistice, care nu mai interesează pe nimeni. De aceea nu i-a iertat lui Caraion faptul că s-a prevalat de dreptul lui la semnătură pentru a semna tot ce se putea semna.

Cînd a ieşit în 1955, cu numai două luni înaintea acestuia, era încălţat cu nişte bocanci de ski şi îmbrăcat într-un cojoc. Cojocul lui era pe dinăuntru căptuşit cu poezii, şi ale lui proprii, dar mai ales ale lui Caraion, scrise pe hîrtie foarte subţire de ţigară, sau de sac, „frăgezită" bine înainte ca să nu se simtă la foşnit.

Şi ele, aceste poezii, i-au adus a doua condamnare, la nici trei ani după ce tatăl lui îi obţinuse cu greu revizuirea. Revizuirea lui a fost prezidată de un fost coleg de la Facultatea de Drept din Cluj, acum absolvent, care i s-a adresat politicos cu „domnule condamnat". În cei cîţiva ani scurşi, acela făcuse carieră, în timp ce el, mai puţin volumul de poezii gata de publicat, nu mai avea nimic, nici un statut social, nici o viaţă personală, nici o perspectivă.

Au urmat trei ani în care a lucrat într-un atelier de şlefuit oglinzi. Trei ani, cu picioarele în apă şi mîinile scrijelite, a şlefuit ca un maestru oglinzi veneţiene ce se află şi azi în casele primilor secretari de judeţ. 14 ore de muncă pe zi şi nici un contact cu nimeni dintre foştii prieteni şi colegi, în schimb, frecventat destul de asiduu de cei noi, camarazii de închisoare.

Pe Caraion l-a aşteptat în Gara de Nord, două luni mai tîrziu, şi l-a condus acasă la Dumitru Banu, unde îi aşteptau Marcel Gafton, Banu însuşi şi prietena lui de atunci, Petronela N.

Şi, din nou, nu „şi-au văzut de treabă". Deşi era mai convins ca oricînd că nimic nu mai poate schimba nimic în România, în orice caz nu în următorii 200 de ani. Şi că, într-un fel sau altul, toată lumea trebuie „să se aranjeze". Într-un fel sau altul. Ca Pavel Scorţea, sau ca el (nu acum, dar mai tîrziu, după a doua ieşire, cînd a făcut această singură concesie: a intrat în Uniunea Scriitorilor şi a publicat doar traduceri, dar a publicat).

Cum ştia încă din închisoare că nu va fi nimic? Pentru că i-am pus întrebarea asta, vrea să facă o paranteză şi să-mi povestească ceva. Printre gardienii, caraliii, comandanţii, locţiitorii şi anchetatorii care li se adresau cu „bă, banditule", era la Peninsula unul care stătea în spatele lor, în momentele privilegiate cînd erau scoşi la corvezi, pufăia ca un nefumător din ţigară, o dată sau de două ori, şi pe urmă o arunca pe jos. Un coleg, ministru, profesor, avocat, diplomat, s-a repezit să ia acea ţigară. Hamzea Adrian a pus piciorul pe ea şi i-a şuierat printre dinţi: *„dacă te mai umileşti o dată în faţa ăstora aşa eu îţi fac nu ştiu ce"*, şi ministrul, sau diplomatul sau universitarul, a plecat ruşinat. Gardianul s-a apropiat de el şi i-a spus: *„Domnule, ce sînteţi Dvs? Ţărănişti?"*. *„Nu"*, i-a răspuns. *„Liberal?"*. *„Nu"*. *„Legionar?"*. *„Nu"*. *„Dar ce sînteţi?"*. *„Anticomunist"*, i-a răspuns Hamzea cu coltoşenia lui obişnuită. Din ziua aceea, caraliul, numit Pavel Scorţea, le aducea ziarul şi, scris pe foi de la civilii de la Canal, buletinul de la Radio Londra, şi la fel continua să-şi pufăie ţigările şi să le arunce pe jos după primul fum, să li se adreseze cu „domnule", mărturisindu-le că el însuşi este ţărănist, din satul lui „dom' Maniu" şi că *„se ascunsese de ei tocmai printre ei"*.

Fragment din cartea ***Această dragoste care ne leagă – reconstituirea unui asasinat****, de Doina Jela, în curs de apariţie la editura Humanitas*

1997

CRONICA DE CARTE

DAN C. MIHĂILESCU

Mică bibliotecă de toamnă

1

Astăzi, bruma de fideli cititori ai paginii de față ar fi trebuit să dea piept cu o plăcută mirare: jurnalul de idei al unui tînăr preot ortodox, Ion Buga. Cartea (*Ierarhiile ființei*) a apărut, ce-i drept, în primăvară, la editura Sf. Gheorghe Vechi, însă abia acum (pesemne că pe fondul ciudatei tulburări produse de campania pe tema preoție/securitate) și-a cerut poruncitor dreptul la lectură.

Citisem, conspectasem, jubilasem în fața insurgenței autorului și mă pregăteam de un sprinten atac la baionetă, cînd a... izbucnit Tîrgul de carte „Gaudeamus", București, 26–30 noiembrie. Îndrăcit literalmente de atmosfera de acolo, am fost obligat să accept că reflecția calmă solicitată de notațiile preotului Buga nu se poate petrece decît după ce-mi vărs focul Tîrgului. Cînd stai cu cîteva zeci de cărți proaspete pe masă și-ți umblă ca argintul printre degete nerăbdarea de a le răsfoi și prezenta cititorilor, e imposibil să-ți recapeți suflul pentru o **fugă cuminte**.

Să dăm, așadar, Tîrgului „Gaudeamus" cuvenitul tribut de palpitații și feerie logoreică.

Bucuria de centru

Pentru iubitorul de carte bucureștean, anul are două serbări colective: Tîrgul de primăvară, de la Galeria 3/4 a Teatrului Național, și cel de toamnă, „Gaudeamus", de la parterul Casei Radio. Artexpo și Euromedia. Nu e cazul să facem ierarhizări și să ne pierdem măsura în comparații privind organizarea, participarea, specificul, eficiența ș.a.m.d. Destul e să spunem că „Gaudeamus" este fratele cel mic, mai firav și imberb, dar tocmai de aceea mai pătimaș, inegal și rebel.

Am auzit și văzut la lucru și acum, ca în fiecare an, cele două extreme ce caracterizează (și) lumea bibliofilă de la noi: catastrofismul și triumfalismul. „Bolnavii" dintîi deplîng așa-zisa moarte a literaturii sub năvala televiziunii, extinderea sărăciei și furia prostocrației. Ei se miră perpetuu de vivacitatea... cadavrului de hîrtie și de puhoiul editorial, însă îl torpilează numaidecît cu un pesimism incurabil: totul e-n van, *„tineretul e pierdut"*, adevărat că *„se cumpără cărți în draci, dar nu citește nimeni nimic"*, afluxul tipografic e ca și anulat de viciile de distribuție, de precaritatea criticii literare, de aleatorismul, afacerismul și amatorismul care fac ravagii în ziaristică etc.

Ceilalți „bolnavi" exaltă așa-zisa inflație de carte, se îmbată cu imaginea publicului care inundă Tîrgul, a tinerilor care-și dau într-o clipită bursa pe două luni la unul, două standuri, contemplă extatic brațele covîrșite de bucoavne (nici acum, după șapte ani de experiență, **nimeni nu vinde pungi** în Tîrg, iar Humanitas și Nemira sînt singurele excepții în materie de autoambalare) și postulează încă o dată superioritatea carpatină la capitolul frenezie culturală.

E greu să-ți faci drum printre pesimiști și optimiști, să dobîndești acea bucurie de centru a scepticului odihnind în vechea convingere cum că **totul** are **două** fețe. Adevărat, românii încă „se mai calcă-n picioare" printre standurile editoriale (lasă că și spațiul e îngust...), dar tirajele sînt absolut normale, adică de cîteva sute la poezie, cîteva mii la eseu și cel mult zece, douăzeci de mii la proza de succes. De altă parte, au dreptate cei care deplîng absența surselor elementare de informare (mai ales absența unei reviste naționale, exhaustivă și promptă, de noutăți bibliografice), dar să nu uităm că, în ciuda acuzelor aduse „nepăsării" criticii literare de către scriitori, cartea românească originală beneficiază încă de o medie săptămînală de 10–15 cronici de specialitate, fără a mai socoti semnalele editoriale din cotidiane și de la posturile radio-TV.

Dar – iarăși o față rea după una bună – nu este mai puțin adevărat că ne lipsesc **primirile analitice de anvergură** ale marilor titluri. Cititorul absoarbe zilnic nume, cărți și idei, însă multe dintre acestea au o nevoie imperioasă de – cum să-i spun? – de pritoceală mediatică. Îmi vin imediat în minte doi autori teribil de importanți, apăruți anul acesta la Humanitas – Jünger și Toynbee –, ce riscă să ni se furiseze în biblioteca de toamnă ca două frunze oarecare. Dacă marile noutăți culturale de pe piața noastră – un film, o carte, o piesă de teatru – ar face măcar o dată pe lună obiectul a măcar unu la sută din tonele de *talk-show*-uri politice televizate, apoi cu totul altă statură ar căpăta orizontul nostru de așteptare!

Șocuri la persoana întîi

În cele trei incursiuni de pradă făcute la Tîrg, am observat – dincolo de altele, multe și mărunte, de care voi pomeni mai tîrziu – trei lucruri interesante.

Întîi, asaltul editurii Cartea Românească, practic, o **înviere**, care pentru mine a fost o revelație aproape egală cu cele produse de Polirom-ul lui Silviu Lupescu, prin 1993, și de Univers-ul lui Mircea Martin, de prin 1995 încoace. Departe de mine de a-i face vreo imputare doamnei Magdalena Popescu Bedrosian – un om demn de tot respectul –, însă trebuie să recunosc sincer că – dacă am primit cu scepticism vestea numirii lui Dan Cristea ca director al Cărții Românești – realitatea de acum ne arată că editura **se mișcă** foarte serios. Înainte vreme, dacă erau două, trei titluri de marcă pe an, și acelea înconjurate de un clar-obscur mediatic și distribuite destul de prost, într-un soi ciudat de autosabotaj. Acum, ai două, trei impulsuri **săptămînal:** zecile de apariții ale „Bibliotecii Bucureștii" (proză, unde cel mai recent au atras atenția *Într-o după-amiază de vineri*, de Răzvan Petrescu, și *Cer iertare*, de Dan Stanca), seria „Poeții orașului București", trilogia lui Petru Dumitriu *Omul cu ochi suri* (traducerea de Magdalena Popescu), antologia *Momentului oniric* Leonid Dimov și Dumitru Țepeneag, îngrijită de Corin Braga, romanele lui Gabriel Chifu (*Maratonul învinșilor*) și Eugen Șerbănescu (*Dincolo de Groenlanda*), prozele lui Mircea Horia Simionescu din *Fără-delegea vaselor comunicante*, Fănuș Neagu (*O corabie spre Bethleem*) și Alexandru George (*Șapte povestiri fără una*) sau debutul în volum al lui (Dan) Alexandru Condeescu (*Planeta Moft*) și încă multe altele. Gurile rele pot să bîrfească mult și bine pe seama legăturilor Dan Cristea–Ulici–Uniunea Scriitorilor–Ministerul Culturii etc., vorba e că editura a ieșit la rampă în mod spectaculos. Ce se impune acum este redactarea unui catalog post-'89, așa cum au bunul obicei Humanitas, Univers, Nemira, Polirom și Institutul European.

Al doilea fenomen este retragerea „boierească" a editurii Humanitas. Este amuzant să vezi cum, ca un bătrîn bogat, înțelept și trecut prin multe, Humanitas s-a pus de vreun an de zile pe mari strategii didactice (cucerirea pieței manualelor) și pe opuri „cărămidale" precum *Orient și Occident*, de Hajime Nakamura, Henri-Irénée Marrou, *Sfîntul Augustin și sfîrșitul culturii antice*, Robert Muchembled, *Magia și vrăjitoria în Europa din Evul Mediu pînă astăzi*. Între „multe și colorate" și „puține, dar adînci", Humanitas pare a fi optat pentru cea din urmă deviză, cu toate că aud că Adina Kenereș („Departament Practice") are planuri serioase de înghițire a publicului larg prin seria „ghidurilor Humanitas".

În orice caz, am văzut la Tîrg părinți fericiți de apariția *Gramaticii* Mioarei Avram la Humanitas (pîine caldă pentru „eternele" meditații de intrat la Filologie) și am suferit încă o dată că nu am găsit, încă, răgazul de a-i citi pe Noica (*Manuscrisele de la Cîmpulung*) și Ernest Bernea (*Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*) și de a scrie despre **cartea anului**, la Humanitas, *Istorie și mit în conștiința românească* (o voi face aici, nu peste multă vreme).

În sfîrșit, o nouă – și tristă – „tradiție": absența editurilor din Transilvania. Mă gîndesc în primul rînd la Echinox, Apostrof și Dacia, livrate, se pare, exclusiv **Saloanelor** de carte de la Cluj. Și cine nu ajunge la Cluj ce face?

Subiectiv de-a binelea

O carte așteptată ani de-a rîndul și pe care ard de nerăbdare s-o citesc este *Jurnalul* lui Alice Voinescu, publicată de Albatros și Universal Dalsi. Iată că toate cele 32 de caiete încredințate doamnei Maria Ana Murnu (autoarea impunătoarei ediții prefațate de Alexandru Paleologu) și-au găsit în cele din urmă calea către cititori! Am răsfoit cîteva dintre aceste caiete cînd am extras, acum 4–5 ani, unele fragmente pentru suplimentul „Litere, arte, idei". Spirit tulburător Alice Voinescu, amestec interesant de temperament sangvin cu palori metafizice, de impulsuri eretice și sete de rînduială, de elanuri juvenile, construcție culturală, moralitate exemplară și vivacitate diplomatică în cel mai curat sens al expresiei. Sînt sigur că, de acum, Alice Voinescu va acoperi mult din spațiul reflexiv al tinerilor noștri. Poate că, astfel, se vor apropia, fie și piezișe, de lumea lui Pascal, Montaigne și Claudel, autori cam oropsiți în abureala extremistă a momentului.

Tinerilor le recomand și lupta cu Alexandru George, acest mare moroc**ă**nos ludic, erudit arțăgos, spectacol de monomanie înduioșătoare, directețe inconfortabilă și sagacitate provocatoare. Un om cu vocația (și voința) insubordonării. O vocație insuportabilă pentru unii, admirabilă pentru alții, printre care, sincer vorbind, mă prenumăr.

Dacă, în vară, Alexandru George și-a mai adunat unele cronici literare în volumul *Întîlniri* de la Cartea Românească, el își republică acum, sub un titlu anume demodat și mimetic (*În istorie, în politică, în literatură*), cîteva zeci de texte, unul mai înțepător decît altul. Supărînd la modul... ubicuu, ca să zic așa, adică pe legionari și pe evrei, pe conservatori și monarhiști, pe republicani, cosmopoliți, naționaliști, leniniști și disidenți, pe germanofili, francofili sau rusofobi, mă rog, cultivînd exclusiv **contrazicerea productivă**, Alexandru George e o sumă de divergențe: nobil bătăios, mic burghez cu blazon, sentimental **old fashion** dar cu pigment sarcastic, agresiv pe cît de retractil ș.a.m.d. Pe cît de enervant, uneori, pe atîta de captivant întotdeauna.

În sfîrșit, nu pot pentru ca să omit o așa meșterită bucurie: apariția la editura Grai și suflet–Cultura Națională a *Bibliografiei I.L. Caragiale*, vol. I. *În periodice (1852–1912)*, realizată la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu" de un colectiv coordonat de Marin Bucur (și anume: Mioara Apolzan, Marin Bucur, Georgeta Ene, Rodica Florea, Dorina Grăsoiu, Stancu Ilin și subsemnatul). Revizia finală: Georgeta Ene. Redactor: Marcel Duță.

După reeditări de calibru greu (ediția D. Murărașu a poeziei eminesciene, extrem de utilă din unghiul psihologiei creației, *Faust*-ul goethean tradus de Șt. Aug. Doinaș, *Don Quijote*-le tradus de Frunzetti și Papu), editura Grai și suflet s-a înșărcinat să-i facă lui Caragiale un costum academo-bibliografic demn de interesul specialiștilor. Oricîte imperfecțiuni va fi având cartea, cînd te gîndești că au fost fișate trei mii de publicații din timpul vieții autorului (cca. 13.000 de referințe prezentate analitic), înțelegi că nu tot ce pare degeaba (așa cum părea că se va întîmpla cu munca acestor șapte cercetători)... se și pierde. Se vede treaba că *„de! nene Iancule – așa e în lumea asta – a se plăti orice consumație!"*

(Continuare în numărul viitor)

POLIROM NOUTĂȚI

Valerius M. Ciucă
PROCEDURA PARTAJULUI SUCCESORAL

Petre Andrei
FILOSOFIA VALORII

În pregătire:
Petre Botezatu – Introducere în logică
Eugeniu Safta-Romano – Arhetipuri juridice în Biblie

Comenzi la CP 266, 6600, Iași
Tel.&Fax: (032)-214.100; (032)-214.111; (032)-217.440
Internet: www.nordest.ro/shopping/books/polirom/polirom.htm
E-mail: polirom@mail.cccis.ro

NICOLAE FILIPESCU

Tăcerea asurzitoare şi atrocităţile comunismului

Atitudinea cercurilor conducătoare din Rusia faţă de ţările din Europa Centrală şi Răsăriteană continuă să aibă o importanţă primordială atît pentru România, cît şi pentru ţările vecine.

Guvernul Rusiei se arată „îngrijorat" de evoluţia politică şi de securitate a foştilor „aliaţi" din Pactul de la Varşovia. Extinderea NATO este condamnată cu înverşunare nu numai de opoziţia comunistă şi naţionalistă din Rusia, ci şi de guvernanţi, de mass-media, de intelectuali, în fapt, de toate grupările influente ruseşti. Chiar dacă nu mai declară deschis că Europa Est-Centrală este „zonă de influenţă" rusească, Moscova pretinde că Rusia şi Europa Est-Centrală au interese comune şi prioritare de securitate.

Deoarece Rusia actuală se află într-o situaţie economică, politică şi militară mai mult decît modestă, guvernul rus nu îşi mai poate permite deocamdată să bată cu pumnul (precum Vîşinski) sau cu pantoful (precum Hrusciov) în masă.

Aparatul diplomatic rus este însă foarte activ. Îşi propovăduieşte linia oficială în toate centrele internaţionale importante şi o trîmbiţează pentru propria populaţie. Linia diplomatică rusă este trasată de actualul ministru de Externe, Evgheni Primakov, fost şef KGB. Acţiunile, discursul şi atitudinea şefului diplomaţiei ruse rămîn antioccidentale şi imperialiste. Este frapantă asemănarea dintre declaraţiile oficiale şi discursurile diplomaţilor ruşi de azi şi cele ale foştilor conducători sovietici în ceea ce priveşte relaţia dintre Rusia şi ţările est-central europene.

Atrocităţile comise de comunism nu au fost nici recunoscute şi nici dezbătute oficial. Se fac uneori referinţe blînde la „anumite greşeli". Vinovaţi par a fi „alţii". Pentru a stabili relaţii interstatale „normale", liderii Rusiei ar trebui să condamne politica comunist-imperialistă a URSS şi să admită responsabilitate pentru crimele comise împotriva vecinilor.

Versiunea oficială a Moscovei

Liderii de la Kremlin susţin că ţările din Europa Răsăriteană şi Centrală au fost „eliberate" în urma sacrificiilor făcute de Armata Roşie în timpul ultimului război mondial. Versiunea oficială **actuală** este sau fantezie sau **propagandă lipsită de fond**. Ea reprezintă **aceeaşi falsificare grotesc a istoriei** care a caracterizat dictatura comunistă. În linii generale, sună cam aşa:

Înaintea agresiunii Germaniei împotriva Uniunii Sovietice, în 1941, relaţiile URSS cu ţările est-central europene erau **relativ normale**.

Înfrîngerea Germaniei naziste, încheiată prin tratatul de pace din 1947, a fost un eveniment istoric **extraordinar de benefic** pentru europenii din Est deoarece a condus la o perioadă de **evoluţie paşnică** în Europa. În conformitate cu tratatul de pace din 1947, care s-a bazat pe acordurile de la Ialta şi Potsdam între SUA, Marea Britanie şi Uniunea Sovietică, Europa a fost împărţită în sfere de influenţă. Trupele sovietice au rămas **în mod natural** în zona de ocupaţie sovietică: Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Germania de Est, Polonia, România şi Ungaria. Alegeri **libere** s-au organizat, în ţările eliberate, **sub protecţia Armatei Roşii**. Astfel s-au asigurat **libertăţile de bază şi drepturile civile** ale populaţiei. Reabilitarea economică a acestor ţări a fost dificilă din cauza „condiţiilor impuse de tratatul de pace". Moscova a redus „în mod generos" din obligaţiile unora din ţările est-europene de a plăti despăgubiri de război faţă de URSS.

După moartea lui Stalin, conducerea din Uniunea Sovietică s-a decis să schimbe relaţiile cu democraţiile populare. Noii conducători au pretins liderilor din ţările est-europene să-şi revizuiască priorităţile economice, să-i reabiliteze pe cei condamnaţi pentru crime pe care nu le-au comis şi să reevalueze recrutarea de cadre.

Revoluţia din Ungaria din 1956 a început cu revendicări rezonabile, dar a fost acaparată de elemente extremiste. Nikita Hrusciov şi conducerea URSS au decis să intervină în criza din Ungaria ca să menţină sistemul social şi aliaţele din Europa Răsăriteană. Această decizie a fost făcută nu numai din interese proprii, ci şi din cauza presiunii venite din partea Chinei comuniste şi a celorlalte state „socialiste" din Europa. Reformatorii cehoslovaci, în 1968, au mers prea departe, şi Leonid Brejnev s-a simţit obligat să intervină ca să păstreze comunitatea socialistă a ţărilor pactului de la Varşovia.

Realitatea istorică a perioadei 1940–1990

Uniunea Sovietică a devastat Europa Central-Răsăriteană înainte, în timpul şi după al doilea război mondial. Aranjamentele secrete între Hitler şi Stalin în 1939, culminate prin pactul Ribbentrop-Molotov, au avut efecte dezastruoase pentru Polonia, România, Finlanda şi Ţările Baltice. Armata Roşie a fost o armată de ocupaţie brutală şi opresivă. Bolşevicii sovietici au forţat sistemul comunist în ţările est-central europene, au falsificat în mod nerușinat „alegerile" postbelice şi au instalat la putere aceloţii lor cominternişti, în majoritate aduşi din Rusia. Sub tutela serviciilor secrete ruse, ei au secătuit aceste ţări, au făcut tot ce a fost posibil să distrugă identitatea naţională, au falsificat istoria şi au decimat milioane de cetăţeni cu sau fără vină.

La 23 august 1939, Hitler şi Stalin au semnat pactul Ribbentrop-Molotov care crea sfere de influenţă germane şi ruse în Europa Centrală şi de Est. Polonia se împărţea între Germania şi URSS, iar sovietelor **li se dădea** drept de intervenţie în Letonia, Estonia, Basarabia şi Finlanda.

Ţările Baltice

În iunie 1940, Armata Roşie a invadat şi anexat Estonia şi Letonia. Lituania fusese iniţial „repartizată" sferei de influenţă germane. Cînd însă Lituania a refuzat să atace Polonia ca aliat al Germaniei, a fost „transferată" sferei sovietice într-un alt pact secret sovieto-german semnat în Moscova, în 27 septembrie 1939. La 10 octombrie 1940, în aceeaşi zi în care trupele germane intrau în Paris, armata sovietică a ocupat Lituania.

Zeci de mii de baltici au fost deportaţi forţat de NKVD în Rusia şi exterminaţi.

Polonia

Armata Roşie a atacat fără nici o provocare Polonia, în septembrie 1939, a ocupat şi anexat jumătatea de est a ţării şi a iniţiat acţiuni de exterminare, deportare în masă şi deznaţionalizare a populaţiei poloneze. Guvernul sovietic a pretins cu nerușinare că populaţia din estul Poloniei, ocupat de ei, a „votat" liber, în octombrie 1939, să fie inclusă în republicile sovietice Belaruse şi Ucrainene.

Masacrul elitei poloneze din 1940. În 1943, generalul polonez Anders a încercat formarea unei armate poloneze în URSS pentru a lupta împotriva Germaniei. În cursul acestei activităţi, el şi-a dat seama că 15.000 de ofiţeri polonezi activi şi de rezervă nu puteau fi găsiţi. Ei fuseseră deportaţi de sovietici după „anexarea" din 1939. Mulţi dintre rezervişti erau doctori, profesori, avocaţi, manageri, poliţişti. În decembrie 1941, Stalin îi spusese premierului polonez Vladislav Sikorski că **toţi** „prizonierii" polonezi deportaţi în 1939 fuseseră eliberaţi din lagăre. *„Unii*, a zis Stalin fără nici o ezitare, *probabil au plecat în Manciuria"*.

În aprilie 1943, germanii au descoperit o groapă comună în pădurea Katin, lîngă Smolensk, cu mii de ofiţeri polonezi care fuseseră împuşcaţi în ceafă în stil clasic NKVD. Ei aveau mîinile legate la spate. Ca să-şi acopere crimele, NKVD-iştii au utilizat gloanţe germane. Dar sfoara şi sîrma cu care le erau legate mîinile erau ruseşti. Crucea Roşie Poloneză, ofiţeri şi specialişti occidentali au stabilit fără dubiu că victimele de la Katin erau ofiţeri polonezi din lagărul Kozelsk. Fuseseră executaţi între martie şi mai 1940, cînd teritoriul se afla sub ocupaţie sovietică.

Mult mai tîrziu, în 1990, autorităţile sovietice au recunoscut veracitatea masacrului de la Katin. La insistenţa guvernului polonez, sovieticii au admis că şi ofiţerii polonezi internaţi în lagărul Ostaşkov au fost executaţi şi îngropaţi la Mednoie, lîngă Kalinin, 200 km la nord de Moscova. Cei din lagărul Starobelsk au fost împuşcaţi în pivniţele puşcăriei NKVD din Krakov şi îngropaţi într-o pădure din afara oraşului.

În octombrie 1992, şeful arhivelor sovietice, dr. Rudolf Pikhoia, din ordinul preşedintelui Elţîn, a dat guvernului polonez copiile documentelor incriminatorii. Elţîn a pretins că Gorbaciov ascunsese documentele în mod intenţionat. Gorbaciov pretinde că el a citit aceste documente pentru prima oară cînd îşi dădea demisia ca preşedinte şi îi transfera arhivele lui Elţîn în decembrie 1991. Documentul în care se recomandă ca NKVD să-i execute în masă pe polonezi este o scrisoare adresată de Lavrenti Beria, şeful NKVD, către Comitetul Central al Partidului Comunist. Această propunere a fost aprobată pe data de 5 martie 1940 de Stalin, Vorosilov, Molotov, Mikoian, Kalinin şi Kaganovici. Deci întregul Birou Politic al Partidului Comunist al URSS.

Negarea culpabilităţii liderilor bolşevici pentru masacrul elitei militare poloneze de către NKVD a fost menţinută oficial pînă la 13 aprilie 1990, cînd şeful statului polonez, generalul Jaruzelski, era în vizită la Moscova. Cu această ocazie, Gorbaciov i-a înmînat lui Jaruzelski listele NKVD cu numele ofiţerilor polonezi masacraţi în primăvara anului 1940. Numărul celor de pe liste era de 14.793, din care 4.420 de la Kozelsk, 6.342 de la Ostaşkov şi 4.031 de la Starobelsk.

Multe alte mii de polonezi, ucraineni, basarabeni şi baltici au fost deportaţi în URSS şi au dispărut fără urme. Gropi comune, pline de mii de ucraineni şi alţi „sovietici", au fost descoperite la Vinita, în regiunea Podilia din sud-vestul Ucrainei.

România

La 26–27 iunie 1940, Uniunea Sovietică a dat ultimatum ca trupele române să evacueze provinciile Basarabia şi Bucovina de Nord, care urmau să fie anexate la URSS. Deşi a remarcat că Bucovina nu făcea parte din acordul Ribbentrop-Molotov, Germania a fost de acord. Sovieticii nu au respectat cele patru zile agreate pentru retragerea trupele române. Astfel, Armata Roşie a acaparat cantităţi mari de arme şi materiale militare române. Peste 150.000 de etnici români au fost deportaţi în Siberia de armata „eliberatoare". Peste 300.000 de români din Basarabia şi Bucovina s-au refugiat în vechiul regat în faţa invaziei sovietice. NKVD-ul a torturat şi executat mii de intelectuali de origine română. În august 1940, prin Dictatul de la Viena, miniştrii de externe Ribbentrop şi Ciano au „transferat" Ungariei nordul Transilvaniei, şi Bulgariei Cadrilaterul. Alte 300.000 de români, alungaţi de unguri sau refugiaţi voluntar, au intrat în ce rămăsese din România. „Cedările" de teritorii impuse României se făceau în schimbul unor „garanţii" fătarnice cu privire la respectarea integrităţii teritoriale a restului României.

Deci, chiar înainte de război, datorită ambiţiilor expansioniste ale Germaniei naziste şi ale Rusiei comuniste, România, fără nici o provocare, a pierdut o treime din teritoriul ţării (100.000 km²) şi 6 milioane de cetăţeni români.

Concluziile

Germania contemporană şi-a cerut scuze Cehoslovaciei pentru nedreptăţile şi brutalitatea naziştilor din timpul ocupaţiei Sudetenland-ului. Cehia şi-a cerut scuze Germaniei pentru evacuarea forţată a populaţiei germane din perioada reocupării aceluiaşi teritoriu de cehi, la sfîrşitul războiului. Ar fi normal ca Rusia, care şi-a asumat oficial rolul de moştenitoare a URSS, să îşi asume şi responsabilitatea pentru pactul Stalin-Hitler şi atrocităţile comise împotriva ţărilor europene din vecinătate, înainte şi după război. Din declaraţiile diplomaţilor, se pare că Rusia nu are nici o intenţie de a-şi admite culpabilitatea. Moscova pretinde că pactul Ribbentrop-Molotov a fost condamnat de Sovietul Suprem din perioada lui Gorbaciov şi că acest act este suficient.

Permanentizarea „rusofobiei", atît de caracteristică est-europenilor, nu este benefică pe perioadă lungă. Ideal ar fi ca Rusia să evolueze spre o societate civilizată, democratică şi neimperialistă. Relaţii „normale" cu un asemenea colos benign ar fi avantajoase pentru România.

Tratatul ruso-român este în proces de negociere. Cu un guvern democratic în România şi cu cea mai democratică alternativă posibilă în Rusia actuală, noul tratat ar putea defini relaţii de respect mutual şi bună vecinătate între cele două ţări. Dar de la un asemenea tratat şi pînă la „interese comune de securitate" prioritare, adică un fel de alianţă, este încă drum lung.

Washington, 24 noiembrie 1997

Redactor-şef: **GABRIELA ADAMEŞTEANU**
Redactor-şef adjunct: **RODICA PĂLADE**
Publicist comentator: **ANDREI CORNEA**

Redactori: **IULIAN ANGHEL, IOANA IERONIM, RĂZVAN PAUL, AURELIAN CRĂCIUN**; Grafician: **DAN PERJOVSCHI**; Contabil şef: **ALINA CORBU**; Şef serviciu marketing-distribuţie: **MIRCEA VLAD IONESCU**; Asistent marketing-publicitate: **MIHAELA CUCU**; Secretariat: **MARA ŞTEFAN**

Difuzare, abonamente: **Constantin Satalla, Alexandru Petrea**; Operator calculator: **Lidia Cristescu**; Corectură: **Rodica Toader, Adriana Bobeică**; Casierie, abonamente: **Mihaela Antonescu**.

Rubrici: ***ILIE ŞERBĂNESCU*** *(comentariu economic),* ***ŞERBAN ORESCU, ZOE PETRE, EMIL HUREZEANU, DAN PAVEL, RADU CĂLIN CRISTEA, CRISTIAN PREDA*** *(comentariu politic),* ***H.-R. PATAPIEVICI*** *eseu („Idei în libertate"),* ***DAN C. MIHĂILESCU*** *(cronică literară),* ***MAGDA CÂRNECI*** *(comentariu cultural),* ***IRINA COROIU*** *(cronică de teatru).*

Consiliul consultativ „22": MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHAI ŞORA, ŞERBAN PAPACOSTEA, SORIN ALEXANDRESCU, MIRCEA MARTIN, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22".
Redacţia şi administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, 614.17.76, e-mail: r22@r22.sfos.ro, http://www.sfos.ro/culture/22/
Responsabil de număr: AURELIAN CRĂCIUN

Număr tipărit cu sprijinul FUNDAŢIEI SOROS

ISSN-1220-5761